

SUOMEN NELJÄS RAPORTTI
KANSALLISTEN VÄHEMMISTÖJEN SUOJELUA
KOSKEVAN PUITEYLEISSOPIMUKSEN
TÄYTÄNTÖÖNPANOSTA

Joulukuu 2014

JOHDANTO	6
OSA I – TIETOISUUDEN LISÄÄMINEN KOLMANNEN VALVONTAKIERROKSEN TULOKSISTA	7
A. KOLMANNEN VALVONTAKIERROKSEN TULOSTEN JULKISTAMINEN	7
B. PUITEYLEISSOPIMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANON KOLMANNEN VALVONTAKIERROKSEN TULOSTEN SEURANTA	7
C. KANSALAISYHTEISKUNNAN OSALLISTUMINEN PUITEYLEISSOPIMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANOON JA TOIMENPITEET OSALLISTUMISEN KEHITTÄMISEKSI	8
D. MUUT TOIMENPITEET TIETOISUUDEN LEVITTÄMISEKSI YLEISSOPIMUKSESTA	8
Perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkosto	8
Puiteyleissopimukseen liittyvät tapahtumat Suomessa	9
Puiteyleissopimukseen liittyvät tapahtumat Strasbourgissa	9
OSA II – VÄLITTÖMIÄ TOIMENPITEITÄ EDELLYTTÄVÄT ASIAT	10
A. VÄLITTÖMIÄ TOIMENPITEITÄ EDELLYTTÄVÄT MINISTERIKOMITEAN SUOSITUKSET	10
Suositus 1 – saamelaisten kotiseutualueen maa- ja metsätalouden kehittäminen	10
Saamelaisasiat hallitusohjelmassa	10
Alkuperäiskansojen oikeus maahan ja perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen	10
Keski-Lapin hakkuukieltosopimus	11
Kaivos- ja vesilait	12
Suositus 2 – saamen kielten elvyttäminen	12
Saamelaisten kielelliset oikeudet	12
Saamen kielen elvytysohjelma	13
Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön täydennyskoulutus	15
Suositus 3 – kansallisten vähemmistöjen kuuleminen	15
Yhdenvertaisuussuunnittelu ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi	15
Kielellisten vaikutusten arviointi	16
Kansalaisaloite	16
Kuntalaki ja sen uudistus	17
Neuvottelukunnat	17
Ihmisoikeusvaltuuskunta	17
Suositus – saamelaisasioiden yhteensovittaminen	18
Saamelaiskäräjistä annetun lain uudistaminen	18
Metsähallituksesta annetun lain uudistaminen	18
Akwé: Kon -ohjeet	19
Saamelaiskäräjien nuorisoneuvosto	19
II OSA – MUUT TOIMENPITEET PUITEYLEISSOPIMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANON KEHITTÄMISEKSI	20
B. PUITEYLEISSOPIMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO ARTIKLOITTAIN	20
1 ARTIKLA	20
Kansainväliset sopimusvelvoitteet	20
Ulkoasiainhallinnon ihmisoikeusstrategia	20
Eurooppalainen manipolitiikka	20
Suomen tuki YK:n alkuperäiskansatyölle	21
2 ARTIKLA	22
3 ARTIKLA	23

Väestö	23
Ruotsinkieliset	23
Saamelaiset	24
Romanit	25
Venäjänkieliset	25
Tataarit	26
Juutalaiset	26
Karjalankieliset	27
Ahvenanmaan erityisasema	27
Ruotsin kieli	28
Suomenkieliset Ahvenanmaalla	29
Syrjintä	29
Sivistykselliset oikeudet	30
Ahvenanmaan poliisiviranomainen	30
Terveystenhoito Ahvenanmaalla	31
4 ARTIKLA	32
Suositus – vähemmistöjen kuuleminen yhdenvertaisuuslakihankkeessa	32
Suositus – rasismien ja muukalaisvihan torjuminen	32
Syrjinnän vastainen työ	32
Uusi yhdenvertaisuuslainsäädäntö	33
Good Relations -hanke	34
Syrjinnästä vapaa alue	35
Vähemmistöihin kuuluvien lasten koulukiusaamisesta	35
Kansallisia vähemmistöjä koskevasta asenneilmapiiristä	36
Selvitys romaneihin kohdistuvasta syrjinnästä	37
Romanit ja asuminen	37
Romaninaisten kokema lähisuhde- ja perheväkivalta	39
Yhteisö voimavaraksi -hanke	40
5 ARTIKLA	40
Suositus – romanipoliittisen ohjelman täytäntöönpano	40
Romanipoliittisen ohjelman seuranta	40
Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus	41
Suositus – osallistuminen kulttuurihankkeiden päätöksentekoon	41
Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus	41
Valtionavustukset monikulttuurisuuden tukemiseen	42
Selvitys romanien osallistumisesta kulttuuritoimintaan	43
Kansainvälinen romanipäivä	44
Selvitys venäjänkielisten osallistumisesta kulttuuritoimintaan	44
Taiteen edistämiskeskus	45
Tuki kirjallisuuden kääntämiseen	45
Tuki ruotsinkieliselle kulttuurille	45
Tuki romanikulttuurille	46
Tuki saamelaiskulttuurille	46
Saamelaiskulttuurikeskus Sajos	47
Kolttasaamelaisten kieli- ja kulttuurikeskuksen perustaminen	47
Tuki venäjänkieliselle kulttuurille	47
Tataarikulttuurin edistäminen	48
Karjalankielisen kulttuurin edistäminen	48
6 ARTIKLA	48
Rikoslain uudistaminen	48
Rasistinen, syrjivä ja muukalaisvastainen aineisto Internetissä	49
Poliisin toimia viharikosten torjunnassa ja tutkinnassa	49
Rasismien ja syrjinnän torjunnassa tehtävä yhteistyö	51
Syrjinnän alueellinen neuvonta (SYNE)	51
Syrjinnän uhrien oikeusturvaa koskeva tutkimus	51
7 ARTIKLA	51
Oikeus uskonnon ja omantunnon vapauteen	52
8 ARTIKLA	52
Uskonnonvapauden suojaaminen lainsäädännöllä	52

Uskonnonvapauden suojeleminen rikoslailla	52
Suomen valtionkirkot	53
Uskonnollisten yhdyskuntien rekisteröiminen Suomessa	53
Uskonnonvapauslain kriteerit uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröitymiselle	54
Uskonnollisen yhdyskunnan oikeudet	54
Evankelis-luterilaisen kirkon kielistrategia	54
Oikeuskanslerin ratkaisemista uskonnonvapautta koskevista kanteluista	55
Uskontodialogi ja ekumenia	56
Uskonnonvapaus varhaiskasvatuksessa	57
Uskonnon ja elämäntietomustieto perusopetuksessa	57
Uskonnonvapaus puolustusvoimissa	58
Poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus	59
Työryhmä uskonnollisesta ja kulttuurisesta vuoropuhelusta	59
9 ARTIKLA	60
Suositus – vähemmistöjen joukkoviestimet	60
Vähemmistökielinen media ja julkaisutoiminta	60
Ruotsinkielinen media ja julkaisutoiminta	61
Saamenkielinen media ja julkaisutoiminta	61
Venäjänkielinen media ja julkaisutoiminta	62
Romanikielinen media ja julkaisutoiminta	62
Juutalaisen seurakunnan media ja julkaisutoiminta	62
Karjalankielinen media ja julkaisutoiminta	63
10 ARTIKLA	63
Suositus – ruotsinkieliset palvelut	63
Kansalliskielistrategia	64
Kansalliskieliverkosto	64
Kansalliskielistrategia – käytännön työvälineitä kunnille	65
Kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta	65
Kielellisten oikeuksien toteutumisesta	65
Kielelliset oikeudet julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistuksessa	67
Kielellisten poliisipalvelujen työryhmä	69
Saamelaisten kielelliset oikeudet julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistuksessa	69
Saamen kielen elvyttämisohjelma	69
Saamelaisten kielellinen diversiteetti	70
Saamenkieliset sosiaali- ja terveyspalvelut	71
Saamen kielilain mukaiset avustukset	73
Selvitys romanien kielellisten oikeuksien toteutumisesta	73
Venäjänkieliset sosiaali- ja terveyspalvelut	75
Lapsen kieli- ja kulttuuristaustan huomioiminen lastensuojelutyössä	76
Karjalan kielen standardisointi ja kielenhuolto	76
Laki vaaratiedotteesta ja vaaratiedoteopas	77
11 ARTIKLA	77
Saamen kieli väestötietojärjestelmässä	77
Karjalan kieli väestötietojärjestelmässä	77
Kaksikieliset opasteet ja tuotetiedot	77
12 ARTIKLA	78
Suositus – vähemmistöjen koulutus	78
Ruotsinkielisten opettajien täydennyskoulutus	79
Romaniväestön koulutuksen, kielen ja kulttuurin edistäminen	79
Romanikielen sähköinen oppimateriaali	82
Tutkimus Suomen romanien historiasta	82
Saamenkielinen oppimateriaalituotanto	82
Uusia oppimateriaaleja inarin- ja koltansaamen opetukseen	83
Saamen kielen ja kulttuurin tutkimusseura	83
Helsingin yliopiston uusi opintohanke alkuperäiskansoista	84
Tutkimus karjalan kielen asemasta	84
13 ARTIKLA	84
Yksityiskoulut	84
14 ARTIKLA	85

Ruotsin kieli varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa	85
Ruotsin kieli peruskoulussa	86
Ruotsin kieli lukioissa ja korkeakouluissa	86
Selvitys ruotsin kielen opetuksen järjestämiseksi	87
Ruotsin kielen kielikylvyn koulutusohjelma	87
Romanikielen opetus	88
Romanikielinen kielipesätoiminta	88
Saamenkielen opetus	88
Saamenkielinen kielipesätoiminta	91
Venäjän kielen opetus	92
Jiddishin kielen opetus	93
Heprean kielen opetus	93
Karjalan kielen opetus	94
15 ARTIKLA	94
Demokratiapoliittinen selonteko 2014	94
16 ARTIKLA	94
Aluehallinnon uudistaminen	95
Kielibarometri 2012	95
Yksikielisestä kunnasta kaksikieliseksi entistä vapaammin	95
17 ARTIKLA	96
Kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten tukeminen	96
Kansainvälinen demokratiatyö	96
Kansainvälinen romaninaisten konferenssi	97
18 ARTIKLA	97
Luonnos pohjoismaiseksi saamelaisopimukseksi	97
Pohjoismainen lainsäädäntöyhteistyö	97
Pohjoismainen sairaanhoito-yhteistyö	98
Pohjoismainen koulutus- ja tutkimusyhteistyö	98
Pohjoismainen oppilaitosten yhteistyö	98
Pohjoismainen kulttuuriyhteistyö	98
Pohjoismainen kirjastoalan yhteistyö	99
Suomalais-venäläinen kulttuurifoorumitoiminta	99
19 ARTIKLA	99
LIITE 1 - Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2013	100

JOHDANTO

Kansallisten vähemmistöjen suojelua koskeva puiteyleissopimus hyväksyttiin Euroopan neuvoston ministerikomiteassa marraskuussa 1994. Suomi on ollut puiteyleissopimuksen osapuolena sen kansainvälisestä voimaantulosta vuodesta 1998 lähtien. Puiteyleissopimuksen numero Suomen säädöskokoelman sopimussarjassa on 1-2/1998.

Puiteyleissopimus on ensimmäinen oikeudellisesti sitova kansainvälinen asiakirja, joka koskee nimenomaisesti kansallisten vähemmistöjen suojelua. Se on myös ensimmäinen kansainvälinen asiakirja, jolla alueellisesti toteutetaan YK:n vuoden 1992 julistusta kansallisiin tai etnisiin, uskonnollisiin ja kielellisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksista. Puitesopimuksessa määritellään ohjelmaluonteisesti ne periaatteet, jotka velvoittavat jäsenvaltioita suojelemaan kansallisia vähemmistöjä. Vähemmistöryhmiin kuuluvien henkilöiden oikeusolot on saatettava sopimuksen mukaiseen tilaan kansallisella lainsäädännöllä, hallintokäytäntöä muuttamalla tai tekemällä kahden- tai monenvälisiä sopimuksia.

Puiteyleissopimuksen täytäntöönpanoa valvoo Euroopan neuvoston ministerikomitea, jota avustaa neuvoa-antava komitea. Sopimusvaltion on raportoitava määräajoin Euroopan neuvostolle niistä lainsäädännöllisistä, oikeudellisista ja hallinnollisista toimenpiteistä, joilla puiteyleissopimuksessa tunnustettuja periaatteita ja oikeuksia on pantu täytäntöön. Raportissa valtion on vastattava ministerikomitean antamiin, puiteyleissopimuksen täytäntöönpanoa koskeviin suosituksiin. Neuvoa-antava komitea käsittelee raportin ja kerää lisätietoja päätelmiensä tueksi vierailamalla sopimusvaltiossa. Käsittelyn päätteeksi neuvoa-antava komitea antaa ministerikomitealle omat päätelmänsä ja suositusluonnoksensa. Ministerikomitea antaa tämän jälkeen päätöksensä siitä, miten sopimus on pantu täytäntöön kyseisessä valtiossa ja suosittaa mahdollisia lisätoimenpiteitä.

Tämä on Suomen hallituksen neljäs määräaikaisraportti puiteyleissopimuksen täytäntöönpanosta. Raportti kattaa ajanjakson helmikuusta 2010 joulukuuhun 2014.

Lisätietoja

Lisätietoja ihmisoikeussopimuksista ja niiden täytäntöönpanon valvontaan liittyvästä määräaikaisraportoinnista voi tiedustella ulkoasiainministeriön ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksiköstä, jonka yhteystiedot ovat:

Ulkoasiainministeriö
Oikeuspalvelu
Ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasioiden yksikkö (OIK-40)
PL 411, 00023 Valtioneuvosto
puhelin: 0295 351926
sähköposti: OIK-40@formin.fi

OSA I – TIETOISUUDEN LISÄÄMINEN KOLMANNEN VALVONTAKIERROKSEN TULOKSISTA

A. KOLMANNEN VALVONTAKIERROKSEN TULOSTEN JULKISTAMINEN

1. Puiteyleissopimus ja sen suomen- ja ruotsinkieliset käännökset on julkaistu Suomen säädöskokoelman sopimussarjassa. Säädöskokoelma on saatavilla suurimmissa julkisissa kirjastoissa. Lisäksi puiteyleissopimuksen sopimusteksti on saatavilla valtion säädöstietopankista FINLEXistä¹ ja ulkoasiainministeriön Internet-sivuilta², joilla sopimusteksti on myös pohjoissaameksi. Internetiä voi käyttää maksutta yleisissä kirjastoissa.
2. Puiteyleissopimuksen täytäntöönpanoa koskevat hallituksen raportit on julkaistu ulkoasiainministeriön Internet-sivuilla, jossa puiteyleissopimuksella on oma sivunsa³. Sivuilta löytyvät myös neuvoa-antavan komitean Suomea koskevat raportit, hallituksen antamat kommentit näihin raportteihin sekä ministerikomitean suositukset neljällä kielellä (englanti, suomi, ruotsi ja pohjoissaame).
3. Ulkoasiainministeriö antoi 20.1.2012 tiedotteen nro 19/2012 ministerikomitean hyväksyttävänä olleista puiteyleissopimuksen täytäntöönpanoa koskevista suosituksista.
4. Suositukset käännettiin heti niiden hyväksymisen jälkeen molemmille kansalliskielille eli suomeksi ja ruotsiksi sekä myös pohjoissaameksi. Suositukset lähetettiin 20.3.2012 laajalti tiedoksi suomen-, ruotsin-, englannin- ja pohjoissaamenkielisinä muun muassa tasavallan presidentin ja valtioneuvoston kansliaan, kaikille ministeriöille, eduskunnalle ja sen oikeusasiamiehelle, oikeuskanslerin virastoon, valtakunnansyyttäjänvirastoon, korkeimmalle oikeudelle, korkeimmalle hallinto-oikeudelle, erityisvaltuutetuille, neuvottelukunnille, kirkkoille ja uskonnollisille yhdyskunnille, Svenska Finlands folktingetille, Saamelaiskäräjille, Suomen Kuntaliitolle, ihmisoikeuksiin keskittyneille tutkimusinstituuteille sekä useille vähemmistöjä edustaville kansalaisjärjestöille. Lähetteessä toivottiin, että jakelussa mukana olleet tahot jakaisivat ministerikomitean antamia suosituksia keskuudessaan mahdollisimman laajasti.
5. Ulkoasiainministeriön oikeuspalvelun ihmisoikeustuomioistuin- ja -sopimusasiain yksikkö toimittaa pyydettyäessä sopimustekstiin, sen voimaansaattamiseen liittyviin säädöksiin sekä puiteyleissopimuksen täytäntöönpanon valvontaan liittyvää materiaalia, sekä vastaa puiteyleissopimuksen oikeuksia ja velvoitteita koskeviin tiedusteluihin. Yksikön yhteystiedot on ilmoitettu tämän raportin johdanto-osassa.

B. PUITEYLEISSOPIMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANON KOLMANNEN VALVONTAKIERROKSEN TULOSTEN SEURANTA

6. Ministerikomitean puiteyleissopimuksen täytäntöönpanoa koskevista lopullisista päätelmistä ja suosituksista on tiedotettu laajalti eri viranomaistahoille, joiden piirissä vastuu mahdollisista toimenpiteistä jakaantuu erikseen kullekin hallinnonalalle.

¹ <<http://www.finlex.fi>>.

² <<http://formin.finland.fi>>.

³ <http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?contentid=67435>

C. KANSALAISSYHTEISKUNNAN OSALLISTUMINEN PUITEYLEISSOPIMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANOON JA TOIMENPITEET OSALLISTUMISEN KEHITTÄMISEKSI

7. Puiteyleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvia asioita käsitellään muun muassa vähemmistöasioiden neuvottelukunnassa (toimikausi päättyi vuoden 2014 lopussa), kieliasioiden neuvottelukunnassa, romaniasioiden neuvottelukunnassa ja etnisten suhteiden neuvottelukunnassa, joihin osallistuvat viranomaiset ja vähemmistöjen edustajat.

8. Luonnos hallituksen neljänneksi määräaikaisraportiksi laadittiin ulkoasiainministeriössä hyödyntäen ministeriön saamia viimeaikaisia lausuntoja vähemmistöjen oikeuksiin liittyvistä asioista. Raporttiluonnos lähetettiin 10.6.2014 kommentteille ja siitä järjestettiin keskustelutilaisuus ulkoasiainministeriössä 18.6.2014. Tilaisuuteen osallistuivat opetus- ja kulttuuriministeriö, vähemmistövaltuutetun toimisto ja Svenska Finlands folktinget. Lisäksi kirjallisesti huomioita ja muutosesityksiä raporttiluonnokseen toimitti 31 tahoa.

9. Määräaikaisraportoinnista vastaava ulkoasiainministeriö on toivonut, että viranomaiset toimittaisivat säännöllisesti ulkoasiainministeriölle tietoja puiteyleissopimuksen, kuten myös muiden ihmisoikeussopimusten, täytäntöönpanosta Suomessa. Määräaikaisraportointiin ja suosituksiin liittyvästä tiedottamisesta on kerrottu kappaleessa A.

D. MUUT TOIMENPITEET TIETOISUUDEN LEVITTÄMISEKSI YLEISSOPIMUKSESTA

Perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkosto

10. Suomen ensimmäinen kansallinen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelma valmistui vuonna 2012. Ohjelmaan koottiin hankkeita, joilla valtioneuvosto edisti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista vuosina 2012–2013.⁴ Se sisälsi yhteensä 67 erillistä hanketta, jotka jakautuivat kaikkien ministeriöiden hallinnonaloille. Hankkeet esitettiin toimintaohjelmassa siten, että ne oli jaoteltu kahteentoista eri elämänalueeseen, jotka puolestaan seurasivat pitkälti Suomen perustuslain perusoikeuslukua.

11. Toimintaohjelman valmistelu tapahtui oikeusministeriön johdolla ja sitä varten asetettiin erillinen työryhmä, jossa oli edustus kaikista ministeriöistä ja asiantuntijat eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta ja oikeuskanslerinvirastosta. Valmisteluryhmän tueksi asetettiin kansalaisjärjestöistä koostuva ihmisoikeustoimijoiden paneeli. Valmistelun aikana järjestettiin laaja seminaari- ja kuulemistilaisuus sekä avoin kansalaiskeskustelu otakanta.fi -palvelussa.

12. Oikeusministeriö teetti toimintaohjelmasta maaliskuussa 2014 valmistuneen ulkopuolisen arvioinnin.⁵

13. Toimintaohjelman valmistelussa nousi esille tarve parantaa tiedonkulkua perus- ja ihmisoikeuskysymyksistä valtioneuvoston piirissä. Toimintaohjelmassa päätettiin asettaa ministeriöiden edustajista koostuva verkosto, jonka tavoitteena on perus- ja ihmisoikeusasioiden hoitamisen selkeyttäminen, tiedonkulun nopeuttaminen ja perus- ja ihmisoikeustietoisuuden lisääminen eri hallinnonaloilla.

⁴<http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/182012kansallinenperus-jaihmisoikeustoimintaohjelma201282112013.html>

⁵ <http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1396253612431.html>

14. Oikeusministeri asetti kesäkuussa 2012 valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeusyhteyshenkilöiden verkoston maaliskuun 2015 loppuun asti. Verkoston koordinaatiosta vastaa oikeusministeriö, mutta ulkoasiainministeriö koordinoi kuitenkin verkoston työtä kansainvälisten ihmisoikeusasioiden osalta, mikä noudattaa valtioneuvoston työnjakoa perus- ja ihmisoikeusasioissa. Kaikki ministeriöt nimesivät edustajansa verkostoon ja lisäksi verkoston asiantuntijoiksi kutsuttiin edustajat eduskunnan oikeusasiamiehen kansliasta ja oikeuskanslerinvirastosta.

15. Verkoston tehtäviksi asetettiin muun muassa 1) seurata kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman toteuttamista, 2) valmistella valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko, 3) tarkastella Suomen perus- ja ihmisoikeustilannetta, 4) tarkastella Suomen ihmisoikeusvelvoitteiden ja -sitoumusten täytäntöönpanoa ja niihin liittyvää määräaikaishetimitintia, 5) seurata uusien kansainvälisten ihmisoikeussopimusten ja niiden pöytäkirjojen kehittymistä, hyväksymistä ja kansallista voimaansaattamista, sekä 6) selvittää Suomen perus- ja ihmisoikeusportaalin tarpeellisuutta ja toteuttamisedellytyksiä.

16. Oikeusministeriö asetti verkoston toiminnan tueksi perus- ja ihmisoikeustoimijoiden paneelin. toimintaohjelmakauden loppuun asti jatkuneelle jatkokaudelle. Paneeli laati toimintaohjelmakauden päättyessä loppulausunnon, jossa se esitti, että jatkossa seurannasta ja vuoropuhelusta valtioneuvoston verkoston kanssa voisi vastata kansallisen ihmisoikeusinstituution ihmisoikeusvaltuuskunnan perus- ja ihmisoikeuksien täytäntöönpanon seurantaajaosto.

17. Verkosto on parantanut tiedonkulkua perus- ja ihmisoikeusasioista valtioneuvoston piirissä. Verkostossa seurataan myös puiteyleissopimuksen täytäntöönpanoa. Myönteiset kokemukset verkostosta tukevat sitä, että siitä pitäisi muodostaa pysyvä rakenne.

Puiteyleissopimukseen liittyvät tapahtumat Suomessa

18. Euroopan neuvosto, yhteistyössä Suomen saamelaiskäräjien ja ulkoasiainministeriön kanssa, järjesti seminaarin saamelaisten kansasta, kulttuurista ja kielistä Inarissa 27.–29.11.2014.⁶

19. Seminaarin tavoitteena oli lisätä tietoisuutta saamelaisista Suomessa, Norjassa ja Ruotsissa, edistää monimuotoisuutta ja syrjimättömyyttä keinoina saavuttaa yhtenäisempi yhteiskunta, jakaa esimerkkejä ja hyviä käytäntöjä, joilla edistetään saamelaisten kaikkien ihmisoikeuksien toteutumista, sekä lisätä tietoisuutta aiheeseen liittyvistä Euroopan neuvoston ihmisoikeuksia koskevista yleissopimuksista ja niiden täytäntöönpanon valvontaan liittyvistä rakenteista.

20. Puiteyleissopimuksen neuvoa-antavan komitean ja sen sihteeristön jäseniä osallistui seminaariin.

Puiteyleissopimukseen liittyvät tapahtumat Strasbourgissa

21. Ulkoasiainministeriö osallistui neuvoa-antavan komitean kielellisiä oikeuksia koskevan temaattisen kommentaarin julkaisuun Strasbourgissa 15.10.2012 ja puiteyleissopimuksen 15-vuotisjuhlaseminaariin Strasbourgissa 25.11.2013. Molemmista tilaisuuksista raportoitiin myös kansallisesti.

⁶ http://www.coe.int/t/democracy/news/2014/sami_event_27-29-11-14_EN.asp?

OSA II – VÄLITTÖMIÄ TOIMENPITEITÄ EDELLYTTÄVÄT ASIAT

A. VÄLITTÖMIÄ TOIMENPITEITÄ EDELLYTTÄVÄT MINISTERIKOMITEAN SUOSITUKSET

22. Tässä osiossa kerrotaan niistä toimenpiteistä, joihin on ryhdytty välittömiä toimenpiteitä edellyttäneiden ministerikomitean antamien suositusten täytäntöönpanossa.

SUOSITUS 1 – SAAMELAISTEN KOTISEUTUALUEEN MAAOIKEUSKYSYMYKSET

Ottaen huomioon hallituksen aikomus ratifioida ILO:n yleissopimus nro 169 olisi ryhdyttävä pikaisiin toimiin, joilla käynnistetään pysähtyneet neuvottelut saamelaiden kotiseutualueen maa-oikeuksista ja aloitetaan uudelleen rakentava vuoropuhelu saamelaiskäräjien kanssa, jotta asiaan liittyvä oikeudellinen epävarmuus saadaan ratkaistuksi.

Saamelaisasiat hallitusohjelmassa

23. Suomen hallitus on sitoutunut siihen, että saamelaiset voivat ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan perustuslaissa säädetyn kulttuuri-itsehallinnon nojalla. Pääministeri *Alexander Stubb*in hallituksen ohjelma⁷ (24.6.2014 alkaen) perustuu edellisen pääministerin *Jyrki Kataisen* hallituksen ohjelmaan⁸, rakennepoliittiseen ohjelmaan sekä sen toimeenpanoa ja julkisen talouden sopeuttamista koskeviin linjauksiin. Kataisen hallituksen ohjelma vaalikaudelle 2011–2015 ja sen tavoitteet ovat edelleen voimassa.

24. Kataisen hallituksen ohjelman mukaisesti saamelaiden kulttuuri-itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä kehitetään. Saamelaiden oikeuksia alkuperäiskansana kehitetään mm. maankäyttöön liittyvää lainsäädäntöä selkeyttämällä ja osallistumalla aktiivisesti kansainväliseen yhteistyöhön alkuperäiskansojen oikeudellisen ja tosiasiallisen suojelun vahvistamiseksi.

25. Stubb-in hallituksen ohjelman mukaan ILO:n yleissopimus 169 ratifioidaan edellyttäen, että hallituksessa on saavutettu saamelaismääritelmästä yhteisymmärrys.

26. Huhtikuussa 2013 hallitus perusti poliittista linjausta vaativista saamelaisasioista ja erityisesti pohjoismaisesta saamelaissopimuksesta neuvoteltaessa esiin nousevista kysymyksistä päättämään saamelaisasioiden ministerityöryhmän. Viidestä ministeristä muodostuva työryhmä kokoontuu kuukausittain tai tarvittaessa useammin.

Alkuperäiskansojen oikeus maahan ja perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen

27. Suomi on pyrkinyt pitkään vahvistamaan kaikkia osapuolia tyydyttävällä tavalla saamelaiden oikeudet alueisiin, joita saamelaiset ovat perinteisesti käyttäneet. Tavoitteena on ollut saada aikaiseksi tasapainoinen ratkaisu, jossa noudatettaisiin Suomen kansainvälisiä velvoitteita ja sitoumuksia ja jonka avulla varmistettaisiin, että niin saamelaiset kuin muutkin asukkaat voisivat vaikuttaa maankäyttötapoihin asuttamillaan alueilla.

28. Saamelaiden ja muun paikallisten väestön mahdollisuus osallistua elinalueensa käyttöön on jo nyt turvattu varsin hyvin valtion maa- ja vesialueiden osalta. Saamelaiden kotiseutualueen maa- ja vesialueista yli 90 prosenttia on valtion omistuksessa ja Metsähallituksen hallinnassa. Metsähallituksen hallinnassa olevien maa- ja vesialueiden käyttöä suunnitellaan luonnonvarasuunnitelmien avulla. Suunnitteluprosessi on osallistava ja

⁷ <http://valtioneuvosto.fi/hallitus/hallitusohjelma/pdf-stubb/fi.pdf>

⁸ <http://valtioneuvosto.fi/tietoarkisto/aiemmat-hallitukset/katainen/hallitusohjelma/pdf/fi.pdf>

siihen voivat osallistua paikalliset sidosryhmät. Suunnitteluprosessissa tehdään maankäyttöä koskevia linjauksia ja päätetään alueellisella tasolla esimerkiksi suojelu- ja virkistyskäytön painotuksista ja metsätoimenpiteiden laajuudesta.

29. Hallituksen esitys (HE 264/2014 vp) alkuperäiskansojen oikeuksia koskevan kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimuksen nro 169 hyväksymisestä annettiin eduskunnalle 27.11.2014.

30. Asutus on saamelaisten kotiseutualueella yhteiskunnallisista ja maantieteellisistä syistä muodostunut vuosisatojen aikana sellaiseksi, että saamelaiset ja muu väestö ovat asuttaneet osin samoja alueita ja harjoittaneet osin samoja elinkeinoja.

31. Suomen kansallinen ratkaisu lähtee siitä, ettei saamelaisten kotiseutualueella oleviin maa- ja vesialueisiin kohdistuvia omistus- ja hallintaoikeuksia muuteta. Sen sijaan kehitetään saamelaisten oikeuksia osallistua saamelaisten kotiseutualueella olevien valtion maa- ja vesialueiden käyttöä koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon samoin kuin saamelaisten oikeutta käyttää näitä alueita saamelaiskulttuurin harjoittamiseen, ylläpitämiseen ja edistämiseen.

32. Kansallinen ratkaisu on kirjattu hallituksen esitykseen sisältyvään selitykseen. Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi yleissopimukseen annettavan selityksen, jossa Suomen hallitus ja saamelaiskäräjät toteavat yhteisymmärryksensä yleissopimuksen ja erityisesti sen maa-oikeuksia koskevan 14 artiklan määräysten täytäntöönpanon pohjasta Suomessa.

33. Lisäksi ehdotetaan Metsähallituksesta annetun lain muuttamista. Lakiin ehdotetaan otettaviksi säännökset saamelaisten kotiseutualueella olevien valtion maa- ja vesialueiden hoidon ja käytön suunnittelusta sekä saamelaiskulttuurin heikentämiskiellosta.

34. Hallitus on pyrkinyt lisäämään tietoisuutta ja vuoropuhelua ILO:n yleissopimuksesta nro 169 saamelaisalueella järjestämällä osana syrjinnän vastaista YES -hanketta *Boahttevuohka - Yhdessä eteenpäin* Yhdenvertaisuuskonferenssin 14.–15.8.2013 yhdessä ILO:n ja saamelaiskäräjien kanssa.

35. Vähemmistövaltuutettu (yhdenvertaisuusvaltuutettu 1.1.2015 lähtien) kiirehtii yleissopimuksen ratifiointia ja toivoo faktapohjaista keskustelua yleissopimuksesta. Vähemmistövaltuutetun toimisto julkaisi helmikuussa 2014 julkaisun ”99 kysymystä ja vastausta ILO 169 –sopimuksesta”⁹. Vähemmistövaltuutettu haluaa tämän julkaisun avulla antaa lisätietoa keskusteluun siitä, mitä ratifiointi tarkoittaisi Suomelle sekä tukea itse prosessia.

Keski-Lapin hakkuukieltosopimus

36. Metsänhakkuiden ja muiden yksityisten harjoittaman toiminnan osalta voidaan todeta, että Metsähallitus, Greenpeace ja paikalliset poronomistajat solmivat vuonna 2009 sopimuksen, jonka tavoitteena oli ratkaista kiistat Lapin metsien suojelusta. Sopimuksen mukaan hakkuut kielletään Keski-Lapissa kahdeksalla laajalla alueella, joiden pinta-ala on yhteensä 35 000 hehtaaria. Sopimus laajentaa kieltoaluetta vain hieman reilulla 20 000 hehtaarilla, koska Metsähallitus on jo aiemmin kieltänyt hakkuut joillakin sopimuksen

⁹

http://www.ofm.fi/fi/ajankohtaista/1/0/tiedote_vahemmistovaltuutettu_kiirehtii_alkuperaiskansasopimuksen_ilo_169_ratifiointia_51661

soveltamisalaan kuuluvilla alueilla. Poronomistajilla oli keskeinen asema sopimusneuvotteluissa.

Kaivos- ja vesilait

37. Vuonna 2011 voimaan tulleeisiin kaivoslakiin (621/2011) ja vesilakiin (587/2011) on sisällytetty ns. heikentämiskiellot. Heikentämiskiello estää sellaisten hankkeiden toteuttamisen, jotka olennaisesti heikentäisivät saamelaiden mahdollisuuksia käyttää heille alkuperäiskansana kuuluvia oikeuksia ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä harjoittaa perinteisiä elinkeinojaan.

38. Edellä mainittuihin lakeihin on myös sisällytetty säännöksiä saamelaiskäräjien kuulemisesta sen lisäksi, mitä saamelaiskäräjästä annetussa laissa on säädetty, ja saamelaiskäräjien mahdollisuudesta valittaa kyseisen lain nojalla tehdystä päätöksestä. Kaivoslain osalta talousvaliokunta totesi mietinnössään (TaVM 49/2010 vp), että ehdotetun lain säännöksiä näistä asioista tulee tulkita ja soveltaa perusoikeusmyönteisellä tavalla ja ottaen huomioon YK:n ihmisoikeuskomitean kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artiklaa koskeva käytäntö.

39. Lakeihin on samalla otettu säännökset, joilla on vahvistettu saamelaiskäräjien mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa kaivos- ja vesihankelupien myöntämismenettelyyn. Kyseisiin lakeihin on otettu säännökset siitä, millä tavoin saamelaiskäräjiä on lupamenettelyiden yhteydessä kuultava ja saamelaiskäräjien oikeudesta osallistua esimerkiksi lupaharkinnan yhteydessä tehtävään katselmukseen. Lisäksi saamelaiskäräjille on annettu itsenäinen valitusoikeus lakien perusteella myönnettyjen lupien osalta.

40. Saamelaiskäräjät ovat tuoneet huolestuneena esille, että koneellinen kullankaivuu ja kiinnostus malminetsintään ja mahdollisesti myös kaivoksen perustamiseen saamelaiden kotiseutualueelle kasvaa. Lainsäädäntöön otettu heikentämiskiello on tärkeä asia, mutta lain soveltaminen ratkaisee, tuoko se tarvittavaa lisäturvaa saamelaiselle kulttuurimuodolle. Saamelaiskäräjien mukaan tämän hetkisen viranomaiskäytännön mukaisesti heikentämiskiellot eivät ole tuoneet saamelaiskulttuurille mitään lisäsuojaa.

SUOSITUS 2 – SAAMEN KIELTEN ELVYTTÄMINEN

Olisi jatkettava saamelaiskäräjien kanssa neuvotellen määrätietoisia toimia, joilla pyritään riittävän rahoituksen ja saamen kielten elvytysohjelman tehokkaan täytäntöönpanon avulla estämään saamen kieliä katoamasta julkisesta elämästä nykyistä enempää, ja olisi investoitava asianmukaisesti koulutustoimiin, joilla varmistetaan, että saamelaiset saavat nykyistä paremmin saamenkielisiä julkisia palveluja.

Saamelaiden kielelliset oikeudet

41. Saamelaisilla on alkuperäiskansana perustuslaissa turvattu oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamen kielilaissa säädetään saamelaiden oikeudesta käyttää omaa kieltään tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa sekä julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaiden kielellisiä oikeuksia. Saamelaiden kielelliset oikeudet keskittyvät pääosin Lapin läänin pohjoisosassa sijaitsevalle saamelaiden kotiseutualueelle, johon kuuluvat Enontekiön, Utsjoen ja Inarin kunnat sekä osa Sodankylän kunnasta.

42. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella, kuten Rovaniemellä, Oulussa ja pääkaupunkiseudulla, asuvien saamelaisten määrä on kuitenkin jatkuvasti kasvanut. Kotiseutualueen ulkopuolella asuu yli puolet saamelaisista ja alle 10-vuotiaista lapsista jopa yli 70 prosenttia. Viime aikoina on erityisenä huolenaiheena ollut saamen kielten katoaminen saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella.

43. Saamelaisten oikeutta saada opetusta omalla kielellään edistetään. Perusopetuslain mukaan opetus saamelaisalueella on annettava pääosin saamen kielellä. Valtio maksaa täysimääräisesti saamenkielisestä ja saamen kielen opetuksesta aiheutuvat kustannukset saamelaisten kotiseutualueen kunnissa. Opetushallitus antaa opetuksen ja koulutuksen järjestäjille valtionavustusta saamen kielen opetukseen perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa saamelaisalueen ulkopuolella. Avustusta saadakse riittää, että opetuksen ryhmäkokoo on kaksi henkilöä.

44. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee vuosittain saamenkielisen oppimateriaalin tuotantoa. Vuonna 2014 tämä tuki on noussut huomattavasti, 290 000 eurosta 400 000 euroon.

45. Saamelaiskäräjät on vuonna 2014 saanut Opetushallitukselta valtionavustusta opetushenkilöstön täydennyskoulutuksen järjestämiseksi saamenkielisen kielikylpyopetuksen kehittämisestä.

46. Saamenkielistä ammatillista peruskoulutusta tarjotaan yhdessä oppilaitoksessa, valtion ylläpitämässä Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa, Inarissa. Oppilaitoksen opetuskielinä ovat suomi ja saame. Koulutuksen järjestäjä saa itsenäisesti päättää, mitä koulutuksia se tarjoaa oppilaitostensa opetuskielillä. Koulutus rahoitetaan kuten muukin ammatillinen koulutus Suomessa rahoituslain mukaisesti.

47. Lisäksi Saamelaisalueen koulutuskeskus järjestää Lapin ELY-keskuksen hankkimaa ammatillista työvoimakoulutusta tavoitteena kehittää ja vahvistaa saamen käsityön ja kulttuurin parissa työskentelevien henkilöiden osaamista ja sen hyödyntämistä matkailuelinkeinon puitteissa. Saamen käsityön ja kulttuurin koulutuskapasiteetti mahdollistaa kahden tutkinnon eli saamen käsityökisällin ammattitutkinnon sekä matkailun ohjelmajärjestelyjen ammattitutkinnon sekä em. tutkintojen osien suorittamisen. Koulutuspaikkakuntina ovat Enontekiö, Utsjoki, Inari ja Sodankylä. Työvoimakoulutusta hankitaan julkisista työvoima- ja yrityspalveluista annetun lain mukaisesti.

48. Kotiseutualueen ulkopuolella saamenkielisiä palveluja tarjotaan vapaaehtoisvoimin. Aktiiviset saamelaisyhdistykset ylläpitävät saamen kieltä ja saamelaiskulttuuria sekä järjestävät saamenkielistä toimintaa. Esimerkiksi *City-Sámit ry* on saanut Suomen Kulttuurirahastolta apurahan saamelaisten lasten ja nuorten kielen ja kulttuurin elvyttämiprojektiin. Elokuussa 2012 käynnistyi *Ovi saamen maailmaan* -projekti, jonka pääkohteena ovat pääkaupunkiseudun lapset ja nuoret. Kiinnostus saamelaisuutta ja saamen kieltä kohtaan on pääkaupunkiseudulla kasvanut, mutta pitkät etäisyydet aiheuttavat haasteita. *City-Sámit ry* on myös opetus- ja kulttuuriministeriön tukemana aloittanut kielipesätoiminnan Helsingissä marraskuussa 2013. Kielipesä toimii yksityisenä ryhmäperhepäiväkotina ja siellä on hoidossa kuusi lasta.

Saamen kielen elvytysohjelma

49. Saamen kielen elvyttämiseksi on viime vuosina toteutettu useita toimenpiteitä, mutta tehdyt toimenpiteet eivät vielä takaa saamen kielten säilymistä. Kaikkien Suomessa puhutun saamen kielen asema on edelleen uhanalainen. Näistä koltansaame ja inarinsaame ovat

vakavasti uhanalaisia kieliä. Keskeisinä haasteina ovat kielen elvyttämisessä riittävän saamenkielen ja saamenkielisen opetuksen ja päivähoidon turvaaminen, saamelaisten poismuutto saamelaisten kotiseutualueelta, joka on merkinnyt saamen kielten luonnollisten kielenkäyttöympäristöjen vähentymistä, sekä eri alojen pätevien ja saamen kieltä riittävästi osaavien ammattilaisten vähyys.

50. Opetus- ja kulttuuriministeriö on valmistellut toimenpideohjelmaa saamen kielen elvyttämiseksi valtakunnallisesti. Saamelaiskäräjät oli edustettuna sekä ohjelmaehdotuksen valmistelemiseksi asetetussa työryhmässä että sen sihteeristössä.

51. Toimenpideohjelma sisältää vision saamen kielten elpymiseksi vuoteen 2025 mennessä sekä toimenpiteet tilanteen parantamiseksi.

52. Valtioneuvosto päätti yleisistunnossaan 3.7.2014 toimenpideohjelmasta saamen kielen elvyttämiseksi periaatepäätöksenä. Saamen kielen elvytysohjelma¹⁰ koskee kaikkia kolmea Suomessa puhuttua saamen kieltä: pohjois-, inarin- ja koltansaamea. Periaatepäätös sisältää yleisosojuksien lisäksi 21 nimenomaista toimenpidettä saamen kielen elvyttämiseksi.

53. Periaatepäätöksessä hallitus katsoi kaikkien edellä mainittujen kielten aseman olevan uhanalainen. Periaatepäätökseen sisältyvillä toimenpiteillä hallitus pyrkii osaltaan suojelemaan Suomen alkuperäiskansan kieltä ja kulttuuria sekä edistämään niiden asemaa siten kuin Suomen kansallisen lainsäädännön ja kansainvälisten sopimusten vähemmistöjen suojelua koskevat velvoitteet edellyttävät.

54. Periaatepäätöksen kohdan 5 mukaisesti ohjelman toteutumisen seurannasta vastaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Ministeriö raportoi elvyttämisohjelman toimenpiteiden toteutumisesta valtioneuvostolle.

55. Periaatepäätöksen mukaan kielen elvyttäminen on pitkäjänteistä toimintaa, jonka tulokset tulevat näkyviksi vasta vuosien tai jopa vuosikymmenten aikana. Toimenpideohjelman sisältämät toimenpiteet pyrittiin kuitenkin suunnittelemaan siten, että niiden toteuttaminen voidaan aloittaa nykyisen hallituskauden aikana. Tässä raportissa tarkastellaan periaatepäätöksen toteutumista joulukuun 2014 tilanteen mukaisesti, periaatepäätöksen oltua voimassa noin kuuden kuukauden ajan ja kysymys onkin siten toimenpideohjelman toteuttamisen alkuvaiheen tarkastelusta.

56. Osaa toimenpideohjelmaan sisältyvistä toimenpiteistä on ryhdytty toteuttamaan hyvin. Osa toimenpiteistä ei puolestaan ole vielä alkanut. Toimenpiteiden aloittamista on joissain tapauksissa hidastanut se, että toimien edellyttämät määrärahojen lisäykset päätetään valtiontalouden kehyksissä ja valtion vuosittaisissa talousarvioissa. Saamelaiskäräjien käsityksen mukaan elvyttämisohjelman toimeenpano ei ole edennyt toivotulla tavalla. Tarvittavat määrärahalisäykset tulee tehdä valtion talousarvioon.

57. Kielipesätoiminnan laajentaminen ja rahoitus Saamelaisten kotiseutualueella toimii tällä hetkellä valtion erillismäärärahan tuella yhteensä seitsemän kielipesää: kaksi koltansaamen kielipesää (yksi Ivalossa ja yksi Sevettijärvellä), kolme inarinsaamen kielipesää (kaksi Inarin kirkonkylällä ja yksi Ivalossa) ja kaksi pohjoissaamen kielipesää (yksi Karigasniemellä/Utsjoella ja yksi Vuotsossa). Vuonna 2014 opetus- ja kulttuuriministeriö on avustanut kyseisiä kielipesiä saamelaiskäräjien kautta 550 000 euron määrärahalla.

58. Edellä mainittujen kielipesien lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut saamelaiskäräjiä kielipesätoiminnan aloittamiseksi myös saamelaisten kotiseutualueen

¹⁰ Toimenpideohjelma saamen kielen elvyttämiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:7, <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/tr07.pdf?lang=fi>>.

ulkopuolella. Tarkoitukseen on vuonna 2014 myönnetty 200 000 euron määräraha. Määrärahaa on saatu käyttää myös muuhun kielipesätoimintaa tukevaan toimintaan. Toistaiseksi ainoa täysin toiminnassa oleva kielipesä kotiseutualueen ulkopuolella on Helsingissä toimiva kielipesä, jota pitää yllä saamelaisten oma yhdistys City-Sámit ry. Rovaniemellä ja Oulussa on valmisteltu kielipesätoiminnan aloittamista.

59. City-Sámit ry on laatinut alustavan suunnitelman ylläpitämänsä saamen kielipesän laajentamiseksi pääkaupunkiseudulla asuvien saamelaisten kieli-, nuoriso- ja kulttuurikeskukseksi. Yhdistys on neuvotellut asiasta opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa kielenelvytysohjelman pohjalta. Opetus- ja kulttuuriministeriö on joulukuussa 2014 myöntänyt yhdistykselle 97 000 euron suuruisen erityisavustuksen kustannuksiin, jotka aiheutuvat hankkeen jatkosuunnittelusta.

Opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön täydennyskoulutus

60. Opetus- ja kulttuuriministeriö päättää vuosittain valtion rahoittaman opetustoimen ja varhaiskasvatuksen henkilöstön henkilöstökoulutuksen määrärahojen strategista painopisteistä ja linjauksista. Vuosina 2014 - 2015 yhtenä painopisteenä on saamen kielen elvyttämishankkeen toteuttaminen.

61. Vuonna 2014 Opetushallitus myönsi tästä määrärahasta saamelaiskärjille 44 000 euroa saamen kielikylpyopetuksen ja saamelainen kulttuuri opetuksessa -täydennyskoulutuksiin.

62. Painopisteitä vuosina 2015–2016 toteutettavat koulutukset ovat parhaillaan haettavana. Saamen kielen elvyttämishankkeen toimenpiteiden lisäksi kulttuurit koulutuksessa -painoalueen toimilla edistetään mm. kasvatus- ja opetushenkilöstön kielitietoisuutta sekä lisätään tietojään ja taitojaan toimia yhteisesti monikulttuuristen perheiden kanssa.

SUOSITUS 3 – KANSALLISTEN VÄHEMMISTÖJEN KUULEMINEN

Olisi ryhdyttävä asianmukaisiin toimiin, joilla varmistetaan, että kansallisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä koskevia erilaisia kuulemisjärjestelmiä ja -menettelyjä täydennetään ja järjestetään uudelleen selkeiden viestintäkanavien tarjoamiseksi, ja olisi parannettava vähemmistöjen, myös lukumääräisesti pienimpien vähemmistöjen, edustajien mahdollisuuksia vaikuttaa tosiasiallisesti päätöksentekoprosessiin.

Yhdenvertaisuussuunnittelu ja yhdenvertaisuusvaikutusten arviointi

63. Sisäministeriö ohjeistaa muita viranomaisia yhdenvertaisuussuunnittelusta ja yhdenvertaisuusvaikutusten arvioinnissa. Molemmilla toimenpiteillä pyritään vähemmistöjä edustavien kansalaisjärjestöjen osallistumiseen viranomaisten päätöksenteossa ja toimenpiteissä. Sisäministeriö on antanut yleiset suositukset yhdenvertaisuussuunnittelusta sekä laatinut yhdessä vähemmistöjä edustavien järjestöjen kanssa oppaat suunnittelusta viranomaisille, oppilaitoksille ja kansalaisjärjestöille. Sisäministeriö on myös julkaissut oppaan ja kouluttanut säädösvalmistelijoita yhdenvertaisuusvaikutusten arvioimiseksi säädösvalmistelussa.

64. Vähemmistövaltuutetun (1.1.2015 lähtien yhdenvertaisuusvaltuutettu) mukaan nykyisellään yhdenvertaisuussuunnitelmien integroiminen organisaatioiden talousarvioehdotukseen tai liiketoimintastrategiaan ei kokemusten mukaan ole ollut kovinkaan yleistä ja toimivaa. Useat suunnitelmat jäävät suunnitelmatasolle, ja niiden

soveltaminen käytännössä ei välttämättä toteudu. Tulisikin kehittää toimenpiteitä tukemaan yhdenvertaisuussuunnittelua niin, että se integroituisi päätöksentekoprosesseihin paikallisella ja organisaatiotasolla kuten kunnissa. Yhdenvertaisuussuunnittelu tehostuu uuden yhdenvertaisuuslain voimaantulon myötä. Yhdenvertaisuussuunnitteluveto tulee koskemaan viranomaisten lisäksi myös koulutuksen järjestäjiä, oppilaitoksia ja yli 30 henkilöä pysyvästi työllistäviä yksityisiä työnantajia. Haastavaksi jää edelleen se, että mitä seurauksia on siitä, että organisaatio ei ole laatinut yhdenvertaisuussuunnitelmaa, ja miten sitä seurataan. Positiivisten ja toimivien esimerkkien tulisi saada yhteiskunnassa näkyvyyttä enemmän.

Kielellisten vaikutusten arviointi

65. Julkishallinnossa uudistusten tai lainsäädäntömuutosten valmistelussa on tärkeää arvioida, onko toimenpiteillä kielellisiä vaikutuksia ja vastaavatko suunnitellut toimenpiteet kielisäännösten vaatimuksia. Oikeusministeriö on laatinut ohjeet käytettäväksi julkishallinnon muutoshankkeissa ja säädösvalmistelussa.¹¹

66. Ohjeita on kahdenlaisia. Ensimmäinen on kooste kielilainsäädännöstä, joka viranomaisten tulee ottaa huomioon säädösvalmistelussa ja muissa uudistushankkeissa. Toinen opas auttaa arvioimaan suunnitellun muutoksen vaikutuksia palveluiden saatavuuteen.

67. *Svenska Finlands folkting* on painottanut erityisesti kielellisten vaikutusten arvioinnin vahvistamista säädösvalmistelussa.

Kansalaisaloite

68. Vähintään 50 000 äänioikeutetulla Suomen kansalaisella on perustuslaissa turvattu oikeus tehdä eduskunnalle aloite lain säätämiseksi¹². Kansalaisaloite voi sisältää joko lakiehdotuksen tai ehdotuksen lainvalmisteluun ryhtymisestä. Aloite voi koskea myös voimassa olevan lain muuttamista tai kumoamista.

69. Kansalaisaloitetta tukevat allekirjoitukset eli kannatusilmoitukset on kerättävä kuuden kuukauden kuluessa. Ne kerätään sähköisesti tietoverkossa tai paperilla. Paperilla kerättävissä ilmoituksissa on käytettävä oikeusministeriön vahvistamaa lomakepohjaa.

70. Joulukuussa 2012 avattiin kansalaisaloite-verkkopalvelu kansalaisaloitteiden tekemiseksi ja aloitteiden kannatusilmoitusten keräämiseksi. Se tarjoaa kansalaisille mahdollisuuden saada aloitteensa eduskunnan käsiteltäväksi. Uusi verkkopalvelu on maksuton, esteetön ja turvallinen käyttää. Palvelu toimii sekä suomeksi että ruotsiksi. Kannatusilmoituksia voi kerätä myös sellaisiin aloitteisiin, joiden keräys on aloitettu jo muissa verkkopalveluissa tai paperilomakkeella. Jatkossa palveluun tulee mahdollisuus myös kuntalaisaloitteen tekemiselle.

71. Vähemmistöjä edustavien kansalaisjärjestöjen parista on kuitenkin muistutettu, että osa väestöstä ei käytä internetiä joko iän, kouluttautumattomuuden, kielitaidon, vamman, muistisairauden tms. syyn vuoksi. Palvelua tulisi saada myös henkilökohtaisesti keskustellen tai puhelimitse, jotta aloitteen voisi tehdä eri kielillä ja lukutaidottomanakin. Lisäksi

¹¹

<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajataavoitteet/perusoikeudetjademokratia/kielilaki/kielellistenvaikutustenarviointi.html>

¹² <https://www.kansalaisaloite.fi/fi>

kansalaisten kannalta kunta-aloitteiden teko olisi mielekkäämpää, koska ne osuisivat suoraan paikallistason vaikuttamiseen, joka kansalaisille usein on suorempi ja mielekkäämpi tapa vaikuttaa.

Kuntalaki ja sen uudistus

72. Kuntalaki on kunnan hallintoa, päätöksentekoa ja taloutta koskeva yleislaki. Kuntalain kokonaisuudistus on osa hallituksen kuntauudistusta. Hallituksen esitys kuntalaiksi (HE 268/2014 vp) annettiin eduskunnalle 27.11.2014.

73. Kuntalain kokonaisuudistuksen yksi päätavoitteista on kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistaminen. Kuntalakiin ehdotetaan mahdollistavia säännöksiä erilaisista kuntalaisten vuorovaikutus- ja osallistumiskeinoista sekä käyttäjädemokratiasta. Kuntakohtaisessa kuntastrategiassa määriteltäisiin osallistumisen ja vaikuttamisen rakenteet, tavat ja keinot.

74. Kuntalakiin ehdotetaan säännöksiä nk. vaikuttajatoimielimistä, lakiin koottaisiin vuorovaikutus- ja vaikuttamistoimielimiä koskeva sääntely. Kunnat voivat tällä hetkelläkin perustaa vaikuttajatoimielimiä vähemmistöjen kuulemiseksi ja vaikuttamiskanavaksi, mutta uudessa kuntalaissa asukkaiden osallistumisoikeutta koskevat säännökset tulevat korostumaan. Esityksen mukaan pakollista vanhusneuvostoa ja vapaaehtoista vammaisneuvostoa koskeva sääntely siirrettäisiin kuntalakiin ja uutena velvoitteena ehdotetaan velvoite asettaa nuorisovaltuusto tai vastaava nuorten vaikuttajaryhmä. Vähemmistöjen vaikuttajakanavien perustaminen on niin ikään mahdollista. Kunnissa on esimerkiksi maahanmuutto-, monikulttuurisuusasiain- ja kotoutumisasioiden neuvottelukuntia.

75. Kuntalaissa säädetään myös aloiteoikeudesta. Kunnan asukkaalla on oikeus tehdä kunnalle aloitteita sen toimintaa koskevissa asioissa. Uudessa kuntalaissa tämän oikeuden täsmennetään nykykäytäntöä vastaavasti ulottuvan palvelujen käyttäjiin ja kunnassa toimiviin yhteisöihin ja säätiöihin.

Neuvottelukunnat

76. Erityisryhmien osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi valtioneuvosto on asettanut muun muassa kansainvälisten ihmisoikeusasiain neuvottelukunnan, romansiasiain neuvottelukunnan, vähemmistöasiain neuvottelukunnan (vuoden 2014 loppuun saakka), kieliasiain neuvottelukunnan ja etnisten suhteiden neuvottelukunnan.

Ihmisoikeusvaltuuskunta

77. Suomen kansallisella ihmisoikeusinstituutiolla, Ihmisoikeuskeskuksella, joka toimii eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian yhteydessä, on 20–40-jäseninen ihmisoikeusvaltuuskunta, jossa on mukana laajasti suomalaisia ihmisoikeusalan toimijoita. Valtuuskunta toimii alan yhteistyöelimenä ja auttaa tiivistämään eri toimijoiden välistä tiedonkulkua. Se myös käsittelee laajakantoisia ja periaatteellisesti tärkeitä ihmisoikeuskysymyksiä.

78. Eduskunnan oikeusasiamies asettaa valtuuskunnan neljäksi vuodeksi kerrallaan. Valtuuskunnan kokoonpanossa pyritään monipuoliseen asiantuntemukseen ja edustavuuteen sekä avoimeen valintaprosessiin. Pysyviä jäseniä ovat eduskunnan oikeusasiamies ja valtioneuvoston oikeuskansleri (tai edustajansa), vähemmistövaltuutettu,

tasa-arvovaltuutettu, lapsiasiavaltuutettu, tietosuojavaltuutettu sekä Saamelaiskäräjien edustaja. Muut jäsenet ovat asiantuntijoita ihmisoikeuksien eri osa-alueilta.

79. Ensimmäisen valtuuskunnan toimikausi on 2012–2016 ja siihen nimettiin 40 jäsentä. Toimikauden läpileikkaava teema on pääsy oikeuksiin. Valtuuskunnan puheenjohtajana toimii Ihmisoikeuskeskuksen johtaja. Varapuheenjohtajan valtuuskunta valitsee keskuudestaan. Valtuuskunta kokoontuu 2-4 kertaa vuodessa.

Suositus – saamelaisasioiden yhteensovittaminen

olisi luotava hallintoon erityinen järjestelmä, jonka tehtävänä on olla yhteydessä saamelaiskäräjiin kaikissa saamelaisia koskevissa asioissa ja sovittaa yhteen selkeiden hallituksen kantojen kehittämistä saamelaisten kannalta merkittävissä kysymyksissä;

Saamelaiskäräjistä annetun lain uudistaminen

80. Saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa keskeisesti sääntelevä laki saamelaiskäräjistä (974/1995) on annettu vuonna 1995. Lakia on sen jälkeen useampaan kertaan muutettu vastaamaan paremmin käytännön tarpeita. Oikeusministeriö asetti vuonna 2012 työryhmän valmistelevaan ehdotusta saamelaiskäräjistä annetun lain tarkistamiseksi.

81. Työryhmämietinnössä (OM 55/2013) todetaan, että lakiehdotuksen yleisenä tavoitteena on parantaa saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ja saamelaiskäräjien toimintaedellytyksiä. Saamelaiskäräjien tehtävän dynaamisuutta ja aktiivista toimintavelvoitetta edistää saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana pyritään vahvistamaan.

82. Neuvottelumenettelysäännöstä ehdotetaan muutettavaksi viranomaisten ja saamelaiskäräjien yhteistyötä aiempaa painottavammaksi. Sääntelyn tarkoituksena on kansainvälisten ihmisoikeuselinten suositusten mukaisesti vahvistaa saamelaiskäräjien oikeutta osallistua ja myötävaikuttaa päätöksentekoon saamelaisia erityisesti koskevissa asioissa. Lisäksi tarkoitus on korostaa sitä, että neuvottelumenettely on tavanomaista lausunto- ja kuulemismenettelyä pidemmälle menevä päätöksentekoon osallistumisen muoto. Neuvotteluille ja niihin valmistautumiseen tulee myös varata riittävästi aikaa.

83. Ehdotus laajentaisi neuvotteluvollisuuden piiriin kuuluvien asioiden alaa. Neuvottelut olisi ehdotuksen mukaan käytävä kaikista sellaisista merkittävistä toimenpiteistä, jotka vaikuttavat erityisesti saamen kieleen tai kulttuuriin taikka saamelaisten asemaan tai oikeuksiin alkuperäiskansana siitä riippumatta, ulottuvatko toimenpiteen välittömät vaikutukset saamelaisten kotiseutualueelle. Tällaisia voivat olla esimerkiksi saamen kieleen liittyvät toimenpiteet. Viranomaisen tulisi ehdotuksen mukaan laatia neuvotteluista pöytäkirja.

84. Hallituksen esitys saamelaiskäräjlain muuttamisesta (HE 167/2014 vp) annettiin eduskunnalle 25.9.2014.

Metsähallituksesta annetun lain uudistaminen

85. Osallistumisoikeudet sisältyvät myös lainvalmisteluhankkeeseen Metsähallituksen uudelleenorganisoinnista. Tästä on kerrottu tarkemmin suosituksen 1 yhteydessä.

Akwé: Kon -ohjeet

86. Erämaiden maankäytön suunnittelussa Metsähallitus osallistaa vahvasti paikallisia ihmisiä, sidosryhmiä, kuntia ja viranomaisia. Uutena asiana Hammastunturin erämaa-alueen päivitystyössä huomioidaan saamelaisten mahdollisuus vaikuttaa suunnitteluprosessiin aikaisempaa enemmän alusta lähtien. Uusi käytäntö juontaa juurensa YK:n biodiversiteettisopimuksesta, ja sen 8(j) pykälästä, jossa määritellään alkuperäiskansoja koskevat asiat suhteessa luonnon monimuotoisuuteen. Kyseistä vaikutusten arvioinnin menetelmää kutsutaan ns. Akwé:Kon -ohjeiksi.

87. Suomessa Akwé: Kon -ohjeet koskevat saamelaisten kotiseutualuetta ja ne on tarkoitettu otettavaksi huomioon kansallisessa lainsäädännössä. Ohjeet koskevat erityisesti maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) ja ympäristövaikutusten arvioinnista (YVA) annetun lain (468/1994) soveltamista sekä saamelaisten kotiseutualueen valtion hallinnassa olevien alueiden maankäytön suunnittelua. Akwé: Kon -ohjeet tarjoavat menettelytavan, jolla saamelaisten osallistuminen hankkeiden ja suunnitelmien valmisteluun, vaikutusten arviointiin ja päätöksentekoon voidaan turvata.

88. Suomi on biodiversiteettisopimuksen ensimmäisenä sopimusosapuolena aloittanut Akwé: Kon -ohjeiden soveltamisen. Metsähallitus toteutti biodiversiteettisopimuksen 8j artiklaa laatimalla Hammastunturin hoito- ja käyttösuunnitelman pilotin pohjalta toimintamallin Akwé: Kon -ohjeen soveltamisesta saamelaisten kotiseutualueen maankäytön suunnittelussa. Tavoitteena oli löytää uusia tapoja, joilla Metsähallitus erämaan haltijaviranomaisena voisi turvata entistäkin paremmin Euroopan ainoan alkuperäiskansan mahdollisuudet vaikuttaa kulttuurinsa harjoittamisen edellytyksiin alueella. Kokeilun seurauksena Hammastunturin suunnitelmaan kirjattiin oikeus ottaa erämaa-alueelta raaka-aineita saamelaisen perinteen mukaisesti tehtyihin käsitöihin. Onnistuneen kokeilun pohjalta Metsähallitus on laatinut Akwé: Kon -ohjeiden käytön toimintamallin¹³, jota käytetään jatkossa saamelaisten kotiseutualueella ainakin luonnonvarasuunnitelmien ja hoito- ja käyttösuunnitelmien laadinnassa.

Saamelaiskäräjien nuorisoneuvosto

89. Saamelaiskäräjien yhteyteen perustettiin vuoden 2011 alkupuolella nuorisoneuvosto¹⁴ opetus- ja kulttuuriministeriön tuella. Nuorisoneuvosto on yksi saamelaiskäräjien lautakunnista, johon kuuluu viisi varsinaista jäsentä ja henkilökohtaiset varajäsenet sekä viisi asiantuntijajäsentä. Varsinaiset jäsenet ja varajäsenet ovat iältään 18 – 25 -vuotiaita ja asiantuntijajäsenet 15 – 17-vuotiaita.

90. Nuorisoneuvoston toimialaan kuuluvat kaikki saamelaisnuoria ja saamelaisnuorten elinoloja koskevat asiat. Nuorisoneuvosto voi tehdä aloitteita ja antaa lausuntoja niistä asioista, jotka koskevat saamelaisnuoria tai saamelaisnuorten elinoloja. Nuorisoneuvosto voi myös järjestää tapahtumia ja osallistua erilaisiin tapahtumiin.

91. Nuorisoneuvosto on käynnistämässä tänä vuonna *Ofelaš*-toimintaa, jossa nuoret saamelaiskulttuurin lähettiläät kiertävät tapahtumissa kertomassa saamelaiskulttuurista. Lapin aluehallintovirasto on myöntänyt 15 000 euroa toiminnan käynnistämiseen.

¹³ Akwé: Kon -ohjeiden soveltaminen. Hammastunturin erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmassa. Metsähallitus 2013, <<http://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Muut/AkweKonraportti2013.pdf>>.

¹⁴ <http://www.samediggi.fi/nuorat/>

II OSA – MUUT TOIMENPITEET PUITEYLEISSOPIMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANON KEHITTÄMISEKSI

B. PUITEYLEISSOPIMUKSEN TÄYTÄNTÖÖNPANO ARTIKLOITTAIN

1 ARTIKLA

Kansallisten vähemmistöjen sekä näihin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksien ja vapauksien suojeleminen on kiinteä osa ihmisoikeuksien kansainvälistä suojaamista, joka sellaisenaan kuuluu kansainvälisen yhteistyön piiriin.

Kansainväliset sopimusvelvoitteet

92. Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan YK:n kansainvälisen yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja valitusmenettelystä tuli Suomessa voimaan huhtikuussa 2014. Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen YK:n yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja tuli Suomessa voimaan marraskuussa 2014.

93. Hallituksen esitys (HE 264/2014 vp) itsenäisten maiden alkuperäis- ja heimokansoja koskevan ILO:n yleissopimuksen nro 169 hyväksymiseksi annettiin eduskunnalle 27.11.2014. Hallituksen esitys (HE 284/2014 vp) vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen ja sen valinnaisen pöytäkirjan sekä hallituksen esitys (HE 285/2014 vp) lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen valitusmenettelyä koskevan valinnaisen pöytäkirjan hyväksymiseksi annettiin 4.12.2014.

Ulkoasiainhallinnon ihmisoikeusstrategia

94. Suomen ulkoasiainhallinnon ensimmäinen ihmisoikeusstrategia julkaistiin kesäkuussa 2013¹⁵. Se täydentää koko valtioneuvoston eduskunnalle kerran hallituskaudessa antamaa ihmisoikeusselontekoa. Läpi-leikkaaviksi tavoitteiksi määriteltiin syrjinnän poistaminen sekä avoimuuden ja osallisuuden lisääminen. Strategiaan liittyvässä toimintaohjelmassa vuosille 2013–2015 on konkreettisia tavoitteita, kuten naisten ja tyttöjen oikeuksien edistäminen yhtenä kärkihankkeena. Syrjittyjen ja haavoittuvassa asemassa olevien oikeuksien kohdalla erityistä huomiota kiinnitetään moniperustaiseen syrjintään.

Eurooppalainen romanipolitiikka

95. Maaliskuussa 2011 hyväksyttiin Suomen tavoitteet eurooppalaisen romanipolitiikan edistämiseksi – Suomen eurooppalainen romanipolitiikan käsikirja osana romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoa. Käsikirjaan sisältyy EU:n kymmenen perus-periaatetta romanien osallisuuden edistämiseksi. Periaatteet on käsikirjassa istutettu suomalaiseen ympäristöön. Käsikirja ohjaa Suomen kansainvälistä toimintaa romanien oikeuksien varmistamiseksi.

96. Ulkoasiainhallinnon ihmisoikeusstrategian avulla tuetaan kansainvälisessä toiminnassa romanien osallisuutta heitä koskeviin päätöksiin ja prosesseihin sekä kokonaisvaltaisen eurooppalaisen romanipolitiikan luomista Euroopan tasolla.

97. Suomi osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön romanien TSS-oikeuksien toteuttamisen kehittämiseksi sekä Euroopan tasolla (EU, EN, Etyj) että laajemmin kansainvälisesti.

¹⁵ <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=282901>

98. Romaniasiat ovat olleet yksi Suomen prioriteeteista Euroopan neuvostossa. Suomi osallistuu Euroopan neuvoston romaniasiantuntijakomitean (CAHROM) työhön, jonka tehtävänä on valmistella romaniasioita koskevat päätökset ja suositukset Euroopan neuvoston ministerikomitealle. Romaniasiantuntijakomitea seuraa romaniasioden kehitystä Euroopassa ja antaa asiantuntijatietoa ministerikomitealle. Suomen hallitusta edustaa romanitaustainen asiantuntija. Suomen edustaja on nimitetty komitean tasa-arvoraporttoijaksi.

99. Euroopan romanien ja kiertävien foorumi (*European Roma and Travellers Forum*, ERTF) sai alkunsa Suomen aloitteesta vuonna 2001. Suomi on aiempina vuosina antanut yleistukea Euroopan neuvoston yhteydessä toimivalle ERTF:lle. Suomi on tukenut romanijärjestöjen keskinäistä yhteydenpitoa ERTF:n sääntömuutosprosessissa sekä ERTF:n ja Euroopan neuvoston välistä keskustelua yhteistyön kehittämiseksi.

100. Vuosina 2010–2013 Suomi on tukenut Euroopan neuvostolle myöntämänsä vapaaehtoisrahoituksen kautta romanien oikeuksia ja asemaa tukevia ohjelmia. Tavoitteena on ollut lisätä romanien tietoutta oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoistaan sekä tukea Dosta-kampanjaa, joka kohdistuu kielteisten asenteiden ja suvaitsemattomuuden poistamiseen. Suomi on myös rahoittanut hankkeita romaninaisten ja -lasten oikeuksien ja aseman tukemiseksi.

101. Etyjissä Suomi on aktiivisesti tukenut romanien oikeuksien vahvistamiseen tähdänneitä päätöksiä sekä *Office for Democratic Institutions and Human Rights / Contact Point for Roma and Sinti* (ODIHR / CPRS) -toimintoja. Suomi on rahoittanut ETYJ-ODIHR:n romaninuoriin kohdistuvaa Romanien integraation hyvät käytännöt -hanketta (Best Practices for Roma Integration / BPRI), jonka tavoitteena on ollut lisätä koulutettujen romaninuorten valmiuksia työskennellä julkishallinnossa.

102. Vuonna 2013 Suomi on rahoittanut EU:n komission oikeusasioiden pääosaston syrjinnän vastaisen työn toimintayksikköön kansallisen romaniasioden asiantuntijan.

Suomen tuki YK:n alkuperäiskansatyölle

103. Suomi antaa vapaaehtoista rahoitusta YK:n alkuperäiskansojen vapaaehtoiselle rahastolle (*Voluntary Fund for Indigenous Populations*), josta tuetaan alkuperäiskansojen edustajien osallistumista YK:n kokouksiin. Myös saamelaiset voivat hakea tukea rahastosta. Vapaaehtoista rahoitusta annetaan myös YK:n alkuperäiskansa-asioiden pysyvää foorumia tukevaan vapaaehtoisrahastoon (*United Nations Permanent Forum on Indigenous Issues*), jolla tuetaan pysyvän foorumin päätösten täytäntöönpanoa.

104. Suomi on tukenut vuodesta 2011 YK:n alkuperäiskansojen kumppanuusohjelmaa (UNIPP), joka perustettiin vahvistamaan YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston (OHCHR) ja useiden YK-järjestöjen yhteistyöpuitteita ja kumppanuutta alkuperäiskansojen oikeuksien edistämiseksi ja valtavirtaistamiseksi YK-järjestelmässä. UNIPP:n tavoitteena on lisätä kansallisen tason osaamista ja päästä poliittiselta tasolta konkreettiseen alkuperäiskansojen oikeuksien täytäntöönpanoon.

105. Vuodesta 2014 Suomi on rahoittanut YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston alkuperäiskansa- ja vähemmistöyksikköön nuoren suomalaisen asiantuntijan (*Junior Professional/Associate Expert*).

2 ARTIKLA

Tämän puiteyleissopimuksen määräyksiä tulee soveltaa vilpittömässä mielessä, ymmärtämyksen ja suvaitsevuuden hengessä sekä valtioiden välisten hyvän naapuruuden, ystävällisten suhteiden ja yhteistyön periaatteiden mukaisesti.

106. Hallitusohjelman mukaan Suomi harjoittaa aktiivista ja aloitteellista ulkopolitiikkaa ja yhteistyötä muiden kansakuntien ja kansojen kanssa. Suomi toimii aktiivisesti pohjoismaisen sekä lähinaapureiden välisen yhteistyön tiivistämiseksi, Euroopan unionin toiminnan kehittämiseksi ja osana globaalia yhteisöä.

107. Euroopan unioni on Suomen tärkein kansainvälisen yhteistyön vaikutuspaikka. Suomen tavoitteena on EU, joka on rauhan, kasvun, työllisyyden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden projekti. Sen jäsenyys ja yhteisöllinen kehittäminen on Suomen etu. Itsenäisyyttä on osallistuminen kansainväliseen päätöksentekoon siellä, missä tehdään suomalaisiin vaikuttavia päätöksiä.

108. Pohjoismaat on perinteisesti keskeinen viiteryhmä Suomelle. Hallitus toimii aktiivisesti pohjoismaisen yhteistyön tiivistämiseksi ja kiinnittää erityistä huomiota pohjoismaisen mallin vahvuuksien turvaamiseen ja edistämiseen.

109. Suomella on tiiviit suhteet Baltian maihin. Baltian maat ovat Suomelle tärkeitä kumppaneita niin EU:ssa kuin kahdenvälisesti. Yhteistyötä Baltian maiden kanssa kehitetään kahdenvälisesti ja EU:ssa sekä Itämeren maiden ja Pohjoismaiden yhteistyörakenteissa vakiintunutta NB8-yhteistyötä vahvistaen.

110. Suomi korostaa Pohjoisen ulottuvuuden yhteistyötä ja sen kumppanuuksien kehittämistä. Euroopan unionin Itämeren alueen strategialla on tärkeä rooli alueen yhteistyömekanismien johdonmukaisessa hyödyntämisessä. Pohjoinen ulottuvuus tarjoaa toimivan foorumin Itämeri-yhteistyölle EU:n ulkopuolisten maiden, erityisesti Venäjän, kanssa.

111. Arktisille alueille kohdistuu huomattava taloudellinen ja poliittinen mielenkiinto. Ilmastonmuutoksen ja luonnonvarojen lisääntyneen hyödyntämisen vuoksi ympäristöriskit arktisella alueella kasvavat. Toisaalta arktinen alue tarjoaa Suomelle huomattavia mahdollisuuksia. Hallitus edistää suomalaisen osaamisen hyödyntämistä arktisella alueella. Suomen arktisen strategian toimeenpanoa tehostetaan. Yhteistyötä alueen valtioiden kesken lisätään alueen elinkeinotoimintamahdollisuuksien paremmaksi hyödyntämiseksi ja alueeseen kohdistuvien ympäristöuhkien torjumiseksi. Kaivostoiminnassa ja alueen luonnonvarojen hyödynnettäessä on kunnioitettava ekologista kestävyyttä ja alkuperäiskansojen oikeuksia.

112. Suomi vahvistaa tiiviitä, laaja-alaisia ja monentasoisia kahdenvälisiä suhteita Venäjän kanssa. Hallitus toimii aktiivisesti EU:n Venäjän-politiikan kehittämisessä. Suomi tukee Venäjän lähentymistä Eurooppaan ja integroitumista kansainväliseen sopimusjärjestelmään.

113. Hallitus edistää Suomen ja Venäjän välistä molemminpuolista vastavuoroisuuteen perustuvaa liikkuvuutta. Suomi tukee myös kansalaisyhteiskuntatason yhteistyötä Suomen ja Venäjän välillä. Lähialueyhteistyötä Venäjän kanssa jatketaan ja uudistetaan.

3 ARTIKLA

1. Jokaisella kansalliseen vähemmistöön kuuluvalla henkilöllä on oikeus vapaasti valita, kohdellaanko häntä sellaisena vai ei, eikä tästä valinnasta tai siihen liittyvien oikeuksien käyttämisestä saa seurata mitään haittaa.

2. Kansallisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt voivat yksin samoin kuin yhdessä toisten kanssa käyttää tähän puiteyleissopimukseen sisältyvistä periaatteista johtuvia oikeuksia ja nauttia niistä johtuvista vapauksista.

Väestö

114. Suomen väkiluku oli vuoden 2013 lopussa 5 451 270 henkilöä. Väkiluku kasvoi vuoden 2013 aikana 24 596 henkilöllä. Äidinkieleltään vieraskielisten määrä kasvoi 22 119 henkilöllä, mikä oli 90 prosenttia väkiluvun kasvusta. Suomea äidinkielenään puhuvien määrä kasvoi 2 514 henkilöllä, ruotsia puhuvien määrä väheni 67 henkilöllä, ja saamea puhuvien määrä kasvoi 30 henkilöllä.¹⁶

115. Vieraskielisten määrä oli vuoden 2013 lopussa 289 068, mikä oli 5,3 prosenttia väestöstä. Suomea äidinkielenään puhuvia oli 4 869 362 henkilöä, (89,3 prosenttia väestöstä), ruotsia puhuvia 290 910 henkilöä, (5,3 prosenttia) ja saamea puhuvia 1 930 henkilöä, (0,04 prosenttia).

116. Suurin vieraskielisten ryhmä oli venäjää äidinkielenään puhuvat, joita oli 66 379 henkilöä. Seuraavaksi suurimmat vieraskieliset ryhmät olivat vironkieliset (42 936), somalinkieliset (15 789), englanninkieliset (15 570) ja arabiankieliset (13 170).

117. Henkilötietolain (523/1999) mukaan etnisyyttä koskevien tietojen kerääminen ja julkaiseminen on Suomessa sallittua tilastointia varten. Arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on 11 §:n mukaan kielletty. Etnisyystilastoja ei kuitenkaan ole mahdollista tehdä, koska nykyisin väestötilastointi perustuu rekisteriaineistoihin.

118. Tilastokeskus¹⁷ tilastoi Suomessa asuvia henkilöitä kansalaisuuden, kielen ja syntymämaan mukaan. Henkilöitä voidaan tilastoida myös syntyperän mukaan, joka muiden Pohjoismaiden tapaan tarkoittaa henkilön vanhempien syntymämaata. Koska väestölaskenta tehdään rekistereiden pohjalta, ei Suomi voi tuottaa virallista tilastoa etnisistä ryhmistä.

Ruotsinkieliset

119. Vuoden 2013 lopussa Suomessa oli 290 910 ruotsia äidinkielenään puhuvaa henkilöä. Suomen väestöstä on ruotsinkielisiä 5,3 prosenttia.

120. Suomen perustuslain perusoikeussäännöksissä todetaan Suomen kaksikielisyys ja suomen ja ruotsin kielen tasavertainen asema kansalliskielinä sekä turvataan siihen liittyvät yksilölliset ja ryhmäkohtaiset oikeudet. Säännöksessä käytetään äidinkielen sijasta käsitettä oma kieli.

121. Perustuslain mukaan hallintoa järjestettäessä tulee pyrkiä yhteensopiviin aluejaotuksiin, joissa turvataan suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan. Kielellisiä perusoikeuksia on täsmennetty kielilaissa (423/2003).

¹⁶ Tilastokeskuksen väestörakennetilasto. http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2013/vaerak_2013_2014-03-21_tie_001_fi.html

¹⁷ https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_003.html?s=0#5

122. Koska ruotsi on toinen Suomen kansalliskielistä, ruotsin kieltä käyttävistä ei varsinaisesti voida puhua kansallisena vähemmistönä, vaan lähinnä kieliryhmänä eli *de facto* kielellisenä vähemmistönä.

123. Suomen ruotsinkielisen väestön oikeuksia edistää *Svenska Finlands folkting*, joka toimii tämän ruotsinkielisen väestön sivistyksellisten ja yhteiskunnallisten olojen kehittämiseksi sekä ruotsin kielen aseman edistämiseksi Suomessa. Sen tehtäviin kuuluu tukea ja vahvistaa ruotsinkielistä kulttuuria Suomessa. Folktingetin tehtävistä on säädetty lailla (1331/2003).

Saamelaiset

124. Vuoden 2013 lopussa Suomessa oli 1 930 saamea äidinkielenään puhuvaa henkilöä. Suomen väestöstä oli saamenkielisiä 0,04 prosenttia. Saamelaiskäräjien vuoden 2011 Saamelaiskäräjävaalien yhteydessä laaditun tilaston mukaan saamelaisia on 9919, joista Suomessa asuu 9266. Heistä yli puolet (58,5 %) asuu saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Vuonna 2011 ei tilastoitu saamen kielen puhujien määrää saamelaiskäräjävaalien yhteydessä, joten viimeisimmät tilastot saamen kielten puhujista ovat vuodelta 2007.

125. Suomen saamelaiset 2007 alueittain ja kieliryhmittäin saamelaiskäräjien antamisen tietojen mukaan:

ENSIMMÄISEKSI OPITTU KIELI	POHJOIS-SAAME	INARIN-SAAME	KOLTAN-SAAME	SUOMI	MUU	YHTEENSÄ
ENONTEKIÖ	204	0	0	186	0	390
INARI	324	207	228	1449	0	2208
SODANKYLÄ koko kunta	73	1	7	380	0	461
UTSJOKI	563	5	2	238	1	809
SAAMELAISALUEEN KUNNAT YHTEENSÄ	1164	213	237	2253	1	3868
MUU SUOMI	396	62	101	4279	0	4838
ULKOMAAT	206	21	26	380	11	644
SAAMELAISALUEEN ULKOPUOLELLA	602	83	127	4659	11	5482
YHTEENSÄ	1766	296	364	6912	12	9350

126. Saamelaiskäräjät on lailla (974/1995) perustettu saamelaisten itsehallintoelin. Saamelaiskäräjät toimii oikeusministeriön hallinnonalalla, mutta se on itsenäinen valtion viranomaisista. Saamelaiskäräjien toimintaa rahoitetaan valtion budjettirahoituksella. Lisäksi saamelaiskäräjien kautta myönnetään rahoitusta saamelaiselle

kulttuurille ja yhdistyksille, saamenkielisille varhaiskasvatus- ja sosiaali- ja terveystalveuille ja saamenkieliseen oppimateriaalituoantoon.

127. Saamelaiskäräjien tärkein tehtävä on toteuttaa perustuslaissa sille säädettyjä tehtäviä eli toteuttaa saamelaista kulttuuri-itsehallintoa sekä turvata saamelaisen alkuperäiskansakulttuurin säilyminen ja kehittyminen. Saamelainen kulttuuri-itsehallinto koskee saamelaisten kotiseutualuetta, josta on säädetty saamelaiskäräjälailla. Alueeseen kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien alueet sekä Lapin paliskunnan alue Sodankylän kunnasta

128. Saamelaiskäräjät painottaa, että saamelainen perinteinen tieto on siirtynyt ja siirtyy edelleen sukupolvelta toiselle pääasiassa perinteisten elinkeinojen harjoittamisen yhteydessä ja suullisena kertomaperinteenä. Tiedonsiirto voi katketa poismuuton myötä ja perinteisen elinkeinojen harjoittajien vähentyessä elinkeinon harjoittamisen edellytysten heikentyessä. Ottaen huomioon perinteisen tiedon määritelmän, saamelaisten määrän ja saamenkielisten määrän kehityksen, perinteinen tieto on vaarassa heiketä merkittävästi ja suurelta osin jopa kadota muutamassa sukupolvessa mikäli saamen kielen puhujien määrän ja saamelaisten poismuuton määrän kehitys jatkuu edelleen kiihtyvällä tahdilla.

Romanit

129. Romaniväestön määrästä on vain arvioita vuoden 1970 väestölaskennan jälkeen. Suomen romaniväestön arvioitu määrä on noin 10 000 henkilöä, minkä lisäksi heitä arvioidaan asuvan Ruotsissa noin 3 000.

130. Suomen romaneista noin 30–40 prosenttia puhuu romanikielen pohjoista murretta, kaaloa. Romanikieltä käytetään lähinnä romanityhteisön keskuudessa. Suomen romanikieli on uhanalainen kieli. Romanian tietojen kerääminen ei onnistu kielitiedon avulla, koska lähes kaikki romanit ovat väestörekisterissä suomen- tai ruotsinkielisiä.

131. Romaniasiaain neuvottelukunta (RONK) toimii sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä romanien ja viranomaisten välisenä yhteistyöelimenä. Neuvottelukunnan tehtäviin kuuluu muun muassa romaniväestön yhteiskunnallisten osallistumismahdollisuuksien ja elinolosuhteiden kehittymistä seuranta. Neuvottelukunta on vaikuttanut Suomen lainsäädännön ja hallinnon kehittämiseen romaneja koskeissa asioissa. Suomessa toimii myös alueellisia romaniasiaain neuvottelukuntia, jotka toimivat romaniväestön ja viranomaisten välisenä poikkihallinnollisena yhteistyöelimenä.

Venäjänkieliset

132. Vuoden 2013 lopussa Suomessa oli venäjää äidinkielenään puhuvia 66 379 henkilöä. Suomessa perinteisesti asuneeseen venäläiseen vähemmistöön on liittynyt viimeisen vuosikymmenen aikana runsaasti uusia maahanmuuttajia. Venäjänkieliset ovat tällä hetkellä Suomen suurin maahanmuuttajaryhmä. Suomen venäjänkieliset asukkaat ovat maantieteellisesti keskittyneet suurempiin kuntiin. Pienissä kunnissa venäjänkielisiä asuu eniten itärajan lähellä.

133. Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto (FARO) toimii Suomen venäjänkielisten järjestöjen edustus-, edunvalvonta- ja neuvotteluorganisaationa. Liitossa on 35 jäsenjärjestöä ja ne kattavat lähes koko Suomen. Liiton tehtävänä on toimia Suomen venäjänkielisen väestön kansalaisjärjestöjen vapaana ja avoimena yhteistyöelimenä, edistää venäjänkielisen väestön kielellisiä, kulttuurillisia, oikeudellisia, uskonnollisia ja sosiaalisia intressejä, valvoa väestöryhmän etuja ja oikeuksia sekä hoitaa muita tämän väestöryhmän erityiskysymyksiä,

tehdä aloitteita ja esityksiä sekä antaa lausuntoja viranomaisille ja yhteiskunnallisille organisaatioille Suomen venäjänkielistä väestöä koskevissa asioissa. Liiton edustajat toimivat valtakunnallisissa elimissä, eri ministeriöiden ja organisaatioiden neuvottelukunnissa ja työryhmissä.

Tataarit

134. Suomessa on arviolta noin 800 turkkilaissukuista tataaria. Heistä yhä yli puolet puhuu edelleen tataaria äidinkielenään. Suurin osa tataareista asuu pääkaupunkiseudulla. Tataareista ei ole erikseen julkaistuja tilastoja.

135. Tataariyhteisön jäsenet ovat luoneet identiteettinsä tasapainoisesti suomalaisen valtakunnallisen arvosten kanssa. Toimeentulon ja koulutuksen hankkiminen edellytti mukautumista ja sopeutti tataarit luontevasti suomalaiseen yhteiskuntaan, joka on antanut mahdollisuudet säilyttää kulttuurin ominaispiirteet vielä viidennessä sukupolvessa.

Juutalaiset

136. Vuoden 2014 alussa Helsingin ja Turun juutalaisissa seurakunnassa oli yhteensä noin 1 300 jäsentä. Helsingin ja Turun juutalaisissa yhteisöissä on noin 100 jiddishin taitoista henkilöä. Äidinkielenään sitä taitaa enää noin 20 henkilöä.

137. Hepreaa äidinkielenään käyttäviä on noin 150 henkilöä ja toisena kotikielenä hepreaa puhuvia on tämän lisäksi vähintään 200 henkilöä. Virallista tilastoa aiheesta ei ole. Venäjää äidinkielenään puhuvien osuus Suomen juutalaisista on lähes neljäkymmentä. Venäjän osaajia tai toisena kotikielenä käyttäviä on tämän lisäksi lähes toiset neljäkymmentä.

138. Jiddishin kielen ja jiddish-mentaliteetin (*jiddishkeit*) oheen on noussut monikulttuurista juutalaista elämää edustava heprealainen kulttuuri suurenevan Israel-taustaisen väestön kasvaessa Suomessa. Suomi on kuitenkin Suomen juutalaisten pääkieli ja suurimman osan äidinkieli. Lisäksi venäjä on kielenä palannut 1990-luvun Itä-Euroopan myllerrysten seurauksena Suomen juutalaiseen yhteisöön, vaikka se toimiikin vain pienen vähemmistön kotikielenä. Suomen juutalaiset ovat enenevässä määrin monikulttuurisia ja Suomen juutalainen yhteisö heijastaa laajempaakin suomalaisen yhteiskunnan monikulttuurista murrosta.

139. Suomen juutalaiset ovat integroituneet hyvin suomalaiseen yhteiskuntaan, mutta tämä on toisaalta johtanut seka-avioliittojen yhä kasvavaan määrään. Vaikka tällainen kehitys osaltaan nopeuttaa Suomen juutalaisten assimiloitumista, assimiloituminen on kuitenkin nykyään hidasta sen vuoksi, että useat seka-avioliittojen alun perin ei-juutalaiset puoliset ovat kääntyneet juutalaisuuteen ja toisaalta suurin osa seka-avioliittoperheistä puoltaa juutalaisuuteen kasvattamista ja laittaa lapsensa juutalaiseen päiväkotiin ja kouluun. Kuvaavaa myös on, että yhteisön jäsenet ovat maallistuneet yksityiselämässään, mutta säilyttäneet yhteyden perinteiseen sosiaaliseen seurakuntatoimintaan.

140. Suomen juutalainen yhteisö on perinteisesti muodostunut melko homogeenisesta ryhmästä, ja muuttoliike on ollut varsin vähäistä. Viimeisten parin vuosikymmenten aikana tilanne on kuitenkin merkittävästi muuttunut etenkin Helsingin juutalaisen seurakunnan osalta. Kotouttamiseen tarvittavia keinoja on alettu pohtia siinä mittakaavassa kuin pienessä yhteisössä on mahdollista. Yhä monikulttuurisemmat taustat omaavien uusien jäsenten sulauttaminen osaksi seurakuntaa on niin molemminpuolista tietotaitoa kuin taloudellisia investointejakin vaativa prosessi.

141. Seurakunnan jäsenmäärä on ollut jatkuvassa kasvussa pääasiassa entisen Neuvostoliiton alueelta ja ja Israelista tapahtuneen muuttoliikkeen seurauksena.

142. Helsingin juutalaisella seurakunnalla, ja koko Suomen juutalaisella yhteisöllä, on vahvat sidokset ympäröivään yhteiskuntaa ja ne ovat edustettuna kansainvälisissäkin verkostoissa. Suomen juutalaisten kansallinen edustuselin on *Suomen Juutalaisten Seurakuntien Keskusneuvosto ry.*, jonka hallituksessa on yhdeksän jäsentä. Keskusneuvosto edustaa Suomen juutalaisia sekä kansallisesti että kansainvälisesti. Se on muun muassa USKOT-foorumi ry:ssä sekä *the World Jewish Congressin* ja *European Jewish Congressin* jäsen. Suomen juutalaiset osallistuvat lisäksi aktiivisesti uskontojen väliseen vuoropuheluun sekä vähemmistöjen oikeuksien ajamiseen. Yhteisö on edustettuna muun muassa Uskontojen johtajien foorumeissa, Etnisten suhteiden neuvottelukunnassa (ETNO), Vähemmistöasiain neuvottelukunnassa ja Finnish Bureau for Lesser Used Languages'ssa (FIBUL). Helsingin juutalaisen seurakunnan yhteistyökumppaneita ovat muun muassa Holokaustin Uhrien Muisto ry sekä Suomen Ekumeenisen neuvoston naisjaosto.

Karjalankieliset

143. Suomessa on noin 5 100 karjalan kielen puhujaa, joiden äidinkieli on karjala ja jotka käyttävät kieltä päivittäin. Lisäksi noin 25 000 on identiteetiltään karjalankielisiä ja ymmärtää sekä osaa puhua kieltä jonkin verran, mutta käyttää kieltä harvemmin, esimerkiksi vain sukulaisten kanssa. Suomenkarjalaisia puhujia on noin 2 800 ja Venäjän karjalaisalueelta muuttaneita ainakin 2 300 henkilöä.

144. Karjalan kieli on suomen kielen läheisin sukukieli. Karjala jaetaan kolmeen päämurteeseen, joita ovat varsinaiskarjala, livvi eli aunuksenkarjala ja lyydi. Suomen karjalankieliset käyttävät eniten livvinkarjalaa ja varsinaiskarjalan etelämurretta. Karjalankielisten identiteetin kulmakiviä ovat oma kieli, ortodoksinen uskonto sekä karjalainen kulttuuri, jonka perustana on karjalainen kansanrunous.

145. Marraskuusta 2009 karjalan kieli on sisällytetty alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan soveltamisalaan ei-alueellisena kielenä.

146. Karjalan kielen käyttämistä edistää Karjalan Kielen Seura ry. Seuran tavoitteena on karjalan kielen ja kulttuurin elvytysohjelman käynnistäminen vuonna 2016. Kesällä 2012 käynnistetty Karjalaisten kotiseutualuehanke on vahva perusta elvytystoiminnalle.

147. Karjalan kieltä edistetään erinäisin toimenpitein myös paikallistasolla. Esimerkiksi Suojärven Pitäjäseuran kielityöryhmä on tehnyt aloitteen varsinaiskarjalan elvyttämisohjelmaksi.

Ahvenanmaan erityisasema

148. Yli 6 500 saaresta muodostuva Ahvenanmaa on Suomeen kuuluva ruotsinkielinen maakunta. Ruotsinkielen asemasta, laajasta itsehallinto-oikeudesta ja maakuntapäivien toimivallasta säättää tiettyjä lakeja säädetään erillisellä itsehallintolailla (1144/1991). Saarilla asuu 28 700 asukasta.

149. Ahvenanmaan erityisasema perustuu Kansainliiton päätökseen vuodelta 1921. Vuosina 1917–1921 ahvenanmaalaiset ajoivat maakunnan liittämistä uudelleen aikaisempaan emämaahan Ruotsiin. Suomi ei halunnut menettää Ahvenanmaata ja se tarjosi sille itsehallintoa. Ahvenanmaalaiset eivät kuitenkaan hyväksyneet Suomen tarjousta ja kiista

saarimaakunnasta vietiin lopulta Kansainliiton ratkaistavaksi. Kansainliitto päätti, että Ahvenanmaa kuuluu Suomeen, mutta siitä on muodostettava itsehallintoalue.

150. Suomella on velvoite taata ahvenenmaalaisille oikeudet säilyttää ruotsin kieli, oma kulttuuri ja omat paikalliset tavat. Samalla laadittiin myös Ahvenanmaata koskeva kansainvälinen yleissopimus, jonka mukaan Ahvenanmaasta tehtiin puolueeton alue, jota ei myöskään saa linnoittaa.

151. Suomen EU-liittymisasiakirjan osana on Ahvenanmaata koskeva pöytäkirja n:o 2. Pöytäkirjalla tunnustetaan Ahvenanmaan erityinen kansainvälisoikeudellinen asema sekä mm. Ahvenanmaan kotiseutuoikeus.

152. Ahvenanmaa on Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan yksikielisesti ruotsinkielinen. Kielilaki ei koske Ahvenanmaan maakuntaa (kielilain 7 §). Suomen kansalaisella on kuitenkin Ahvenanmaan itsehallintolain mukaan oikeus omassa asiassaan käyttää suomen kieltä maakunnassa toimivassa tuomioistuimessa ja muussa valtion viranomaisessa.

153. Suomen eduskunnassa Ahvenanmaan edustajalle on varattu yksi paikka.

154. Ahvenanmaa on moniarvoinen yhteiskunta, jossa on edustettuina noin 90 kansallisuutta ja 50 kieltä.

Ruotsin kieli

155. Ahvenanmaan itsehallintolain (ÅFS 1991:71) kielisäännökset ovat poikkeus valtakunnan perustuslaista ja kielilainsäädännöstä (kielilain 7 §:n mukaan, SDK 423/2003).

156. Oikeusministeriö on julkaissut Ahvenanmaan asemaa säädösvalmistelussa ja EU-asioissa koskevat ohjeet, joita on noudatettava valtioneuvoston säädösvalmistelussa ja EU-asioiden valmistelussa sekä kansainvälisistä sopimuksista neuvoteltaessa ja niitä voimaansaatettaessa (oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 8/2012).

157. Maakunnan hallituksen virkamiehet näkevät, että monet valtakunnan virkamiehet noudattavat oikeusministeriön ohjeita ja yrittävät helpottaa maakunnan osallistumista EU-asioiden valmisteluun. Maakunnan hallitus kuitenkin toteaa, että kaikki valtakunnan virkamiehet eivät vieläkaan vaikuta tuntevan oikeusministeriön ohjeita. Pyydettyä ruotsinkielistä käännöstä pyyntö yleensä täytetään, mutta asiakirjojen kääntämiseen kuluu usein enemmän aikaa kuin niitä koskevien kantojen esittämiselle on annettu. Silloin maakunnan hallitukselle voidaan antaa pidempi vastausaika. Maakunnan hallitus katsoo, että valtakunnan viranomaisten on nopeutettava käännöstyötä kohdentamalla siihen lisää resursseja, jotta maakunta voi osallistua EU-asioiden valmisteluun.

158. Muista kuin EU:n lainsäädäntöön liittyvistä asiakirjoista – esimerkiksi kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevaan puiteyleissopimukseen liittyvistä asiakirjoista – maakunnan hallitus toteaa olevan toivottavaa, että neuvoa-antavan komitean päätelmät ja suositukset käännettäisiin ruotsiksi. Tällä hetkellä neuvoa-antavan komitean päätelmät ja suositukset (*Opinion*) ovat saatavilla vain englanniksi. Eduskunnan oikeusasiamiehen mielestä maakunnan kuulemisen tavoite ei näin ollen täyty kokonaan, jos maakunnan hallituksella ei ole mahdollisuutta tutustua kaikkiin lausuntopyyntöön liitettyihin asiakirjoihin ruotsiksi. Maakunnan hallitus toteaa, että tähän tapaukseen on sovellettava samaa periaatetta ja että neuvoa-antavan komitean päätelmät ja suositukset on käännettävä ruotsiksi.

Suomenkieliset Ahvenanmaalla

159. Neuvoa-antava komitea on aiemmin todennut, että Ahvenanmaan suomenkielisen väestön voidaan katsoa muodostavan "vähemmistön vähemmistössä". Maakunnan hallituksen mukaan maakunnan viranomaiset ovat tulkinneet puitesopimusta niin, että sopimuksen mukaisten vähemmistöjen on oltava vähemmistö kansallisesta näkökulmasta katsottuna. Suomen kieltä ei alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan (SopS 23/1998) mukaan määritellä alueelliseksi kieleksi tai vähemmistökieleksi.

160. Maakunnan hallitus toteaa, että Ahvenanmaan suomenkielisen väestön ei maakunnan viranomaisten mukaan ole katsottu olevan vähemmistö puitesopimuksen tarkoituksessa. Näin ollen suomenkielisillä henkilöillä ei juridisesti voida katsoa olevan sopimuksen mukaisia oikeuksia eikä komitean tarkastelun ole siten tarkoitus koskea heitä. Maakunnan hallitus on kuitenkin katsonut, että suomenkielisten oikeuksia on kunnioitettava itsehallintolain säännösten puitteissa. Vuonna 2013 Ahvenanmaan 28 666 asukkaasta 1 387:n äidinkieli oli suomi (Ahvenanmaan tilasto- ja tutkimustoimisto ÅSUB, Befolkning efter språk 31.12.2013). Ahvenanmaan yhteiskunta on suhtautunut myönteisesti erityisratkaisuihin, kuten tukiopetukseen oppilaiden äidinkielellä. Muista maakunnan ylläpitämistä toiminnoista voidaan mainita, että esimerkiksi terveydenhuollossa ei ole ongelmia palvelun saamisessa suomen kielellä. Myös radio- ja televisiolähetyskiä on katsottavissa suomenkielisinä.

Syrjintä

161. Ahvenanmaan yhdenvertaisuusvaltuutettua (Ålands ombudsmannmyndighet) koskeva uusi maakuntalaki (ÅFS 2014:33) tuli voimaan 1.9.2014. Tämä viranomainen on riippumaton ja hallinnollisesti maakunnan hallituksen alainen.

162. Uuden viranomaisen tarkoituksena on edistää ja turvata

- 1) yksilön oikeutta yhdenvertaiseen kohteluun syrjinnän estämistä Ahvenanmaan maakunnassa koskevan maakuntalain (ÅFS 2005:66) mukaisesti
- 2) yksilön oikeutta yhdenvertaiseen kohteluun naisten ja miesten tasa-arvoa koskevan lain soveltamista Ahvenanmaan maakunnassa koskevan maakuntalain (ÅFS 1989:27) mukaisesti
- 3) lapsen asemaa ja oikeuksia kyseistä viranomaista koskevan maakuntalain mukaisesti
- 4) asiakkaan asemaa ja oikeuksia sosiaalihuollossa valtakunnan sosiaalihuoltolainsäädännön soveltamista Ahvenanmaan maakunnassa koskevan maakuntalain (ÅFS 1995:101) mukaisesti
- 5) potilaan asemaa ja oikeuksia terveydenhuollossa potilaan asemaa ja oikeuksia koskevan lain soveltamista Ahvenanmaan maakunnassa koskevan maakuntalain (ÅFS 1993:61) mukaisesti.

163. Tämä viranomainen torjuu ja ehkäisee etniseen alkuperään, uskontoon tai muuhun vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa syrjintää maakunnan toimivallan puitteissa. Viranomainen torjuu ja ehkäisee myös sukupuoleen perustuvaa syrjintää maakunnan toimivallan puitteissa.

164. Kohderyhmään kuuluvat kaikki ahvenanmaalaiset. Erityisiä pelkästään suomalaisille kansallisille vähemmistöille kohdennettuja toimenpiteitä ei ole toteutettu. Syrjintävaltuutetun viiden viime vuoden aikana rekisteröimiä tapauksia koskevasta tilastosta (yli kymmenen rekisteröityä tapausta vuodessa) käy ilmi, että yhtään kansallisten vähemmistöjen syrjintään liittyvää tapausta ei ole rekisteröity.

165. Syrjinnän torjuminen ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen sekä sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen kuuluvat sekä maakunnan että valtakunnan toimivaltaan. Yhdenvertaisuutta tai sukupuolten tasa-arvoa ei mainita itsenäisinä oikeudenaloina itsehallintolain 18 §:n, 27 §:n tai 29 §:n toimivaltuusluetteloissa. Kyseisten oikeudenalojen lainsäädäntövaltaa koskevan kysymyksen arviointi kuuluu maakunnalle tai valtakunnalle sen mukaan, mitä kyseisellä säädöksessä säädelään. Itsehallintolain 18 §:n 1, 2 ja 4 momentin mukaan lainsäädäntövalta kuuluu maakunnalle, jos on kyse maakunnan hallituksesta ja sen alaisista viranomaisista ja laitoksista, kuntien hallinnosta, maakunnan virkamiehistä ja kuntien viranhaltijoista tai maakunnan ja kuntien työntekijöiden virkaehtosopimuksesta. Ahvenanmaalla yksityisoikeudellisessa työsuhteessa olevat ja yksityisoikeudellisessa palvelussuhteessa maakuntaan tai kuntaan olevat henkilöt ovat valtakunnan lainsäädännön alaisia.

166. Ahvenanmaan tilasto- ja tutkimustoimisto (ÅSUB) teki vuonna 2010 Ahvenanmaan yhdenvertaisuusvaltuutetun toimeksiannosta tutkimuksen Ahvenanmaan yhteiskunnassa koetusta syrjinnästä. Tutkimuksen päätarkoituksena on selvittää, esiintyykö Ahvenanmaalla syrjintää, ja tutkia, onko näissä kysymyksissä tapahtunut muutoksia sen jälkeen, kun Ahvenanmaalla tehtiin vuonna 2007 ensimmäinen syrjintää koskeva tutkimus.

167. Vuonna 2010 vastanneista 28 prosenttia ilmoitti kokeneensa syrjintää, kun vastaava osuus oli vuoden 2007 tutkimuksessa 30 prosenttia. Yleisin syy syrjintään oli vuonna 2010 sukupuoli, jonka keskimäärin 28 prosenttia syrjinnän kohteeksi joutuneista ilmoitti sen syyksi. Syrjintää kokeneista naisista lähes puolet vastasi kokeneensa syrjintää sukupuolensa vuoksi, kun taas miehillä vastaava osuus oli vain kuusi prosenttia. Seuraavaksi yleisin syy syrjintään oli kansallinen tai etninen alkuperä, jonka 26 prosenttia ilmoitti olleen syynä heihin kohdistuneeseen syrjintään. Miehistä huomattavasti suurempi osa kuin naisista oli kokenut kansallisesta tai etnisestä alkuperästä johtuvaa syrjintää.

Sivistykselliset oikeudet

168. Ahvenanmaa on yksikielinen ruotsinkielinen alue, jonka ongelmana on, että tekijänoikeussopimukset ovat usein maakohtaisia. Siksi Ahvenanmaalla ei voi seurata Ruotsin ohjelmatarjontaa television tai internetin kautta. Kielelliset vähemmistöt haluaisivat seurata omalla kielellään toisen valtion alueella lähetettäviä kulttuuria ja ajankohtaisia asioita koskevia ohjelmia, mutta nykyiset kansainvälisen tekijänoikeuslainsäädännön alueelliset rajoitukset estävät sen.

169. Ahvenanmaan toinen ongelma ruotsalaisen median käytössä on se, että ruotsalaiset matkapuhelinten ja taulutietokoneiden maksulliset ja maksuttomat sovellukset eivät ole yksittäisen ahvenanmaalaisen käyttäjän saatavilla, mikä johtuu niin sanotusta maantieteellisestä estosta. Samoin ahvenanmaalaiset opettajat eivät voi käyttää verkossa olevia erilaisia pedagogisia välineitä tai muuta pedagogista ruotsinkielistä aineistoa. Siitä, että tällainen ruotsalainen aineisto ei ole maakunnan käytettävissä, on oleellista haittaa Ahvenanmaalle sekä pedagogisesti että sivistyksellisesti.

Ahvenanmaan poliisiviranomainen

170. Ahvenanmaan poliisiviranomainen on Ahvenanmaan maakunnan hallituksen alaisuuteen kuuluva itsenäinen viranomainen. Ahvenanmaan poliisiviranomainen vastaa Ahvenanmaalla valtakunnan paikallispoliisille kuuluvista tehtävistä. Tampereen poliisiammattikorkeakoulun vastuulla on myös Ahvenanmaalla poliisikoulutukseen

rekrytointi ja opiskelijavalinnat, tutkintokoulutus, johtamiskoulutus, täydennyskoulutus oppilaitoksessa sekä poliisialan tutkimus- ja kehittämistoiminta.

171. Ahvenanmaan poliisiviranomaisen hallitus asetti keväällä 2014 kielityöryhmän valmistelemaan kysymystä mahdollisuudesta toimia ruotsin kielellä Ahvenanmaan poliisiviranomaisessa. Kielityöryhmä on laatinut ja toteuttanut kyselyn, joka koskee kielitilannetta Ahvenanmaan poliisiviranomaisessa. Kyselyn perusteella laadittiin kesällä 2014 raportti. Raportti toimitettiin Poliisihallitukselle. Raportista käy ilmi, että poliisien ruotsinkielinen peruskoulutus toimii suhteelliseen hyvin. Silloin kun opetus tai luennot ovat suomenkielisiä, järjestetään yleensä paikalle tulkki. Joskus tulkkaus hoidetaan niin, että kurssitoverit kääntävät asiat ruotsinkielisille, mitä kielityöryhmä ei pidä tyydyttävänä ratkaisuna.

172. Ahvenanmaan poliisiviranomainen on ilmoittanut, että Ahvenanmaa voi edelleen tarjota luennoitsijoita ruotsinkielisten luentojen pitämisen helpottamiseksi. Peruskoulutus toimii suhteellisen hyvin, mutta täydennyskoulutus toimii sen sijaan melko huonosti ja ruotsinkielisiä kursseja on hyvin vähän.

173. Osa suomalaista lainsäädäntöä koskevista ohjeista, joita on sovellettava Ahvenanmaalla, on saatavana vain suomeksi tai niiden ruotsinnokset valmistuvat paljon myöhemmin. Useimmat lomakkeet on päivitetty niin, että ne ovat saatavilla sekä suomeksi että ruotsiksi. Ruotsinkielinen versio saadaan kuitenkin usein paljon suomenkielistä myöhemmin.

174. Tietojärjestelmiin liittyen valtionhallinnon tietotekniikkakeskus HALTIK on ilmoittanut, että kaikkien uusien ohjelmien on oltava sekä suomen- että ruotsinkielisiä. Tällä hetkellä suurin osa järjestelmistä on käytettävissä myös ruotsiksi mutta niiden virheilmoitukset ovat suomenkielisiä. Eri tietojärjestelmiä ja ohjelmia käsittelevissä työryhmissä käytetään työkielenä pelkästään suomea. Työryhmien työ on Ahvenanmaan kannalta tärkeää, koska niissä on tarkoitus tuoda esille, mitä Ahvenanmaan lainsäädäntöä on otettava huomioon uusia ohjelmia suunniteltaessa. Jos ruotsinkielinen poliisi ei voi olla mukana vaikuttamassa työryhmissä, syntyy periaatteellinen ongelma. Sen ratkaisemiseksi on suunniteltu omia ahvenanmaalaisia ohjelmia silloin, kun ruotsinkielistä versiota ei ole ollut. Se toimii osittain mutta on hankalaa silloin, kun omia ohjelmia ei voida turvallisuussyistä yhdistää poliisin suojattuun pääverkkoon.

Terveydenhuolto Ahvenanmaalla

175. Maakunnan hallitus toteaa, että terveydenhuollossa on ongelmallista se, että Käypä hoito -suositukset ja Pharmaca Fennica – kaksi suomalaisten terveyden- ja sairaanhoitoalan ammattilaisten paljon käyttämää perusteosta – ovat saatavilla vain suomen kielellä. Käypä hoito -suosituksia käytetään yleisesti monien sairauksien diagnosoinnin ja hoidon referenssinä Suomessa. Pharmaca Fennica sisältää olennaiset tiedot lääkevalmisteiden annostelusta, yhteisvaikutuksista ja haittavaikutuksista. Lisäksi tartuntatautirekisteri on edelleen käytettävissä vain suomen kielellä, vaikka maakunnan hallitus on usean vuoden ajan esittänyt asiaa koskevia huomautuksia ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on uudistanut rekisteriä perusteellisesti.

4 ARTIKLA

1. Sopimuspuolet sitoutuvat takaamaan kansallisiin vähemmistöihin kuuluville henkilöille oikeuden yhdenvertaisuuteen lain edessä ja tasavertaiseen lain suojaan. Tässä suhteessa kaikki syrjintä kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen perusteella on kielletty.

2. Sopimuspuolet sitoutuvat tarvittaessa ryhtymään riittävien toimenpiteisiin täyden ja tehokkaan yhdenvertaisuuden edistämiseksi kaikilla talous- ja yhteiskuntaelämän sekä poliittisen elämän ja kulttuurielämän aloilla kansalliseen vähemmistöön ja valtaväestöön kuuluvien välillä. Tässä suhteessa sopimuspuolten tulee asianmukaisesti ottaa huomioon kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden erityisolosuhteet.

3. Edellä 2 kappaleen mukaisesti toteutettuja toimenpiteitä ei pidetä syrjintänä.

Suositus – vähemmistöjen kuuleminen yhdenvertaisuuslakihankkeessa

olisi kuultava aktiivisesti vähemmistöjen edustajia meneillään olevista yhdenvertaisuuteen liittyvistä uudistushankkeista, jotta varmistetaan vähemmistöjen näkemysten asianmukainen huomioon ottaminen; olisi kiinnitettävä asianmukaista huomiota olemassa olevien syrjimättömyystakeiden täytäntöönpanoon ja seurantaan;

Suositus – rasismien ja muukalaisvihan torjuminen

olisi tehostettava entisestään pyrkimyksiä torjua jatkuva rasismia ja muukalaisvihaa, joita esiintyy erityisesti Internetissä, ja varmistettava, että vähemmistöihin kuuluvia osallistetaan kotouttamisstrategioiden ja -suunnitelmien laadintaan ja täytäntöönpanoon;

Syrjinnän vastainen työ

176. Suomessa syrjinnän vastaista työtä tekevät monet eri tahot, kuten kansalaisjärjestöt, viran-omaiset, vähemmistövaltuutettu, työelämän osapuolet, tasa-arvoelimet ja neuvottelukunnat, joita on perustettu myös eri vähemmistö- ja ikäryhmiä koskevien asioiden käsittelemiseksi. Osa syrjinnän vastaisesta toiminnasta kohdistuu samanaikaisesti useisiin eri syrjintäperusteisiin ja sitä toteutetaan monen eri tahon yhteistyönä. Tällaista toimintaa on muun muassa syrjinnän kansallisen seurantarjestelmän toimeenpano, kansallisen syrjinnän vastaisen ohjelman toteutus, sekä tietojen kerääminen viharikoksista.

177. Syrjinnän seurantarjestelmä on kolmiportainen ja koostuu 1) ajantasaisen syrjintätiedon ja tutkimuksen keräämisestä ja julkaisemisesta erityisellä verkkosivulla, 2) vuosittain tehtävästä syrjintätutkimuksesta ja 3) kerran hallituskaudella (4 vuotta) julkaistavasta selontekotyypisestä syrjintäraportista. Kansallisiin vähemmistöihin kohdistuvasta syrjinnästä saadaan tietoa sekä syrjinnän seurantarjestelmän että vuosittaisen viharikostutkimuksen kautta. Lisäksi kansallisten vähemmistöihin kohdistuvasta syrjinnästä saadaan tietoa myös muiden toimijoiden erillistutkimuksista, kuten Euroopan perusoikeusviraston FRA:n tekemistä EU-MIDIS tutkimuksista.

178. Kansallista syrjinnän vastaista ohjelmaa on toteutettu järjestöjen ja viranomaisten yhteistyönä vuodesta 2007 alkaen, ja se saa rahoitusta eri ministeriöiltä ja EU:n Progress -ohjelmasta. Ohjelmaan sisältyvät toimet syrjinnän torjumiseksi, yhdenvertaisuuden edistämiseksi ja tietoisuuden herättämiseksi kohdistuvat useaan syrjinnän vaarassa olevaan ryhmään.

179. Vähemmistöjen edustajia osallistetaan kotoutumisstrategioiden ja -suunnitelmien laadintaan mm. paikallistasolla toimivien maahanmuuttajaneuvostojen työssä ja

alueellisissa etnisten suhteiden neuvottelukunnissa. Näillä on keskeinen neuvoantava rooli alueellisten strategioiden laadinnan tukena.

180. Vähemmistövaltuutettu toteutti vuosina 2009–2011 syrjinnän vastaisen alueellisen neuvonnan (Syne) kouluttamalla erilaisia paikallisia tai alueellisia toimijoita tunnistamaan syrjintää ja neuvomaan asiakkaita avun saamiseksi. Edelleenkin projektin jälkeen vähemmistövaltuutettu on jatkanut syne-pisteiden - jotka tällä hetkellä ovat Rikosuhripäivystyksen paikalliset neuvontapistet - kouluttamista. Syrjinnän vastaiseen neuvontaan paikallisella ja alueellisella tasolla tulee vahvasti panostaa, sillä uusi yhdenvertaisuuslaki tuo kaikki syrjintäperusteet saman suojan alle. On siis tarvetta panostaa sekä alueellisten ja paikallisten toimijoiden neuvontaosaamiseen ja syrjinnän tunnistamisen taitoihin sekä toisaalta myös yksilöiden oman oikeustietoisuuden osaamiseen.¹⁸

Uusi yhdenvertaisuuslainsäädäntö

181. Uusi yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) tulee voimaan 1.1.2015. Uusi laki antaa aiempaa laajempaa suojaa syrjinnältä. Lakia sovelletaan julkisen toiminnan lisäksi yksityiseen toimintaan, ei kuitenkaan yksityiselämään, perhe-elämään ja uskonnonharjoitukseen.

182. Suoja syrjinnältä on yhtäläinen riippumatta siitä, perustuuko syrjintä etniseen alkuperään, ikään, kansallisuuteen, kieleen, uskontoon, vakaumukseen, mielipiteeseen, terveydentilaan, vammaisuuteen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai muuhun henkilöön liittyvään syyhyn.

183. Velvoite edistää yhdenvertaisuutta laajenee koskemaan viranomaisten lisäksi koulutuksen järjestäjiä ja oppilaitoksia sekä työnantajia. Heillä on velvollisuus laatia suunnitelma yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Suunnitelman laatimisvelvollisuus koskee työnantajia, joiden palveluksessa on säännöllisesti vähintään 30 henkilöä.

184. Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän ja työnantajan on tarvittaessa kohtuullisia mukautuksia tekemällä varmistettava vammaiselle henkilölle muiden kanssa yhdenvertaiset asiointi-, koulutus- ja työnsaantimahdollisuudet. Myös tarjolla olevia tavaroita ja palveluja tulee saada yhdenvertaisesti muiden kanssa. Henkilön vamma on otettava huomioon palvelutilanteessa ja pyrittävä mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi järjestämään sitä tarvitsevalle esteetön kulkureitti. Työnantajilla on jo tähänkin asti ollut velvollisuus tehdä kohtuullisia mukautuksia vammaista työntekijää varten. Sen sijaan palveluiden ja tavaroiden tarjoajille, esimerkiksi hotelleille, ravintoloille ja vähittäiskaupoille, tämä on uusi velvoite.

185. Tähän asti syrjityksi joutuneen mahdollisuudet saada esimerkiksi neuvoja ja oikeusapua ovat olleet erilaiset sen mukaan, mikä katsotaan syrjinnän perusteeksi. Myös viranomaisvalvonnassa on ollut eroja. Kun vähemmistövaltuutettu valvoi aiemmin vain etnisen syrjinnän kiellon noudattamista, valvoo uusi yhdenvertaisuusvaltuutettu yhdenvertaisuuslain noudattamista kaikkien syrjintäperusteiden osalta.

186. Yhdenvertaisuuden toteutumista työelämää koskevissa yksittäistapauksissa valvovat edelleen työsuojeluviranomaiset, mutta myös yhdenvertaisuusvaltuutetulla on työelämän yhdenvertaisuutta koskevia tehtäviä. Tasa-arvovaltuutettu valvoo edelleenkin tasa-arvolain noudattamista.

187. Syrjintälautakunta ja tasa-arvolautakunta yhdistetään. Uuden lautakunnan toimiala kattaa kaikkien syrjintäperusteiden valvonnan. Lautakunta voi antaa kielto- ja

¹⁸ http://www.ofm.fi/download/31719_Aluellinen_neuvonta_netti.pdf?7e4b87bade5cd188 (suomi) ja http://www.ofm.fi/download/31720_Aluellinen_neuvonta_englanti.pdf?d8ae90bade5cd188 (englanti)

velvoitepäätöksiä sekä yhdenvertaisuuslain nojalla myös vahvistaa osapuolten välisen sovinnon. Lautakunta voi asettaa kielto- ja velvoitepäätöksensä tehosteeksi uhkasakon. Lautakunta ei valvo yhdenvertaisuuslain noudattamista työelämässä.

188. Sukupuolisyrynnän kiellosta ja sukupuolten tasa-arvosta säädetään edelleen tasa-arvolaisissa. Uudistuksessa tasa-arvolakiin on lisätty säännökset sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän kiellosta, työpaikan tasa-arvosuunnitelmaa koskevia säännöksiä on tarkistettu ja oppilaitosten tasa-arvosuunnittelu laajennetaan myös perusopetusta antaviin oppilaitoksiin.

189. Uudistuksen yhteydessä tasa-arvovaltuutetun, lapsiasiavaltuutetun ja yhdenvertaisuusvaltuutetun virat ja toimistot kootaan oikeusministeriön hallinnonalalle. Tämä koskee myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaa. Erityisvaltuutetut ja uusi lautakunta toimivat itsenäisinä ja riippumattomina viranomaisina oikeusministeriön hallinnonalalla. Tasa-arvovaltuutettu ja tasa-arvolautakunta sekä lapsiasiavaltuutettu ovat tähän asti toimineet sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä. Yhdenvertaisuuslain noudattamista valvovat vähemmistövaltuutettu ja syrjintälautakunta ovat toimineet sisäministeriön yhteydessä.

190. Uudistuksen yhteydessä myös uuden yhdenvertaisuuslain mukaiset yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden edistämiseen liittyvät tehtävät ja hankkeet sekä etnisten suhteiden neuvottelukunta siirtyvät sisäministeriöstä oikeusministeriöön.

191. Tasa-arvolakiin liittyvät tehtävät ovat jatkossakin sosiaali- ja terveysministeriön vastuulla.

Good Relations -hanke

192. Hankkeen tavoitteena on torjua rasismia, muukalaisvihaa, romanivastaisuutta ja muuta vastaavaa suvaitsemattomuutta edistämällä väestöryhmien välisiä hyviä suhteita. Lisäksi hankkeen tarkoituksena on löytää hyville suhteille määritelmä, laatia hyvien suhteiden indikaattorit, testata niitä ja levittää niihin liittyvää tietoa ja tuloksia kansallisesti sekä EU-jäsenmaihin.¹⁹

193. Hyvien suhteiden indikaattorityön taustalla on Iso-Britanniassa vuonna 2010 julkaistu hyvien suhteiden mittarit. Indikaattorityön lähtökohtana on neljä näkökulmaa:

- asenteet
- henkilökohtainen turvallisuus
- vuorovaikutus muiden kanssa
- osallistuminen ja vaikuttaminen

194. Näille osa-alueille määritellään indikaattorit, joiden avulla hyviä suhteita pystytään mittaamaan ja seuraamaan pitkällä aikavälillä.

195. Hyvien suhteiden viitekehyksestä valmistuu englanninkielinen julkaisu ja lisäksi tuotetaan käytännönläheinen opas paikallistason toimijoille, kuten viranomaisille, kuntien työntekijöille, opettajille ja poliisille. Opas julkaistaan suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi ja siinä esitellään erilaisia käytännön menetelmiä hyvien suhteiden edistämiseksi. Hankkeen loppuvaiheessa järjestetään konferenssi, johon kutsutaan kaikki EU-jäsenmaat.

¹⁹ http://www.intermin.fi/fi/kehittamishankkeet/good_relations

196. Sisäministeriö koordinoi hanketta ja hankekumppaneita ovat Etnisten suhteiden neuvottelukunta ETNO sekä Uudenmaan, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen ELY-keskukset. Lisäksi hankkeessa tehdään yhteistyötä työ- ja elinkeinoministeriön kanssa. Hankkeen kansalliseen työryhmään kuuluvat myös Etelä-Suomen, Pirkanmaan ja Keski-Suomen sekä Länsi-Suomen alueelliset ETNO:t, Suomen Kuntaliitto, saamelaisjärjestö City-Sámit ry ja Etelä-Suomen alueellinen romaniasiaain neuvottelukunta. Kansainvälisiä kumppaneita ovat Ruotsin työministeriö sekä Pohjois-Irlannin etnisten vähemmistöjen neuvosto NICEM (Northern Ireland Council for Ethnic Minorities).

197. Hanke saa rahoitusta Euroopan unionin ohjelmasta *Fundamental Rights and Citizenship*. Hankkeen toimikausi oli 1.11.2012–31.10.2014

Syrjinnästä vapaa alue

198. Syrjinnästä vapaa alue -kampanja on kaikenlaisen syrjinnän, kiusaamisen ja häirinnän vastainen tiedotuskampanja, jonka avulla organisaatiot ja työyhteisöt tuovat julki sitoutumisensa syrjimättömyyden periaatteeseen. Syrjinnästä vapaaksi alueeksi julistaudutaan kampanjan nettisivuilla²⁰ ja julistautuneille organisaatioille toimitetaan Syrjinnästä vapaa alue -liikennemerkki.

Vähemmistöihin kuuluvien lasten koulukiusaamisesta

199. Sekä ministerikomitea että neuvoa antava komitea on osoittanut huolensa vähemmistöihin kuuluvien lasten koulukiusaamisesta. Lasten ja nuorten kokemasta syrjinnästä on tutkittua tietoa raportointijaksolta.

200. Sisäasiainministeriön teettämä kansallinen tutkimus *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa*²¹ (Sisäasiainministeriön julkaisu 36/2010) osoittaa, että syrjintäkokemukset lasten ja nuorten arjessa ovat varsin yleisiä. Romanilasten kokemuksia on koottu muun muassa lapsiasiavaltuutetun julkaisuun *Enemmän samanlaisia kuin erilaisia*²².

201. Tutkimuksen mukaan yleisimmin syrjintää esiintyy juuri koulussa. Maahanmuuttajataustaiset vastaajat erottuivat kyselyssä ennakkoluuloisen suhtautumisen kokemusten yleisyydessä: näistä nuorista lähes kolmasosa kertoo kokeneensa usein ennakkoluuloista suhtautumista. Tutkimuksen mukaan maahanmuuttajataustaisista lapsista ja nuorista 65 % on kokenut koulussa nimittelyä. Tutkimuksessa todetaan myös, että valtaosassa vähemmistöryhmiin kuuluvien lasten ja nuorten kiusaamiskokemuksista on todennäköisesti kyse yhdenvertaisuuslain mukaisesta häirinnästä. Koulukiusaamisen kitkemiseksi ei riitä kouluihin kohdistetut hankemuotoiset toimenpiteet, vaan kaikkeen kasvatukseen ja koulutukseen on sisällytettävä ihmisoikeudet, jotka tukevat ihmisoikeuksia kunnioittavan toimintaympäristön toteutumista.

202. Lapsen oikeuksia edistävät järjestöt pitävät ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta merkittävänä tekijänä ihmisoikeuksien toteutumiselle ja siten myös kouluviihtyvyyden lisääntymiselle ja koulukiusaamisen vähenemiselle. Ihmisoikeusvaltuuskunta on antanut

²⁰ http://www.yhdenvertaisuus.fi/kampanjat/syrjinnasta_vapaa_alue/syrjinnasta_vapaita_alueita/

²¹ Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa. Sisäasiainministeriön julkaisu 36/2010. <http://www.intermin.fi/julkaisu/362010?docID=24923>

²² Enemmän samanlaisia kuin erilaisia. Romanilasten ja -nuorten hyvinvointi ja heidän oikeuksiensa toteutuminen Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun toimiston selvityksiä 2009:2. http://www.lapsiasia.fi/c/document_library/get_file?folderId=101063&name=DLFE-9934.pdf

tänä vuonna laajamittaiset, myös opettajankoulutusta koskevat suositukset ihmisoikeuskasvatuksen- ja koulutuksen edistämiseksi Suomessa²³.

203. Euroopan neuvoston nuorten ihmisoikeuskasvatuksen kokemuksiin perustuva Lasten ihmisoikeuskasvatuksen käsikirja *Compasiton* on käännetty suomenkielille ja se antaa perustiedot lapsen ihmisoikeuksista ja ihmisoikeuskasvatuksen tavoitteista. *Compasiton* käyttöön annetaan koulutusta lasten kanssa työskenteleville kasvattajille

Kansallisia vähemmistöjä koskevasta asenneilmapiiristä

204. Suomessa ei ole merkittäviä viitteitä poliittisesta radikalisoitumisesta. Keskeisimmät kotimaiset haasteet ovat syrjäytyminen ja yhteiskunnan jakautuminen. Väkivaltainen ääriajattelu ei ole saanut Suomessa merkittävää jalansijaa, mutta ilmassa on merkkejä ääriyhmien aktivoitumisesta. Vuonna 2012 hyväksytyn sisäisen turvallisuuden ohjelman sisältö muodostuu arjen turvallisuuden ongelmien ennaltaehkäisystä ja ratkaisusta.

205. Suomen toisen kansalliskielen ruotsin kielen osalta on politiikassa ja varsinkin sosiaalisessa mediassa esitetty erilaisia, voimakkaitakin mielipiteitä. Ruotsin kieltä on esimerkiksi ehdotettu valinnaiseksi oppiaineeksi kaikilla kouluasteilla. Siitä tehty kansalaisaloite lähetettiin eduskuntaan huhtikuussa 2014. Ruotsin kielen asemaan toisena kansalliskielenä on kyseenalaistettu. Vakavana ilmiönä ovat olleet ruotsinkielisiin ja/tai ruotsin kielen parissa työskenteleviin kohdistetut uhkaukset, joita ovat saaneet useat toimittajat, virkamiehet ja muun muassa Svenska Finlands folkting.

206. Svenska Finlands folkting painottaa, että kaikilla oppilailla, niin suomen- kuin ruotsinkielisillä, tulee olla mahdollisuus opiskella ainakin perusteet Suomen kahdesta kansalliskielestä. Ruotsin kielen opetukseen tulee panostaa, tehdä siitä tehokkaampaa ja houkuttelevampaa, kansalliskielistrategian mukaisesti.

207. Saamelaiskäräjistä annetun lain uudistamisen yhteydessä on käyty paikoin kärjistynyttäkin keskustelua saamelaisen määritelmästä. Ehdotuksen mukaan olennaista olisi, että henkilö on omaksunut saamelaisen elämäntavan tai kulttuurin saamelaisessa yhteisössä. Yleensä kysymys on kasvamisesta saamelaiseksi perhe- tai sukuyhteisössä. Nykyiseen lakiin verrattuna perusteeksi ei enää riittäisi pelkästään se, että henkilö on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa. Myös saamelaisten ryhmäidentifikaation merkitystä korostetaan.

208. Saamelaiskäräjien mukaan rasistinen ja saamelaisvastainen kirjoittelu on lisääntynyt internetissä huomattavasti. Myös viranomaistoiminnassa on havaittu kielteistä asennetta saamen kieltä, saamelaisia ja saamelaiskulttuuria. Saamelaisvastainen kirjoittelu internetissä ja eri medioissa vaikuttaa vahingollisesti saamelaislasten ja –nuorten identiteetin kehittämiseen.

209. Suhtautuminen venäjänkielisiin on Suomessa viime vuosina hieman parantunut. Negatiiviset asenteet venäjänkielisiä kohtaan vaikeuttavat kuitenkin edelleen integroitumista suomalaiseen yhteiskuntaan, mikä johtaa muun muassa syrjäytymiseen. ”Venäläisviha” on edelleen näkyvä ilmiö, joka voi vaihdella avoimesta asenteesta hiljaiseen sietämiseen. Työ- ja elinkeinoministeriön toteuttaman tutkimushankkeen tuloksena syntyneen tutkimusraportin

²³ Ihmisoikeuskasvatus ja –koulutus Suomessa.

<http://www.ihmisoikeuskeskus.fi/julkaisut/ihmisoikeuskeskuksen-julkaisut/ihmisoikeuskeskuksen-selvityksia/ihmisoikeuskasvatus-ja-koulutus/>

*Syrjintä suomalaisilla työmarkkinoilla*²⁴ mukaan venäjänkielisiin kohdistuu Suomessa huomattavaa työsyryntää, sillä venäjänkieliset testihakijat joutuivat empiirisessä tutkimuksessa lähettämään kaksi kertaa enemmän hakemuksia, kuin suomenkieliset, saadakseen kutsun työhaastatteluun. Suhtautumisessa venäjänkielisiin voidaan havaita alueellisia eroja. Itä-Suomessa venäjänkielisten palvelujen taso on varsin hyvä ja venäjän kieltä myös opiskellaan aktiivisemmin.

Selvitys romaneihin kohdistuvasta syrjinnästä

210. Huhtikuussa 2014 julkaistu vähemmistövaltuutetun selvitys *Erilaisena arjessa - selvitys romanien syrjintäkokemuksista*²⁵ paljastaa Suomen romanien kokevan runsaasti syrjintää kaikilla elämäalueilla. Yhteensä 68,7 % selvitystä varten haastatelluista vastaajista (n=249) kertoo kokeneensa syrjintää jollakin elämän alueella viimeisen vuoden aikana. Luku on poikkeuksellisen korkea. Romaneilla on enemmän syrjintäkokemuksia kuin Suomessa asuvilla somalialaistaisilla ja venäjänkielisillä.

211. Vähemmistövaltuutetun selvityksessä osa vastaajista kertoo, että romaniyhteisössä esiintyy tapoja, jotka he kokevat haitallisiksi yksilön näkökulmasta. Selvityksessä käy myös ilmi, että suuri osa (77.6 %) romaneista on halukkaita muuttamaan jonkun piirteen romanikulttuurissa, jos siihen olisi mahdollisuus. Tulokset ovat viestivät, että romaniyhteisössä on valmiutta keskusteluun myös vaikeista asioista. Kulttuurisidonnaisia tapoja on arvioitava myös perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta. Tässä mielessä puuttuminen sellaisiin romaniyhteisössä esiintyviin tapakäytänteisiin, jotka rajoittavat yksilön oikeuksia, ei ole vain romaniyhteisön sisäinen asia. Kyseiset tavat voivat olla syrjiviä.

212. Suomen Romaniyhdistys esittää, että kyseinen selvitys tehtäisiin seurantaselvityksenä uudestaan hieman laajempaan ja syvällisempään esimerkiksi viiden vuoden kuluttua, jotta toimenpiteiden vaikutusta voitaisiin seurata. Vaikka kulttuurisidonnaisen tapojen osalta muutosta tarvitaan, sen on tapahduttava romanikulttuuria ja sen jäseniä kuullen ja kunnioittaen. Muuten on vaarana, että käytänteet vain painuvat piiloon. Romaniyhteisön on itse saatava osallistua muutosten tekemiseen niiden kaikissa vaiheissa.

Romanit ja asuminen

213. Romanit kohtaavat myös syrjintää asumisessa. Vähemmistövaltuutetun selvityksen mukaan viimeisen vuoden aikana 48,5 prosenttia romanivastaajista on kohdannut syrjintää etnisen alkuperänsä perusteella hakiessaan valtion tuella rahoitettua vuokra-asuntoa eli tyypillisesti kunnan tai kaupungin vuokra-asuntoa. Yhteensä 54,7 prosenttia romanivastaajista on kokenut syrjintää etnisen alkuperänsä perusteella yrittäessään vuokrata tai ostaa asuntoa yksityisiltä vuokramarkkinoilta.

214. Ympäristöministeriö toteutti *Romanien asuminen ja yhdenvertaisuus* -tutkimuksen²⁶ vuonna 2012. Romaniasian neuvottelukunnilla oli edustus tutkimuksen ohjausryhmässä. Selvityksessä kartoitettiin romaniväestön asumiseen liittyviä ongelmia ja niiden erilaisia ratkaisuja. Erityisesti tarkasteltiin yhdenvertaisuusnäkökulman toteutumista sekä suhteessa

²⁴ http://www.tem.fi/yhdenvertaisuus?104075_m=106487

²⁵ http://www.ofm.fi/fi/ajankohtaista/1/0/tiedote_syrjinta_arkea_suomen_romaneille_-_lahes_70_kokenut_syrjintaa_viimeisen_vuoden_aikana_52876

²⁶ Ympäristöministeriön raportteja 8/2012 <http://yhdenvertaisuus-fi->

bin.directo.fi/@Bin/1f7f15b49e7f35967a46065f985f55a7/1401738615/application/pdf/245325/Romanien%20asuminen%20ja%20yhdenvertaisuus%20YMP%C3%84RIST%C3%96MINISTERI%C3%96.pdf

valtaväestöön että romaniyhteisön sisällä. Aihetta tarkasteltiin romaniväestön asumistilannetta koskevan kanteluaineiston, asuntotoimijoille tehdyn kyselyn, avainhenkilöiden haastattelujen sekä romanien haastattelujen avulla. Selvitys toi esiin romanien asumiskysymysten monimuotoisuuden.

215. Suomessa romanit asuvat samoilla asuinalueilla kuin muut suomalaiset, eikä Suomessa tunneta romanisegregaatioita tai -ghettoja. Romanien oma toive on ollut, että samalla alueella ei asuisi paljon romaneja sosiaalisen leimautumisen välttämiseksi. Tutkimuksen mukaan romanien asumiseen liittyvät ongelmat eivät Suomessa liity asumisen tasoon, vaan asunnon saamiseen.

216. Lisäksi ympäristöministeriö, YES 5 -hanke ja alueelliset romaniasiain neuvottelukunnan toteuttivat neljä alueellista seminaaria, joissa romanit ja asuntotoimijat yhdessä käsittelevät romanien asumiseen liittyviä pulmia, jotka saattavat vaihdella alueellisesti. Esimerkiksi Etelä-Suomessa yleinen asuntopula vaikeuttaa asunnon saantia.

217. Asunnon saamisen ongelmana ovat tutkimuksen mukaan yleiset huono-osaisuustekijät kuten pienituloisuus, mutta myös kulttuuriset tekijät. Romaniasiain neuvottelukunnan näkemyksen mukaan suurin ongelma on kuitenkin sosiaalisten ongelmien kasautuminen (pienituloisuus, huonosti toimivat asuntomarkkinat, yksityisen vuokra-asuntojen kalleus ja niissä esiintyvä syrjintä). Romaniväestön kuulemistilaisuuksissa romanit itse korostavat asioiden kumuloitumista toisiinsa: maksuvaikeudet, syrjintä, erotilanteet ja muut vastaavat tekevät asumista monimutkaisen vyyhdin, jonka purkamiseen nykyinen asuntojärjestelmä ja sen tukitoimet eivät pysty vastaamaan. Esimerkiksi sosiaalisella isännöinnillä on saatu hyviä kokemuksia ennalta ehkäistä maksukyvttömyydestä johtuvia häätöjä.

218. YES 5-hanke tuotti käytännöllisenä toimenpiteenä romaniasiakkaille suunnatun *Haetko vuokra-asuntoa?* -esitteen, joka ohjaa ja neuvoo hyvin käytännöllisellä tasolla nimenomaan romanien asumisen saamisen ongelmissa.

219. Yleisesti on todettava, että romanien asumisen taso on hyvä ja asunnottomuus on poikkeus. Kuitenkin sosiaalisten ongelmien kasautuminen ja siitä johtuvat ongelmat asumisessa näyttävät olevan kasvussa, erityisesti lapsiperheillä. Muun väestön tapaan myös romaniväestö on jakautunut pärjääviin ja tulevaisuutta rakentaviin romaneihin sekä syrjäytymisvaarassa ja jo pahasti syrjäytyneisiin romaneihin. Valtaosa romaneista on tämän kaaren välillä, ja juuri heidän kohdalla romanipoliittisen ohjelman toimilla on suuri merkitys.

220. YES 5-hankkeen puitteissa toteutettiin romaniväestölle suunnatut *Hyvä asuminen* -kuulemistilaisuudet. Niiden tarkoituksena oli lisätä romaniväestön tietoa yhdenvertaisuudesta asumisesta keskustella romaniväestön kesken kulttuurin sisäisistä käytännöistä, jotka voivat olla este yksilöiden oikeudelle valita asuinpaikkansa. Niin kutsuttu väistämisvelvollisuus ja muuttolupakäytäntö ovat ns. haitallisia kulttuuripiirteitä, joista Suomessa on viime vuosina keskusteltu paljon.

221. Yhteisötapaamisten tuloksena voidaan sanoa, että romanit ovat tiedostaneet ongelman ja ovat valmiita keskustelemaan ilmiöstä avoimesti. Osa väestöstä on halukas luopumaan käytännöistä, ja uskovat nuorempien sukupolvien suhtautuvan joihinkin perinteisiin tapoihin rationaalisemmin mm. koulutuksen ja työllistymisen lisääntymisen myötä. Merkilläpantavaa oli, että romaniväestön mukaan yleinen syrjintä ja niin kutsuttu sisäinen syrjintä kulkevat yhdessä. Jos romanien yleisesti kokema syrjintä vähenee, on helpompaa luopua kulttuurista perinteistä, joiden tehtävänä on esimerkiksi ollut ylläpitää naapurisopua pääväestön kanssa.

Romaninaisten kokema lähisuhde- ja perheväkivalta

222. Tutkimus romaninaisten kokemasta lähisuhde- ja perheväkivallasta²⁷ toteutettiin romaninaisten aloitteesta. Tehtävänä oli tarkastella romaninaisten kohtaamaa lähisuhde- ja perheväkivaltaa, kokemusten yhteisöllisiä erityispiirteitä sekä romaninaisten avun hakemista ja avun saantia. Tarkoituksena oli tuottaa tietoa väkivallan ennaltaehkäisyyn, tunnistamiseen, uhrien suojaamiseen ja väkivallasta selviytymiseen. Tutkimus perustuu haastattelu- ja kyselyaineistoihin sekä tutkimuskirjallisuuteen. Yksi tutkimuksen keskeinen näkökulma on lapsen näkökulma.

223. Tulosten mukaan romaninaiset kohtaavat samanlaista vakavaa lähisuhde- ja perheväkivaltaa kuin valtaväestöön kuuluvat naiset. Väkivalta on fyysistä ja psyykkistä pahoinpitelyä ja alistamista. Monilla haastatelluilla väkivaltaan oli liittynyt vainoa. Se merkitsee tilannetta, jossa puoliso terrorisoi ja pyrkii hallitsemaan entistä kumppania eri tavoin vielä eron jälkeen. Tutkimus toi esiin myös romanikulttuuriin liittyviä piirteitä, jotka vaikuttavat naisten avun hakemiseen ja sen saamiseen. Niitä synnyttävät yhteisön yksilöihin kohdistama kontrolli ja toiminta konfliktitilanteissa. Romaninaisten on väkivaltaa kohdattuaan otettava huomioon yhteisön reaktiot. Parisuhteen ongelmista puhuminen esimerkiksi omille vanhemmille koetaan yleensä häpeällisenä. Väkivallasta kertominen tai viranomaisiin tukeutuminen saattaa myös johtaa väkivallan laajenemiseen sukujen väliseksi konfliktiksi. Romaninaisten kokema väkivalta jää näin vielä valtaväestön naistenkin kokemaa väkivaltaa helpommin piiloon. Romaninainen on hierarkiassa miehen alapuolella, mikä tuo miehelle mahdollisuuden käyttää väärin omaa asemaansa perheen päänä. Romanikulttuurin perinteiden mukaisesti myös lapset jäävät miehelle ja tämän suvulle, jos nainen haluaa erota ja luoda uuden suhteen. Tämä estää naisia lähtemästä pois väkivaltaisista suhteista.

224. Tutkimus toi esiin romaninaisten jännitteisen aseman miehen, romaniyhteisön sekä ympäröivän yhteiskunnan ja sen palvelujärjestelmien vaatimusten keskellä. Yhteisön ulkopuolinen apu on romaninaisille erittäin tärkeä, sillä romaninaisen omat toimintamahdollisuudet ja mahdollisuudet tukeutua läheisiinsä ovat väkivaltatilanteissa rajoitetut. Turvakotien ja muiden tukipalvelujen merkitys romaninaisille on suuri. Niihin pääsyä tulisi helpottaa ja niissä työskentelevien romanikulttuurin tietämystä tulisi tuntuvasti lisätä. Tutkimuksen mukaan esimerkiksi turvakodeissa tunnetaan romanikulttuuria vain joiltain osin, mutta yhteisön toiminta väkivaltatilanteissa ei ole riittävästi tunnettu. Tutkimuksen kehittämis ehdotukset liittyvätkin suurelta osin tiedon lisäämiseen. Palvelujärjestelmä tarvitsee realistista tietoa kulttuurista ja naisten tilanteesta väkivallan yhteydessä. Myös kulttuurin sisälle tarvitaan väkivaltaa tukevien ja piilottavien piirteiden tunnistamista ja väkivallan selkeämpää kollektiivista tuomitsemista.

225. Romaninaiset ja romanimiehet tarvitsevat tietoa yhteiskunnan säädöksistä, jotka menevät yhteisön sääntöjen edelle. Muutokseen tähtäävää työtä tulee tehdä yhteistyössä valtaväestön ja romanien kesken, sillä pelkästään ulkoapäin kulttuuriin on mahdotonta vaikuttaa. Yhteisön sisällä taas ei helposti nähdä ja kyseenalaisteta totuttuja rakenteita. Pitkäjänteinen muutosprosessi edellyttää romanien yleisen koulutustason nousua ja kulttuurin soveltamistapojen mukautumista ympäröivään yhteiskuntaan. Yhteiskunnan tulisi myös aktiivisemmin puuttua suljettujen yhteisöjen sisäiseen eriarvoisuuteen sekä niihin kätkeytyvään väkivaltaan.

²⁷ Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:33. http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1865576

Yhteisö voimavaraksi -hanke

226. Ihmisoikeusliitossa on vuodesta 2012 toiminut *Yhteisö voimavaraksi* -hanke. Hankkeen tavoitteena on, että romanit tietävät nykyistä paremmin perus- ja ihmisoikeutensa, tunnistavat sekä yhteisön ulkopuolelta että sisältä tulevan syrjinnän ja osaavat toimia kohdatessaan syrjintää. Hankkeessa mm. annetaan romaneille ihmisoikeuskoulutusta ja neuvotaan syrjintää kokeneita romaneita.

227. Ihmisoikeuskoulutuksissa ja neuvovaan puhelimeen tulleissa yhteydenotoissa on noussut esille romanien puutteellinen tietämys ihmisoikeuksista ja syrjinnästä. Ihmisoikeusliiton tietojen mukaan moni romani on niin turtunut läpi elämän kestäneeseen syrjintään, ettei syrjintää tunnisteta, vaan sitä pidetään normaalina käytäntönä tai käytöksenä. Romanit eivät välttämättä vie edes selviä syrjintätapauksia eteenpäin, koska eivät ajattele siitä olevan hyötyä.

228. Osa romaniyhteisöstä pitää joitakin yhteisönsä sisäisiä tapoja haitallisina. Kaikissa Ihmisoikeusliiton romaneille suunnatuissa ihmisoikeuskoulutuksissa romaniyhteisön sisäiset asiat ovat nousseet esille jollakin tavalla. Romaniyhteisö on osoittanut valmiutta keskustella myös sensitiivisistä aiheista ja osa on halukas muuttamaan joitain piirteitä ja tapoja kulttuurissaan. Myös romaniyhteisön tapoja on arvioitava perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta, ja muutoshalukkaita yksilöitä on tuettava.

5 ARTIKLA

1. Sopimuspuolet sitoutuvat edistämään olosuhteita, jotka ovat tarpeellisia, jotta kansallisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt voivat ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä säilyttää identiteettinsä oleelliset perustekijät nimittäin heidän uskontonsa, kielensä, perinnäistapansa ja kulttuuriperintönsä.

2. Sopimuspuolet pidättäytyvät kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden vastentahtoiseen sulauttamiseen tähtäävistä toimintaperiaatteista tai käytännöistä ja suojelevat näitä henkilöitä kaikelta toiminnalla, jonka tarkoituksena on tällainen sulauttaminen, sanotun kuitenkin vaikuttamatta sopimuspuolten yleisen integraatiopolitiikkansa mukaisesti toteuttamiin toimenpiteisiin.

Suositus – romanipoliittisen ohjelman täytäntöönpano

olisi järjestettävä riittävä rahoitus Suomen romanipoliittisen ohjelman täytäntöön panemiseksi ja varmistettava, että romanien edustajat osallistetaan tosiasiallisesti kaikkiin täytäntöönpanon ja seurannan vaiheisiin;

Romanipoliittisen ohjelman seuranta

229. Suomen romanipoliittinen ohjelma hyväksyttiin vuonna 2009. Romanipoliittisessa ohjelmassa on kuusi painopistealuetta ja kymmenen toimintalinjausta. Ohjelmaan sisältyy 147 toimenpidettä, joiden toteuttamisvastuu on jaettu useille hallinnonaloille. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2012 työryhmän, jonka tehtävänä oli koordinoida ja seurata romanipoliittisen ohjelman toimeenpanoa. Työryhmään kuului 24 jäsentä, joista puolet oli romanitaustaisia. Työryhmän määräaika päättyi vuoden 2013 lopussa.

230. Romanipoliittisesta ohjelmasta laadittiin seurantaraportti²⁸, jonka tiedot perustuvat ministeriöiltä ja muilta vastuutahoilta, kunnilta kuntakuulemisen yhteydessä ja romaneilta esimerkiksi järjestökuulemisen välityksellä vuonna 2013 kerättyihin tietoihin. Raportissa tarkastellaan, miten romanipoliittisen ohjelman tavoitteet ovat toteutuneet työllisyyden, koulutuksen, sosiaali- ja terveystalvelujen, syrjinnän vastaisen toiminnan ja asumisen aloilla. Lisäksi raportissa selostetaan, miten ohjelmaa on toteutettu alueellisella ja paikallisella tasolla.

231. Romanipoliittinen ohjelma on parantanut tietoisuutta ja koordinaatiota romanasioissa valtakunnallisella tasolla. Eri ministeriöille vastuutetut toimenpiteet ovat toteutuneet parhaiten, ja osassa toimenpiteitä on edistytty merkittävästi. Erityisesti opetussektorilla on tapahtunut huomattavaa edistystä. Toimeenpano paikallisella tasolla on ollut haasteellista. Erityisiä haasteita voidaan tunnistaa romanien työllistymisen ja aikuiskoulutuksen saralla.

232. Kunta- ja järjestökuulemiset ja valtakunnalliset romanasiaian neuvottelukuntien neuvottelupäivät ovat osoitus toimivasta yhteistyöstä romanien, valtionhallinnon ja kuntien välillä. Romaniväestön aktiivinen osallistuminen ohjelman toimeenpanoon kertoo luottamuksesta toimijoiden välillä. Luottamuksellisia suhteita rakentaa osaltaan Suomen käytäntö osallistaa romaniväestö heitä koskevaan päätöksentekoon.

233. Työryhmä esittää muun muassa, että romaninaisten ja -miesten tilannetta seurattaisiin jatkossa paremmin. Kunnille osoitettuja toimenpiteitä esitetään toteutettavaksi mm. ESR- rahoituksella. Seuranta tulee edelleen jatkaa ja sille tulee taata riittävät resurssit.

Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoutus

234. Joulukuussa 2013 laajapohjaisen kestävän kehityksen toimikunnan hyväksymä kestävän kehityksen yhteiskuntasitoutus *Suomi, jonka haluamme 2050* pyrkii tukemaan saamelaisten oikeutta harjoittaa kulttuuriaan. Sitoumuksen kahdeksasta tavoitteesta ensimmäinen, joka koskee yhdenvertaisia mahdollisuuksia hyvinvointiin, toteaa: ”Tuemme alkuperäiskansa saamelaisten mahdollisuuksia harjoittaa omaa kulttuuriaan kestävän kehityksen mukaisesti ja siirtää kulttuuriaan sukupolvelta toiselle”.

Suositus – osallistuminen kulttuurihankkeiden päätöksentekoon

olisi parannettava kansallisten vähemmistöjen edustajien mahdollisuuksia osallistua päätöksiin, jotka koskevat tuen myöntämistä kulttuurihankkeille ja -toiminnoille;

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus

235. Hallitus lähtee siitä, että kulttuurilla on keskeinen asema yhteiskuntaa rakennettaessa. Taide ja kulttuuri ovat ihmisenä olemisen välttämättömiä perusasioita, joiden uutta luova vaikutus säteilee elämän kaikille alueille. Hallitus kehittää kulttuurisen moninaisuuden tunnistavaa kulttuuripolitiikkaa, jossa kulttuuri on kaikkien kansalaisten tavoitettavissa ja erityistoimilla parannetaan osallisuutta kulttuuriin nyt ulkopuolelle jäävissä ryhmissä.²⁹

236. Opetus- ja kulttuuriministeriö asettama työryhmä käsitteli taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden edistämistä. Työryhmän nelivuotinen toimikausi päättyi 28.1.2013.

²⁸ Romanipoliittisen ohjelman toimeenpanon ohjaus ja seuranta – työryhmän raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:48.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=9882185&name=DLFE-30052.pdf

²⁹ Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma.

237. Työryhmän loppuraportissa käsitellään taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden edistämistä osana ihmisten kulttuuristen oikeuksien toteutumisen edistämistä. Kulttuuristen oikeuksien perustaksi nähdään mahdollisuus oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen ja kehittämiseen. Tämä toteutuu eri tavoin eri väestöryhmien kohdalla. Raportti keskittyy kulttuuristen oikeuksien toteutumisen ja saavutettavuuden edistämiseen erityisesti erityis- ja vähemmistöryhmien kannalta, mutta myös niiden väestöryhmien kannalta, joiden kohdalla tilanne on taloudellisten syiden tai pitkien välimatkojen takia haasteellinen.

238. Taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuus on edistynyt ja toteutetut toimenpiteet koettu oikeansuuntaisiksi, mutta saavutettavuutta heikentäviä esteitä löytyy edelleen saavutettavuuden kaikilta osa-alueilta. Saavutettavuuden rinnalle työryhmä on nostanut moninaisuuden käsitteen. Taide- ja kulttuuripalvelut eivät rutiininomaisesti huomioi tarjontansa saavutettavuutta tai kulttuurista moninaisuutta. Työryhmä katsoo, että erityis- ja vähemmistöryhmien edustuksellisuutta heitä koskeissa päätöksentekoprosesseissa sekä taide- ja kulttuurialan päättävissä elimissä tulee edistää. Päätöksentekoprosessien tulee olla avoimia ja oikeudenmukaisia erityisesti silloin, kun resurssien niukkuus pakottaa priorisoimaan.

239. Työryhmä esittää loppuraportissaan³⁰ useita toimenpiteitä oman kielen ja kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen sekä taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden ja moninaisuuden edistämiseksi. Moninaisuuden tulisi johtaa kulttuurielämän rikkauteen, jossa myös erilaiset alakulttuurit voivat kukoistaa. Samalla tulisi panostaa myös sosiaalisen yhteenkuuluvuuden edistämiseen. Myös alan koulutuksen ja työhönottokriteerien tulee työryhmän mukaan tukea kaikkien mahdollisuuksia osallisuuteen. Apurahajärjestelmiä tulee kehittää siten, että ne tukevat entistä paremmin erityis- ja vähemmistöryhmiin kuuluvia taiteilijoita. Saavutettavuuden ja moninaisuuden toteutumista työryhmä ehdottaa seurattavaksi erillisselvityksin.

Valtionavustukset monikulttuurisuuden tukemiseen

240. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää vuosittain valtionavustuksia monikulttuurisuuden tukemiseen ja rasismiin vastaiseen työhön, maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseen taiteen ja kulttuurin avulla sekä liikunnan yhdenvertaisuustyöhön. Monikulttuurisuuden tukemiseen tarkoitetuilla avustuksilla tuetaan kansallisten vähemmistöjen omaa kulttuuritoimintaa. Avustusten tarkoituksena on tukea kulttuurivähemmistöjen oman identiteetin vaalimista ja edistää kulttuurivähemmistöjen ja pääkulttuurin yhteyksiä.

241. Avustuksen saajia voivat olla kansallisten vähemmistöjen omat yhdistykset ja työryhmät. Saamenkielisen kulttuurin tukemiseen sekä saamelaisjärjestöjen toimintaan osoitetaan saamelaiskäräjille jaettavaksi erillinen määräraha, josta kerrotaan jäljempänä tekstissä.

242. Avustuksia rasismiin vastaiseen työhön myönnetään yhteisöjen rasismiin ja muukalaisvihan vastaiseen sekä kulttuurien välistä vuoropuhelua edistävään toimintaan ja hankkeisiin. Toiminnan ja hankkeiden toteutusmuodot voivat vaihdella: avustuksia voidaan myöntää esimerkiksi tiedotukseen, kouluvierailuihin ja kerhotoimintaan, jonka tavoitteena on poistaa toisiin etnisiin ryhmiin kohdistuvia ennakkoluuloja sekä varoittaa rasismia ja muukalaisvihan vaaroista.

³⁰ Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus; Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:15. http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2014/Taiteen_ja_kulttuurin_saavutettavuus.html?lang=fi

243. Vuonna 2014 tukea myönnettiin yhteensä € 612 000. Kansallisia vähemmistöjä edustavista järjestöistä avustuksen saajien joukossa oli muun muassa romanikulttuurin edustajia *Drom ry*, *Romanikielisen Kirjallisuuden Seura ry* ja *Suomen Romaniyhdistys ry* sekä venäjänkielisen kulttuurin edustajia, kuten *Spektr Kustannus Oy* (Venäjänkielisten tapahtuma- ja tietosivujen julkaisu ja kustannus Spektr-lehdessä), *Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto ry* (Faro) ja *Venäläinen Kulttuuridemokraattinen Liitto ry*.

244. Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee liikunnan yhdenvertaisuushankkeita. Tukeminen liittyy ministeriön toimeenpanemaan kehittämisohjelmaan maahanmuuttajien kotouttamiseksi liikunnan avulla. Monivuotista toimenpidekokonaisuutta toimeenpannaan vuosina 2011- 2015. Ministeriö on myöntänyt avustuksia myös romanien liikunnan tukemiseen.

245. Maahanmuuttajien kotoutumisen liikunnan avulla hankkeen kokonais seuranta- ja arviointi valmistuu 2014 aikana. Maahanmuuttajien omaan liikuntatoimintaan keskittyvä selvitystyö valmistui 2013. Vuonna 2012 julkaistiin ministeriön tuella osana YES 4 –hanketta selvitys nuorten syrjäytymiskokemuksista ja osallistumisen esteistä liikunnan kansalaistoiminnassa.

246. Yhdenvertaisuuden edistäminen sisältyy liikunnan seuratoiminnan kehittämistukeen, lasten ja nuorten liikunnan ja terveyttä edistävän liikunnan kehittämisen tukemiseen sekä liikuntajärjestöjen tukemiseen liikuntalain mukaisesti.

Selvitys romanien osallistumisesta kulttuuritoimintaan

247. Ihmisoikeusliitto julkaisi vuonna 2012 opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman selvityksen romanien osallisuudesta ja osallistumisesta kulttuuritoimintaan Suomessa³¹. Selvitystä varten tehtiin laaja kysely, jolla kartoitettiin Suomessa asuvien yli 15-vuotiaiden romanien kulttuuripalvelujen käyttöä. Selvityksessä tarkasteltiin kaikkia taiteen ja kulttuurin aloja. Samalla pyrittiin saamaan tietoa romanien omista toiveista ja tarpeista kulttuuripalvelujen kehittämiseksi ja edistämään siten romanien oikeutta omaan kulttuuriin.

248. Selvitys antaa tietoa siitä, miten romanit itse määrittelevät kulttuuripalveluiden laadun ja sisällön. Kysely antaa myös osviittaa siitä, että romanikulttuuri elää murroksen aikaa. Muutokset tuntuvat useimmista vastaajista pelottavilta, sillä sukupolvien koetaan kasvaneen enemmän erilleen toisistaan, yhteisön olevan katoamassa ja perinteiden muuttuneen siten, että niiden noudattamisesta on tullut vaikeampaa. Samalla kun vastaajat olivat tyytyväisiä romanien lisääntyvään kouluttautumiseen ja työllistymiseen, he pohtivat, tuleeko romanikulttuuri häviämään muutosten vuoksi. Varsinkin kielen merkitys kulttuurille korostui vastauksissa. Kielen koettiin olevan avainasemassa romanikulttuurille, mutta sen oppiminen haluttiin pitää romanien omana asiana. Vastaajat toivoivat, että romanikulttuuria tehtäisiin tunnetummaksi valtaväestön kulttuuri-instituutioissa ja että perustettaisiin romanikulttuuria ylläpitäviä kulttuurikeskuksia.

249. Erittäin harva vastaaja oli sitä mieltä, että romanasu tai ulkonäkö olisi este kulttuuripalvelujen käytölle. Huomattavasti tärkeämmäksi esteeksi nousi kiinnostavan tarjonnan puutteen lisäksi ajan puute. Tämä on mielenkiintoista tietoa, sillä erilaisten tutkimusten ja selvitysten mukaan nimenomaan rasismi voi olla selkeä este kulttuuripalvelujen käytölle. Tämän selvityksen mukaan romanien kulttuurispesifinen

³¹ Romanit ja kulttuuri - Selvitys romanien osallisuudesta ja osallistumisesta kulttuuritoimintaan Suomessa. Toivanen, Reetta (2012). Ihmisoikeusliitto.
<http://www.ihmisoikeusliitto.fi/images/pdf_files/Romanit%20ja%20kulttuuri.pdf>.

pukeutuminen ja siihen liittyvä syrjinnän pelko ei kuitenkaan ole merkittävä syy kulttuuritilaisuuksista poisjäämiselle.

250. Kysely toi selkeästi esille, ettei romanien elämään kuulu kulttuuripalvelujen käyttö mitenkään itsestään selvästi. Useissa avovastauksissakin todettiin, ettei kulttuuripalveluja ole totuttu käyttämään vaan enemmän on totuttu vierailemaan sukulaisissa ja ystävillä, ja näihin vierailuihin liittyy paljon kulttuurikokemuksia, musiikkia ja tarinankerrontaa. Selvästi eniten vastaajat halusivat kulttuuripalveluja, joissa romanikulttuuri on jollakin tavoin mukana.

251. Kyselyn perusteella voidaan todeta, että romanit ovat hyvinkin aktiivisia median käyttäjiä. Niin television kuin radion ohjelmatarjontaa pitäisi parantaa lisäämällä romanien osallisuutta ohjelmien tuottamiseen ja ohjelmissa esiintymiseen. Myös romanikielisen ohjelmatarjonnan merkitys tuli korostetusti esille.

252. Romanitaiteilijoiden tilanteesta on kyselyn perusteella syytä olla huolissaan. Romanien tekemää ja tuottamaa taidetta ei usein tunnusteta taiteeksi. Erilaisia teknisiä ja taloudellisia tukirakenteita romanitaiteilijoiden työn ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi on syytä luoda nopealla aikataululla.

Kansainvälinen romanipäivä

253. Helsingin yliopiston almanakkatoimisto on hyväksynyt kansainvälisen romanipäivän 8.4. merkittäväksi kalenteriin. Kansallispäivä merkittiin kalentereihin vuodesta 2014 alkaen.

Selvitys venäjänkielisten osallistumisesta kulttuuritoimintaan

254. Venäjän ja Itä-Euroopan Instituutin selvitys Suomen venäjänkielisistä kulttuuripalveluiden käyttäjinä ja tuottajina³² julkaistiin vuonna 2012.

255. Selvityksen mukaan Suomessa asuvien venäjänkielisten kohdalla taide- ja kulttuuripalveluihin osallistumisen esteet johtuvat osaltaan asenteista niin venäjänkielisten kuin palvelujen tarjoajien puolelta. Venäjänkielisillä on taipumusta eristäytyä oman kulttuurisen ryhmänsä pariin ja käyttää ainoastaan omakielisiä taide- ja kulttuuripalveluja. Tämä voi johtua siitä, että oma kulttuuri koetaan perinnerikkaammaksi ja korkeatasoisemmaksi tai koska oman kulttuurisen ryhmän koetaan lieventävän mahdollisia syrjinnän kokemuksia. Suomalaisilla taide- ja kulttuuripalveluilla ei puolestaan ole aina tarpeeksi tahtoa kohdentaa palveluitaan venäjänkielisille. Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liiton mukaan venäjänkieliset halusivat osallistua tiiviimmin suomalaisten tarjoamaan kulttuuritoimintaan, vaikkakin joillekin ryhmille kieli on este. Esimerkkinä tilanteen paranemisesta on Helsingin kaupungin kulttuurikeskuksen syksyllä 2013 aloittama *Harasoo! Venäläisen kulttuurin viikko Kannetaloissa ja Malmitalossa* -toiminta, jota on tarkoitus jatkaa vuosittain. Venäjä-viikolla on mukana venäjänkielisiä ja suomenkielisiä yhdistyksiä ja muita toimijoita edistämässä kulttuuridialogia ja suhteita väestönsien kesken.

256. Kirjallisuuden kohdalla venäjänkielisen kirjallisuuden tarjonta on melko hyvällä tasolla. Teatterin puolella venäjänkielisille teatteriesityksille, etenkin lastenteatterille, olisi kysyntää. Lastenteatteriyhdistys *Pelikan ry* ja *Superkids ry* vastaavat osaltaan kysyntään. Suuri osa

³² Lammi, Anelma & Protassova, Ekaterina. 2012. Suomen venäjänkieliset kulttuuripalveluiden käyttäjinä ja tuottajina. Helsinki: Venäjän ja Itä-Euroopan Instituutti.
http://www.kulttuuriakakille.info/doc/monikulttuurisuus_kansio/suomen_venajankieliset_kulttuuripalveluiden_kayttajina_ja_tuot.pdf

venäjänkielisestä taide- ja kulttuuritarjonnasta on suunnattu vanhemmalle sukupolvelle, jolloin tarjonta ei välttämättä tavoita tai kiinnosta lapsia ja nuoria.

257. Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman, vuonna 2013 toimintansa aloittaman *Cultura-säätiön* tarkoituksena on säätiön sääntöjen mukaan kehittää ja vahvistaa venäjänkielisen väestön kielellistä identiteettiä ja edesauttaa venäjänkielisen kulttuurin kehittymistä Suomessa sekä muutoin kehittää kaksisuuntaista ja monialaista integraatiota. Säätiön tarkoituksena on myös edistää kulttuurien välistä vuorovaikutusta kansallisesti ja kansainvälisesti.

258. Osana taiteen ja kulttuurin Venäjä-ohjelman toimeenpanoa myönnetään avustusta Venäjän kanssa taiteen ja kulttuurin alan yhteistyötä tekeville järjestöille ja yhteisöille.³³

Taiteen edistämiskeskus

259. Vuoden 2013 alussa aloitti toimintansa Taiteen edistämiskeskus³⁴, joka jakaa vuosittain apurahoja monikulttuurisuushankkeisiin ja kansainväliseen toimintaan. Monikulttuurisuutta edistäviin ja tukeviin hankkeisiin suunnatuilla apurahoilla on tarkoitus vahvistaa maahanmuuttajataustaisten ja kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien taiteilijoiden mahdollisuuksia harjoittaa taiteellista toimintaa ja osallistua tasavertaisesti Suomen taide-elämään.

260. Taiteen edistämiskeskuksen toimikuntien ja muiden asiantuntijaelimien kaikessa toiminnassa ja apurahojen myöntämisessä otetaan kielelliset ja monikulttuuriset näkökulmat huomioon. Taideneuvostossa on mm. ruotsinkielisen ja saamenkielisen kulttuurin asiantuntemus otettu huomioon.

261. Taiteen edistämiskeskuksen yhteydessä toimii kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakunta, jonka tehtävänä on jakaa apurahoja ja avustuksia kirjailijoille ja kääntäjille. Opetus- ja kulttuuriministeriö kuulee lautakuntaa asettaessaan molempia kieliryhmiä (suomi ja ruotsi) edustavien kirjailijoiden ja kääntäjien valtakunnallisia järjestöjä sekä pyytää Saamelaiskäräjiä esittämään ehdokkaita kirjastoapurahalautakunnan jäseniksi.

Tuki kirjallisuuden kääntämiseen

262. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää vuosittain Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle valtionavustusta suomalaisen kirjallisuuden kääntämiseen, julkaisemiseen ja tunnetuksi tekemiseen ulkomailla sekä suomen-, ruotsin- ja saamenkielisen kaunokirjallisuuden edistämiseen (erilaiset käännös- ja painatustuet). Vuodesta 2010 alkaen tukea on myönnetty myös itäisten suomalais-ugrilaiden kansojen omakielisen kirjallisuuden suomentamiseen ja julkaisemiseen.

Tuki ruotsinkieliselle kulttuurille

263. Valtionavustuksilla taiteen ja kulttuurin edistämiseen tuetaan ruotsinkielistä kulttuuria. Valtion taiteenedistämisyjärjestelmän (valtion taidetoimikunnat, alueelliset taidetoimikunnat, erillislautakunnat) jakamat taiteilija-apurahat ja valtionavustukset ovat ruotsinkielisten taitelijoiden käytettävissä.

³³ http://www.minedu.fi/OPM/Kulttuuri/kulttuuripolitiikka/avustukset/Avustus_taideen_ja_kulttuurin_Venaja-ohjelman_toimeenpanoon?lang=fi

³⁴ <http://www.taike.fi/fi/etusivu/>

Tuki romanikulttuurille

264. Opetus- ja kulttuuriministeriö on jatkanut romanijärjestöjen toiminnan ja romaneihin liittyvien kansalaistoiminnan hankkeiden tukemista taiteen ja kulttuurin sekä nuorisotyön määrärahoista tavoitteenaan romanien aktiivisen kansalaisuuden ja yhdenvertaisuuden vahvistaminen. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Opetushallitus tukevat romanikielen säilymistä ja kehittymistä myöntämällä määrärahoja romanikielen kielipesiin sekä romanikielen opetukseen omana äidinkielenä perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa.

Tuki saamelaiskulttuurille

265. Opetus- ja kulttuuriministeriö on valmistellut valtion kulttuuripolitiikan kehittämisstrategian vuoteen 2020.³⁵ Se on tarkoitettu ohjaamaan opetus- ja kulttuuriministeriön omaa toimintaa kulttuuripolitiikan alueella. Strategian mukaan tavoitteena on saamelaiskulttuurin aseman vahvistaminen alkuperäiskulttuurina tukemalla saamelaiskulttuurikeskusta ja saamelaisperinteestä nousevaa uutta luovaa tuotantoa.

266. Saamelaiskulttuuria tuetaan Suomessa monin eri tavoin. Taiteen ja kulttuurin yleiset palvelut ja avustusmuodot ovat saamelaisten käytettävissä samoin edellytyksin kuin muidenkin väestöryhmien. Sen lisäksi valtion talousarviossa on vuosittain varattu erityinen määräraha saamelaistaiteen ja -kulttuurin edistämiseen. Vuonna 2014 määräraha on 369 000 euroa.

267. Määrärahasta on osoitettu 176 000 euroa saamelaiskäräjille saamenkielisen kulttuurin edistämiseen ja saamelaisjärjestöjen toimintaan. Erillinen määräraha on osa saamelaisiin kohdistuvaa myönteistä erityiskohtelua, jonka tavoitteena on varmistaa, että tietty minimimäärä taiteen ja kulttuurin tuista käytetään saamelaiskulttuurin edistämiseen. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon periaatteen mukaisesti saamelaiskäräjät päättävät avustusten myöntämisestä. Avustuksia myönnetään varsinaisena kulttuuriavustuksena kuten projektiavustuksina ja työskentelyapurahoina sekä saamelaisjärjestöjen toiminta-avustuksina ja julkaisutukina. Yksittäisille taiteilijoille tuesta on suunnattu vuosittain noin 13,7 prosenttia. Erityisesti nuoret taiteilijat hakevat työskentelynsä alussa tukea saamelaiskäräjiltä. Lisäksi lautakunta voi myöntää ilman hakemusta erityisen kulttuuripalkinnon.

268. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö on osoittanut määrärahasta 193 000 euroa saamelaiskulttuurikeskukseen *Sajokseen* sijoitettuihin taide- ja kulttuuri-toimintoihin, kuten lastenkulttuuri-toimintaan sekä elokuva- ja musiikkitoimintaan.

269. Myös valtion taiteenedistämisyjärjestelmän (valtion taidetoimikunnat, alueelliset taidetoimikunnat, erillislautakunnat) jakamat taiteilija-apurahat ja valtionavustukset ovat saamelaistaitelijoiden käytettävissä. Vuosittain taiteen edistämiskeskukselle, valtion taidetoimikunnille, kirjailijoiden ja kääntäjien kirjastoapurahalautakuntaan ja näyttöapurahalautakuntaan tulee noin 14–20 hakemusta saamelaistaiteilijoilta. Saamelaisten yhteisöjen hakemuksia on vuosittain noin 2-4. Yhteensä nämä muodostavat noin 0,3 prosenttia kaikista hakemuksista. Eniten hakemuksia tulee kirjallisuuden ja kuvataiteen aloilla toimivilta taiteilijoilta. Yhteisöjen hakemukset painottuvat mm. elokuvaan. Myönteisen päätöksen on saanut kuvataiteisiin ja elokuvataiteeseen. Myös säveltaidetta on tuettu Lapissa.

³⁵ Kulttuuripolitiikan strategia 2020. Opetusministeriön julkaisuja 2009:12, <<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm12.pdf?lang=fi>>.

270. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt Suomen elokuvasäätiölle vuonna 2012 elokuvien tuotantotukimäärärahojen yhteydessä 100 000 euroa käytettäväksi saamelaisten elokuvien käsikirjoittamiseen ja tuotantojen kehittämiseen.

Saamelaiskulttuurikeskus Sajos

271. Vuonna 2012 on avattu saamelaiskulttuurikeskus *Sajos*, jossa on sen ensimmäisen toimintavuoden aikana järjestetty lukuisia kongresseja, kulttuuritapahtumia ja konsertteja. Lisäksi saamelaiskäräjät, saamelaisalueen koulutuskeskus, saamelaiskirjasto ja -arkisto, sekä Lapin aluehallintovirasto toimii talossa. Sajos tavoitti ensimmäisenä toimintavuotenaan vajaat 20 000 rekisteröityä kävijää.

272. Saamelaisjärjestöt ovat korostaneet, että saamenkielisten kulttuuripalvelujen saatavuuteen olisi edelleen kiinnitettävä huomiota. Saamen kieli on elävä kieli, jota käyttävät myös nuoret.

Kolttsaamelaisten kieli- ja kulttuurikeskuksen perustaminen

273. Kolttakulttuurisäätiö, maa- ja metsätalousministeriö sekä opetus- ja kulttuuriministeriö ovat marraskuussa 2014 neuvotelleet eri toteuttamisvaihtoehdoista kolttsaamelaisten kieli- ja kulttuurikeskuksen perustamiseksi Sevettijärvelle. Neuvottelujen pohjana on ollut Kolttakulttuurisäätiön tilaama selvitys hankkeen toteuttamismahdollisuuksista. Kolttakulttuurisäätiö teki opetus- ja kulttuuriministeriölle hakemuksen valtionavustuksen saamiseksi valmisteluiden jatkamisesta aiheutuviin kustannuksiin ja ministeriö myönsi tarkoitukseen valtionavustuksen joulukuussa.

Maa- ja metsätalousministeriö selvittää parhaillaan mahdollisuuksia tuen saamiseksi rakennushankkeelle mm. eri rahastoista.

Tuki venäjänkieliselle kulttuurille

274. Tammikuussa 2013 avattiin Espoon kaupunginkirjasto Sellossa venäjänkielinen kirjasto, joka palvelee venäjänkielisiä ja venäjänkielestä kiinnostuneita asiakkaitaan. Kirjaston tavoitteena on tukea Suomessa asuvan venäjänkielisen väestön kieltä ja kulttuuria sekä välittää tietoa kaikille venäläisestä kulttuurista ja yhteiskunnasta kiinnostuneille. Venäjänkielisen kirjaston ytimen muodostaa entisen Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin (VIE-instituutin) kirjaston kokoelma. Kirjaston toiminta perustuu opetus- ja kulttuuriministeriön Espoon kaupunginkirjastolle määräämään erityistehtävään.

275. Venäläisen kirjaston myötä venäjänkielisen aineiston valikoima laajenee merkittävästi. Aikuisten ja lasten kauno- ja tietokirjallisuuden lisäksi tarjolla on elokuvia ja äänikirjoja sekä noin 40 nimekkeen lehtikokoelma. Pääkaupunkiseudun yleisten kirjastojen kirjastoverkon haussa on nyt mahdollista hakea venäjänkielistä aineistoa myös kyrillisillä kirjaimilla. Kyrilliiikka on käytössä uutuuksissa sekä osassa vanhempaa aineistoa. Kirjaston kokoelmia pääsevät käyttämään kaikki kirjastoverkon asiakkaat asioimalla Sellossa tai tilaamalla aineiston omaan lähikirjastoon.

276. Vuoden 2013 alussa aloitti toimintansa *Cultura-säätiö*, jonka tarkoituksena on tukea Suomen venäjänkielisen väestön kielellistä ja kulttuurista identiteettiä ja edesauttaa venäjänkielisen väestönosan kulttuurin kehittymistä sekä muutoin kehittää kaksisuuntaista ja monialaista integraatiota. Säätiön tarkoituksena on myös edistää kulttuurien välistä vuorovaikutusta kansallisesti ja kansainvälisesti. Taiteen ja kulttuurin avulla kehitetään

yhteistoimintaa, joka edistää maahanmuuttajien ja pääväestön välistä vuorovaikutusta sekä maahanmuuttajien osallisuutta.

277. Säätiö toimii yhteistyökanavana ja matalan kynnyksen kohtaamispaikkana tuottaen monialaista kotoutumista tukevia tapahtumia sekä tiedotus- ja valmennuspalveluita. Säätiö ylläpitää sekä venäjänkielisille, että pääväestölle tarkoitettua kohtaamispaikkaa, joka käynnistyi huhtikuussa 2013. *Cultura-säätiön* perustajajäseniä ovat opetus- ja kulttuuriministeriö, kuntapuolelta Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Turku, Joensuu ja Lappeenranta sekä kansalaisjärjestöt - Suomi-Venäjä -seura ja Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liitto. Opetus- ja kulttuuriministeriö on säätiön suurin rahoittaja.

Tataarikulttuurin edistäminen

278. Tataarikulttuuria ja tataarin kieltä edistää vuonna 1925 perustettu Suomen Islam-seurakunta, joka järjestää tataarikielen opetusta kesä- ja talvikursseilla. Seurakunnassa oli 523 jäsentä vuonna 2013.

279. Kulttuuriseura *Finlyandiya Türkleri Birliği* ry³⁶ perustettiin vuonna 1935 ja on keskittynyt ylläpitämään ja säilyttämään Suomen tataarien kieltä ja kulttuuria. Tataariyhteisö on julkaissut tataariksi oppi-, laulu- ja runokirjoja sekä kansanmusiikkia.

Karjalankielisen kulttuurin edistäminen

280. Karjalan Kielen Seura on käynnistänyt Lasten ja nuorten kulttuurikeskuksen, joka aluksi on keskittynyt kirjojen ja levyjen tuotantoon ja kerhojen aikaansaamiseen. Seuraavassa vaiheessa tuotetaan mm. kerhomateriaaleja, pienoisenäytelmiä, lyhytfilmejä roolipelejä, lautapelejä ja tietokonepelejä sekä järjestetään yhteisiä leirejä ja kulttuuritapahtumia venäjänkarjalaisten kanssa. Toiminnalle tarvitaan lisää taloudellista tukea.

6 ARTIKLA

1. Sopimuspuolet rohkaisevat suvaitsevuuden henkeä ja kulttuurien välistä vuoropuhelua sekä ryhtyvät tehokkaisiin toimenpiteisiin edistääkseen keskinäistä kunnioitusta, ymmärtämystä ja yhteistyötä erityisesti koulutuksen, kulttuurin ja viestinnän alalla kaikkien alueellaan asuvien henkilöiden kesken riippumatta heidän etnisestä, sivistyksellisestä, kielellisestä tai uskonnollisesta identiteetistään.

2. Sopimuspuolet sitoutuvat toteuttamaan soveltuvia toimenpiteitä sellaisten henkilöiden suojelemiseksi, jotka voivat joutua syrjinnän, vihamielisyyden tai väkivallan tai niiden uhan kohteeksi etnisen, sivistyksellisen, kielellisen tai uskonnollisen identiteettinsä johdosta.

Rikoslain uudistaminen

281. Kesäkuun 2011 alussa tuli voimaan rikoslain muutos (511/2011), jolla entistä selkeämmin haluttiin varmistaa mahdollisuudet puuttua rasistiseen ja muunlaiseen vihapuheeseen, sekä muihin rasistisiin rikoksiin. Kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevaa rangaistussäännöstä muutettiin muun muassa siten, että se aiempaa selkeämmin soveltuu myös tietotekniikan välityksellä levitettävään vihapuheeseen. Lisäksi yleistä, kaikkia rikoksia koskevaa rangaistuksen koventamisperustetta täsmennettiin niin, että rasistisen motiivin lisäksi rangaistusta koventavana perusteena voidaan ottaa huomioon myös

³⁶ <http://www.ftb.fi/alku/>

esimerkiksi rikoksen taustalla oleva viha vammaisia tai seksuaalisia vähemmistöjä kohtaan. Myös oikeushenkilöiden vastuuta lisättiin rasistisiin rikoksiin liittyen.

Rasistinen, syrjivä ja muukalaisvastainen aineisto Internetissä

282. Suomessa on verkkovalvonnan kehittämiseen panostettu esimerkiksi lisäämällä resursseja valvontaan ja lisäämällä yhteistyötä eri verkkopalveluiden tuottajien kanssa. Verkkovalvontaa on myös keskitetty, jotta se voitaisiin liittää osaksi valtakunnallisia rikostorjunta- ja tiedustelurakenteita. Verkkovalvonnan tehostamisessa olennaisena osana on myös valistaa kansalaisia ilmoittamaan aktiivisesti tietoverkoissa havaitsemistaan rikoksista kehitettävän vihjejärjestelmän kautta. Maaliskuussa 2010 poliisi avasi vihjetietopalvelun, ns. Nettivinkki-palvelun (*Blue button*), johon voi jättää vinkkejä internetissä havaitsemistaan sivuista liittyen muun muassa rasismiin ja ihmisvihaan. Nettivinkkisivut ovat suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi³⁷.

283. Poliisi toimii myös sosiaalisessa mediassa kuten IRC -galleriassa, Facebookissa ja YouTubeissa. Esimerkiksi virtuaaliset lähipoliisit toimivat omalla nimellään Internetissä ja mahdollistavat helpon tavan kohdata poliisin.

284. Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut vuosina 2009–2013 Pelastakaa lapset ry:n monivuotista NoRa-hanketta (*No Racism -programme*). NoRa on rasisminvastaista työtä kehittävä verkkonuorisotyön hanke, jonka tavoitteena on lisätä tietoa rasismista, sen tunnistamisesta sekä siihen puuttumisesta. Hankkeen päämääränä on lisätä yhdenvertaisuutta ja poistaa ennakkoluuloja. Hankkeessa toimitaan valtakunnallisesti kouluttamalla, toimimalla chateissa ja järjestämällä erilaisia tapahtumia lapsille ja nuorille rasisminvastaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Hanke kehittää ja toteuttaa myös erilaisia tuen ja neuvonnan malleja rasismia kokeneille nuorille.

285. *Ei vihapuheelle* -liike on osa euroopanlaajuista *No Hate Speech Movementia*³⁸. Euroopan neuvoston käynnistämän kampanjan Suomen kansallisena koordinaattorina toimii Plan Suomi Säätiö. Kampanjaa rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö. Suomen kampanja käynnistyi maaliskuussa 2013 ja se jatkuu vuoden 2015 kevääseen. Tämän nuorten liikkeen tavoitteena on edistää sananvapautta ja yhdenvertaisuutta verkossa ja sen ulkopuolella.

286. Suomi on ratifioinut EN:n tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan, joka koskee tietojärjestelmien välityksellä tehtyjen luonteeltaan rasististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointia (ETS No. 189). Lisäpöytäkirja tuli Suomessa voimaan 1.9.2011.

Poliisin toimia viharikosten torjunnassa ja tutkimuksessa

287. Poliiseille annetaan koulutusta ja kiinnitetään huomiota muun muassa poliisin antamien ohjeiden kautta vihamotiivien kirjaamiseen ja ottamiseen huomioon esitutkinnassa. Vihamotiivilla tarkoitetaan rasististen motiivien lisäksi myös seksuaalista suuntautumista, vammaisuutta, uskontoa tai vakaumusta teon tekemisen vaikuttimena. Poliisin ylijohdon antama ohje ”Epäillyn viharikoksen tai sellaisia piirteitä sisältävän rikoksen luokitteleminen poliisiasian tietojärjestelmään” tuli voimaan 1.1.2012. Ohjeen tarkoituksena on saada poimittua tietojärjestelmästä tarkempaa selvitystä varten sellaiset teot, joita joku asiaan osallisista tai poliisi pitää mahdollisena viharikoksena. Selvitysten kautta saadaan

³⁷ <https://www.poliisi.fi/nettivinkki>

³⁸ <http://eivihapuheelle.fi/tausta/>

tietoa esimerkiksi mahdollisten viharikoksien kohteista, tekijöistä, rikoksista ja tapahtumapaikoista. Luokittelu koskee myös esimerkiksi epäiltyjä syrjintärikoksia, joten myös näiden kohderyhmistä saadaan tietoa.

288. Poliisin ammatillisessa perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksessa on kiinnitetty huomiota suvaitsevaisuuden lisäämiseen poliisissa. Perus- ja ihmisoikeuksia käsitellään sekä poliisin peruskoulutuksessa (poliisin perustutkinto) että edistyneemmän tason opinnoissa (poliisialipäällystötutkinto ja poliisipäällystön tutkinto). Koulutusta on toteutettu erillisopetuksen lisäksi ns. läpivirtausmenettelyllä, jonka mukaisesti yhdenvertaisuuden sekä suvaitsevaisuuden ja kulttuurisensitiivisyyden ja eettisen toimintatavan edistäminen ovat soveltuvalla tavalla esillä kaikissa koulutuksellisissa tilanteissa. Poliisin tutkintojen yleisiin kompetensseihin kuuluvat mm. eettinen osaaminen ja kansainvälisyysosaaminen, joiden tarkoituksena on tukea poliisien kykyä ottaa huomioon yksilön ja yhteiskunnan näkökulmat sekä kulttuurien väliset erot.

289. Poliisin perustutkintoon kuuluu myös ulkomaalaisten ja vieraan kulttuurin kohtaamiseen, rasistisen rikoksen tunnistamiseen ja poliisin ammattietiikkaan liittyviä opintoja useissa eri oppiaineissa. Suvaitsevaisuuden edistämiseksi sekä monikulttuurisen tietouden lisäämiseksi koulutuksessa käytetään mahdollisuuksien mukaan kouluttajia, jotka ovat vähemmistöryhmien edustajia. Peruskoulutuksen päättyessä kaikki poliisin perustutkinnon suorittaneet poliisivirassa toimivat antavat poliisin eettisen valan. Valassa luvataan muun muassa kunnioittaa jokaisen ihmisarvoa ja -oikeuksia.

290. Poliisin jatko- ja täydennyskoulutuksessa järjestetään vuosittain useita eri koulutustilaisuuksia, joissa käsitellään muun muassa perus- ja ihmisoikeuksiin liittyviä ja eettistä poliisitoimintaa koskevia kysymyksiä sekä lisätään tietoutta monikulttuurisuudesta ja eri uskonnoista suvaitsevaisuuden lisäämiseksi. Vuosittain järjestettävän kaksipäiväisen seminaarin ”Poliisi ja ihmisoikeudet” teemoina ovat olleet muun muassa rasismin torjunta ja perus- ja ihmisoikeudet, eettinen poliisitoiminta sekä viharikokset ja syrjintä. Valtakunnallisesti järjestettävän koulutuksen lisäksi poliisin suvaitsevaisuutta lisäävää koulutusta järjestetään myös paikallisesti. Esimerkiksi Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksella on järjestetty nelipäiväinen, poliisin monikulttuurista tietoutta lisäävä koulutus poliisille.

291. Vuosittain tehtävä tutkimus viharikoksista sekä tutkimuksen tuloksista tehtävä tiedotus tukee yhteiskunnan eri toimijoiden tietoisuutta rasismin ja rotusyrjinnän vastaisista säännöksistä. Poliisi on tehnyt vuodesta 1997 selvityksen poliisin tietoon tulleista epäillyistä rasistisen motiivin omaavista rikoksista. Vuodesta 2008 selvitys on kattanut myös seksuaalisen suuntautumisen, vammaisuuden, uskonnon ja elämäntilanteen viharikoksen motiiveina. Poliisi seuraa viharikollisuuden kehitystä. Poliisi puuttuu matalalla kynnyksellä viharikoksiin ja tutkii ne mahdollisuuksien mukaan viivytyksettä. Yhteistyötä eri viranomaisien ja järjestöjen kanssa on jatkettu. Lähipoliisitoiminta lisää myös vähemmistöryhmien kanssa tehtävää yhteistyötä ja tekee poliisista helpommin lähestyttävän. Poliisi seuraa myös ääriilikkeisiin kuuluvien toimintaa.

292. Vaikka poliisi on panostanut rasismin torjuntaan ja lisännyt koulutusta vähemmistöasioista ja ihmisoikeuksista, kansalaisjärjestöt ovat nostaneet esille poliisien parissa esiintyvän rasismin, asenteet ja ennakkoluulot ongelmana, johon vähemmistöt edelleen törmäävät. Esille on nostettu myös kieli viharikosten ja vihapuheen motiivina.

Rasismien ja syrjinnän torjunnassa tehtävä yhteistyö

293. Poliisissa on panostettu rasismien torjuntaan, syrjinnän ehkäisemiseen ja suvaitsevaisuuden lisäämiseen eri keinoin. Poliisi on tehnyt runsaasti poikkihallinnollista viranomaisyhteistyötä sekä yhteistyötä kansalaisjärjestöjen kanssa niin valtakunnallisella, alueellisella kuin paikallisella tasolla. Poliisi on osallistunut muun muassa alueellisiin etnisten suhteiden neuvottelukuntiin ja alueellisiin romansiasian neuvottelukuntiin. Poliisi on edustettuna myös rasismien ja syrjinnän seurannan kansallisessa ohjausryhmässä. Paikallistasolla muun muassa kuntien turvallisuussuunnittelussa yhteistyötä eri ryhmien kanssa on korostettu esimerkiksi vähemmistöjen erityistarpeiden huomioimiseksi.

Syrjinnän alueellinen neuvonta (SYNE)

294. Yhteistyössä *Rikosuhripäivystyksen (RIKU)*, *Kynnys ry:n* ja Kotkan kaupungin kanssa on perustettu kolme alueellista syrjinnän vastaisen neuvonnan pistettä Turkuun, Tampereelle ja Kotkaan. Neuvontapisteet tekevät paikallisesti yhteistyötä eri toimijoiden, muun muassa poliisin kanssa. Viranomaisille syrjintätapausten ilmoittamisen kynnys koetaan usein korkeana. Pilottihaankeen tarkoitus on se, että järjestön kautta ilmoittaminen helpottaisi tätä. Vähemmistövaltuutetun toimisto on vastannut pisteiden koordinoinnista ja koulutuksesta. Hankkeen aikana neuvontapisteiden toiminta on vakiintunut ja laajentunut. Tavoitteena on valtakunnallisesti kattava neuvontapalvelu.³⁹

Syrjinnän uhrien oikeusturvaa koskeva tutkimus

295. Syrjinnän uhrien oikeusturvaa koskevan tutkimuksen⁴⁰ mukaan monet syrjinnän uhrin pitävät viranomaisten toimintaa oikeudensaamisen esteenä tai haasteena. Erityisen usein kritiikkiä sai poliisi. Tutkimusta varten haastatellut syrjinnän uhrin kertoivat tapauksista, joissa poliisi vähätteli syrjintää tai oli haluton ottamaan vastaan rikosilmoitusta ilman toisen viranomaisen (kuten vähemmistövaltuutetun) puuttumista asiaan. Tutkimuksen tekijät suosittelevat poliisin tietämyksen lisäämistä syrjintätapauksissa sekä vakavampaa suhtautumista syrjintään, etenkin rikosilmoitusta kirjattaessa.

296. Poliisiammattikorkeakoulun *Poliisin tietoon tullut viharikollisuus 2013* -raportin⁴¹ mukaan rasistisen motiivin sisältävistä rikosilmoituksista vain 17 prosenttia merkittiin vuonna 2013 viharikoskoodilla. Koodia käytettiin 7 prosenttia harvemmin kuin edellisvuonna.

7 ARTIKLA

Sopimuspuolet takaavat, että jokaisen kansalliseen vähemmistöön kuuluvan henkilön oikeutta rauhanomaiseen kokoontumisvapauteen, yhdistymisvapauteen, sananvapauteen sekä ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen kunnioitetaan.

³⁹ Sisäasiainministeriön lausunto. ECRI; Suomea koskevan kolmannen raportin täytäntöönpano. SAAP-12014_2011.

⁴⁰ Aaltonen M., Heino P., Villa S.: "Riitelemine on pienelle ihmiselle raskasta" – Selvitys syrjinnän uhrien oikeusturvakeinojen saavutettavuudesta ja vaikuttavuudesta. Sisäasiainministeriön julkaisuja 13/2013.

⁴¹

Oikeus uskonnon ja omantunnon vapauteen

297. Suomi on kansalaisyhteiskunta, jossa kansalaisilla on oikeus uskonnon ja omantunnon vapauteen. Suomen perustuslain 11 §:n mukaan jokaisella on uskonnon ja omantunnon vapaus. Uskonnon ja omantunnon vapauteen sisältyy oikeus tunnustaa ja harjoittaa uskontoa, oikeus ilmaista vakaumus ja oikeus kuulua tai olla kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kukaan ei ole velvollinen osallistumaan omantuntonsa vastaisesti uskonnon harjoittamiseen.

298. Suomen perustuslain 12 §:ssä määritellään, että jokaisella sananvapaus, johon sisältyy oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä, ja 13 §:ssä kokoontumis- ja yhdistymisvapaus, jonka mukaan jokaisella on oikeus lupaa hankkimatta järjestää kokouksia ja mielenosoituksia sekä osallistua niihin.

8 ARTIKLA

Sopimuspuolet sitoutuvat tunnustamaan, että jokaisella kansalliseen vähemmistöön kuuluvalla henkilöllä on oikeus tunnustaa uskontoaan tai uskoaansa sekä perustaa uskonnollisia laitoksia, järjestöjä ja yhdistyksiä.

Uskonnonvapauden suojaaminen lainsäädännöllä

299. Uskonnonvapauden käyttämistä turvataan uskonnonvapauslailla (453/2003). Uskonnonvapauslaissa säädetään muun muassa rekisteröidyistä uskonnollisista yhdyskunnista, yhdyskunnan jäsenyydestä, liittymis- ja eroamismenettelystä sekä valaa ja vakuutusta koskevasta käytännöstä. Uskonnollisella yhdyskunnalla tarkoitetaan evankelis-luterilaista kirkkoa (siihen kuuluu noin 75 % väestöstä), ortodoksista kirkkokuntaa (noin 1 % väestöstä) sekä rekisteröitynyttä uskonnollista yhdyskuntaa (1,5 % väestöstä).

300. Uskontoa voi harjoittaa myös kuulumatta uskonnolliseen yhdyskuntaan. Uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien henkilöiden määrä ylitti miljoonan rajan vuonna 2010 ja vuoden 2013 lopussa heitä oli 1,2 miljoonaa. Joka viides suomalainen ei näin ollen ole minkään Suomessa rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan jäsen.⁴²

301. Evankelis-luterilaisesta kirkosta ja ortodoksisesta kirkkokunnasta säädetään niitä koskevissa erityislaeissa. Uskonnollisen yhdyskunnan perustamisesta ja tarkoituksesta säädetään uskonnonvapauslaissa. Jokainen voi liittyä katsomuksensa mukaisesti sellaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan, joka hyväksyy hänet jäsenekseen. Uskonnolliset yhdyskunnat päättävät itse, voivatko jäsenet kuulua myös muihin yhdyskuntiin. Jokainen voi myös erota ilmoittamalla eroamisesta kirjallisesti yhdyskunnalle tai mille tahansa maistraatille (valtiollinen virasto). Maistraatti lähettää eronneelle vahvistuksen eroamisesta.

Uskonnonvapauden suojeleminen rikoslailla

302. Rikoslaissa on useita säännöksiä, joilla suojataan omantunnon- ja uskonnonvapauden toteutumista sekä uskonnollisia yhteisöjä yleisemminkin. Rikoslain 11 luvun 10 §:ssä on ensinnäkin säännökset kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Säännös kuuluu seuraavasti:

303. Joka asettaa yleisön saataville tai muutoin yleisön keskuuteen levittää tai pitää yleisön saatavilla tiedon, mielipiteen tai muun viestin, jossa uhataan, panetellaan tai solvataan

⁴² http://www.tilastokeskus.fi/til/vaerak/2013/vaerak_2013_2014-03-21_tie_001_fi.html

jotakin ryhmää rodun, ihonvärin, syntyperän, kansallisen tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, seksuaalisen suuntautumisen tai vammaisuuden perusteella taikka niihin rinnastettavalla muulla perusteella, on tuomittava kiihottamisesta kansanryhmää vastaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

304. Rikoslain 10 a §:ssä on säädetty rangaistavaksi törkeä kiihottaminen kansanryhmää vastaan.

305. Rikoslain 11 luvun 1 §:ssä on säädetty rangaistavaksi joukkotuhonta, jolla tarkoitetaan jonkin kansallisen, etnisen, rodullisen tai uskonnollisen taikka niihin rinnastettavan kansanryhmän hävittämistä kokonaan tai osittain säännöksessä luetelluilla keinoilla. Saman luvun 3 §:ssä on säädetty rangaistavaksi rikos ihmisyyttä vastaan, jolla tarkoitetaan muun ohella uskonnon perusteella tapahtuvaa vainoamista osana siviiliväestöön kohdistuvaa laajamittaista tai järjestelmällistä hyökkäystä.

306. Rikoslain 17 luvun 10 §:ssä on säädetty rangaistavaksi uskonrauhan rikkominen ja 11 §:ssä uskonnonharjoituksen estäminen.

307. Rikoslain 11 luvun 11 §:ssä on säädetty rangaistavaksi syrjintä muun ohella uskontoon perustuvana. Rikoslain 47 luvun 3 §:ssä on säännökset työsyrynnästä tuomittavasta rangaistuksesta.

308. Rikoslain 6 luvun 5 §:ssä säädetään rangaistuksen koventamisperusteista. Säännöksen mukaan rikoksen tekeminen rotuun, ihonväriin, syntyperään, kansalliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, seksuaaliseen suuntautumiseen tai vammaisuuteen perustuvasta vaikuttimesta taikka niihin rinnastettavasta muusta vaikuttimesta on rangaistuksen koventamisperuste.

Suomen valtionkirkot

309. Suomessa on kaksi valtionkirkkoa, evankelis-luterilainen kirkko ja ortodoksinen kirkko, joiden asemasta, oikeuksista (kuten verotusoikeudesta) sekä velvollisuuksista säädetään kirkkolaissa (1993/1054) sekä ortodoksisesta kirkosta annetussa laissa (985/2006).

310. Ruotsinkielisten jäsentensä palvelujen turvaamiseksi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa on ruotsinkielinen hiippakunta. Kirkkohallituksessa on myös erillisyyksikkö ruotsinkielistä toimintaa varten. Lisäksi kaikilla kirkon jäsenillä on oikeus tulla palvelluksi joko suomeksi tai ruotsiksi kaikissa seurakunnissa eri puolilla maata. Käytännössä tässä tosin saattaa olla puutteita eri puolilla maata.

Uskonnollisten yhdyskuntien rekisteröiminen Suomessa

311. Rekisteröityneitä uskonnollisia yhdyskuntia on tällä hetkellä noin 90. Uskonnollisten yhdyskuntien kirjo on Suomessa suhteellisen suuri.

312. Uskonnollisten yhdyskuntien rekisteröimisprosessi on järjestetty niin, että rekisteriviranomaisena toimii Patentti- ja rekisterihallitus. Opetus- ja kulttuuriministeriön yhteydessä toimiva asiantuntijalautakunta, jonka tehtävästä säädetään uskonnonvapauslain 23 §:ssä, antaa Patentti- ja rekisterihallitukselle lausunnon uusien rekisteröitymistä hakevien yhdyskuntien tarkoituksesta ja toimintamuodosta yhdyskunnan yhdyskuntajärjestyksen perusteella (yhdyskuntajärjestys vastaa yhdistyksen sääntöjä). Lautakunnassa on kolme jäsentä. Jäsenistä yhden tulee edustaa uskontojen, yhden yhteiskunnallista ja yhden oikeudellista asiantuntemusta. Lautakunnan sihteerinä ja esittelijänä toimii opetus- ja

kulttuuriministeriön nimeämä virkamies. Lautakunta voi kuulla ulkopuolisia asiantuntijoita ja pyytää asianomaiselta yhdyskunnalta asian selvittämisen kannalta tarpeellisia selvityksiä.

Uskonnonvapauslain kriteerit uskonnollisen yhdyskunnan rekisteröitymiselle

313. Uskonnonvapauslain 23 §:n mukainen asiantuntijalautakunta lausuu siitä, ovatko yhdyskunnan tarkoitus ja toimintamuodot uskonnonvapauslain 7 §:n mukaisia.

314. Uskonnonvapauslain 7 §:n mukaan rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan tarkoituksena on järjestää ja tukea uskonnon tunnustamiseen ja harjoittamiseen kuuluvaa yksilöllistä, yhteisöllistä ja julkista toimintaa, joka pohjautuu uskontunnustukseen, pyhinä pidettyihin kirjoituksiin tai muihin yksilöityihin pyhinä pidettyihin vakiintuneisiin toiminnan perusteisiin. Lisäksi yhdyskunnan tulee toteuttaa tarkoitustaan perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen. Yhdyskunnan tarkoituksena ei voi olla taloudellisen voiton tavoittelu tai muuten pääasiassa taloudellisen toiminnan järjestäminen. Yhdyskunta ei voi järjestää toimintaa, jota varten ei voida perustaa yhdistyslain (503/1989) mukaista yhdistystä tai jota varten yhdistys voidaan perustaa vain luvanvaraisesti.

315. Yhdyskuntien säännöt ovat Patentti- ja rekisterihallituksen pitämässä rekisterissä ja ne ovat ne julkisia ja kenen tahansa nähtävissä. Tämä osaltaan lisää jäsenten oikeusturvaa samoin kuin laissa säädetty selkeä eroamismahdollisuus.

Uskonnollisen yhdyskunnan oikeudet

316. Rekisteröidyllä uskonnollisella yhdyskunnalla on oikeus hakea valtionavustusta toimintansa tukemiseksi. Toiminta-avustus myönnetään perustuen uskonnollisen yhdyskunnan jäsenmäärään. Lisäksi rekisteröidyt uskonnolliset yhdyskunnat voivat hakea avustusta rakennushankkeisiinsa.

317. Vihkimisoikeudesta annetun lain (571/2008) mukaan vihkimisoikeus voidaan myöntää uskonnonvapauslain mukaisesti rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan hakemuksesta sen jäsenelle.

318. Tuloverolain 21 §:n mukaisesti evankelis-luterilainen kirkko, ortodoksinen kirkkokunta sekä muu uskonnollinen yhdyskunta suorittavat veroa kunnalle alennetun tuloveroprosentin mukaan.

Evankelis-luterilaisen kirkon kielistrategia

319. Evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallitus laati kirkon kielistrategian *Puhetta Jumalalle ja Jumalasta omalla kielellä*⁴³ vuonna 2013. Kirkon kielistrategian laatimisen taustalla on valtioneuvoston kanslian julkaisema Kansalliskielistrategia, joka koskee kansalliskieliä suomea ja ruotsia. Kansalliskielistrategialla pyritään turvaamaan se, että Suomessa olisi tulevaisuudessakin kaksi elinvoimaista kansalliskieltä. Kansalliskielistrategia ei tähtää Suomen kielilainsäädännön muuttamiseen, vaan laissa taattujen kielellisten oikeuksien parempaan toteutumiseen käytännössä.

43

[http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/\\$FILE/Puhetta%20Jumalalle%20ja%20Jumalasta%20omalla%20kielell%E4.pdf](http://sakasti.evl.fi/sakasti.nsf/0/D369F10AF9D44A9FC22577A500368BD5/$FILE/Puhetta%20Jumalalle%20ja%20Jumalasta%20omalla%20kielell%E4.pdf)

320. Kansalliskielten yhdenvertainen asema ja yksilöiden kielellisten oikeuksien toteutuminen ovat tärkeitä myös kirkolle. Kirkon hallinnossa ja toiminnassa käytettävistä kielistä on säädetty kirkkolaissa ja kirkkojärjestyksessä sekä kielilainsäädännössä.

321. Kirkon kielistrategiassa ei ehdoteta muutoksia näihin säännöksiin, vaan tarkoituksena on parantaa kielellisten oikeuksien toteutumista kirkossa käytännön toimenpiteillä. Ehdotetut toimenpiteet on suunniteltu siten, että ne voidaan toteuttaa nykyisillä tai jopa niukkenevilla resursseilla.

322. Kirkon kielistrategiassa otetaan suomen ja ruotsin kielten lisäksi tarkasteluun saamen kielet. Saamen kielistä käsitellään pohjois- ja inarinsaamea. Kolttasaame on jätetty käsittelyn ulkopuolelle, koska suurin osa kolttasaamelaisista kuuluu ortodoksiseen kirkkoon. Kielistrategiassa huomioidaan myös viittoma- ja romanikielet sekä Suomen kasvava monikulttuurisuus ja maahanmuuttajien käyttämät kielet.

323. Monikulttuurisuuden vaikutusta kirkon toimintaan pohditaan laajemmin Kirkkohallituksen asettamassa *Tulevaisuusselonteko 2014* -työryhmässä.

324. Työryhmä ei ole laatinut eri kieliryhmille erillisiä strategioita toimenpide-ehdotuksineen. Sen sijaan tavoitteena on ollut laatia koko kirkolle yhteinen strategia, jota voidaan soveltaa eri kieliryhmiin näiden laissa säädetyt kielelliset oikeudet sekä erityiset tarpeet huomioon ottaen. Tarkoituksena on, että strategia mahdollistaa erilaisten toimintaympäristöjen huomioon ottamisen ja toimii perustana seurakuntien, hiippakuntien ja kokonaiskirkon toiminta- ja taloussuunnitelmien laadinnassa. Strategian pohjalta voidaan tarpeen vaatiessa laatia erillisiä toimenpideohjelmia yksittäisiä kieliryhmiä varten.

325. Kielistrategian tavoitteena on tukea jokaisen oikeutta harjoittaa uskontoa omalla äidinkielellään.

Oikeuskanslerin ratkaisemista uskonnonvapautta koskevista kanteluista

326. Oikeuskansleri valvoo tehtävässään perustuslain mukaan, kuinka perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat Suomessa. Tähän sisältyy myös sen valvominen, kuinka viranomaiset noudattavat Suomea velvoittavia kansainvälisiä sopimuksia ja Suomea sitovaa EU-oikeutta. Vähemmistöjen suojeluun liittyvät kysymykset tulevat oikeuskanslerin työssä esiin osana perustuslaissa oikeuskanslerin toimivaltaa koskevassa perus- ja ihmisoikeusvalvonnassa kanteluihin annettavissa ratkaisuissa sekä valtioneuvoston valvonnassa pääasiallisesti lainsäädäntöehdotuksista annetuissa lausunnoissa. Kanteluissa esiin tulevat kysymykset koskevat usein kielellisten oikeuksien toteutumista sekä yhdenvertaisuutta. Myös uskonnonvapautteen liittyviä kanteluita on käsitelty ja ratkaistu raportointikaudella seuraavasti:

327. Ratkaisussa OKV/692/1/2011 oli kyse siitä, että yhdenvertaisuus voi toteutua myös positiivisen erityiskohtelun avulla. Maahanmuuttajien niin sanotussa Koto-toimistossa sijaitsi kaupungin verkkosivujen mukaan moskeija. Kantelija piti moskeijan perustamista hallintolain vastaisena. Kaupungin mukaan Koto-toimistossa oli vuonna 2009 sijainnut muutaman viikon ajan yleinen rukouspaikka. Verkkosivuilla julkaistu tieto oli siis virheellinen ja vanhentunut. Apulaisoikeuskansleri katsoi, että kaupunki ei ollut rukouspaikan perustamisessa menetellyt hallintolain vastaisesti. Koto-toimiston toiminta oli kotouttamislain mukaista toimintaa. Se edisti myös yhdenvertaisuutta tarjotessaan mahdollisuuden oman uskonnon harjoittamiseen kodin ulkopuolella myös sille ryhmälle, jolla sitä ei muutoin ollut. Kysymys oli sallitusta positiivisesta erityiskohtelusta. Sen sijaan kaupunki ei ollut toteuttanut kuntalain mukaista tiedotusvelvollisuuttaan, kun se oli julkaissut virheellistä informaatiota.

328. Ratkaisussa OKV/1481/1/2010 oli kyse kirkkoon kuuluneiden ja kirkkoon kuulumattomien vainajien yhdenvertaisesta hautaamiskäytännöstä. Kirkkoherra oli noudattanut seurakunnan käytäntöä, jonka mukaan kirkkoon kuulumattomia haudataan vain arkipäivisin. Asiassa erityislakien nojalla valvontavelvolliset lääninhallitus ja tuomiokapituli ryhtyivät kumpikin tiedon käytännöstä saatuaan asianmukaisiin toimenpiteisiin. Kumpikin totesi käytännön yhdenvertaisuussäännösten vastaiseksi ja kehotti seurakuntaa luopumaan siitä. Apulaisoikeuskansleri piti lääninhallituksen ja tuomiokapitulin toimenpiteitä riittävinä.

329. Ratkaisussa OKV/675/1/2010 apulaisoikeuskansleri katsoi, että äidin uskonnonvapautta oli loukattu kieltämällä uskonnon harjoittaminen hänen ja lapsensa valvotuissa tapaamisissa. Apulaisoikeuskansleri katsoi, että kiellolla oli puututtu äidin uskonnonvapauteen. Kunnan perusturvatoimessa olisi tullut arvioida uskonnon harjoittamisen kieltämistä perustuslaissa säädetyn uskonnonvapauden ja tapaamisoikeutta koskevien säännösten ja periaatteiden kannalta. Koska valvotut tapaamiset oli toteutettu ostopalveluna, apulaisoikeuskansleri kiinnitti huomiota kunnan velvollisuuteen huolehtia lainmukaisesta menettelystä ja asiakkaiden perusoikeuksien toteutumisesta myös ostopalveluina tuotettavissa palveluissa.

330. Ratkaisussa OKV/1361/1/2009 apulaisoikeuskansleri katsoi käräjäoikeuden järjestämien niin sanottujen käräjähartaustilaisuuksien olleen ristiriidassa uskonnonvapauden kanssa. Apulaisoikeuskansleri totesi, että viralliset juhlatilaisuudet on järjestettävä siten, että ne eivät voi johtaa uskonnon ja omantunnon vapauden loukkaamiseen. Hän korosti, että negatiiviseen uskonnonvapauteen kuuluu myös yksilön oikeus olla tuomatta esiin omaa vakaumustaan. Apulaisoikeuskansleri painotti, että oikeudelliselta kannalta lähtökohdaksi on perinnesyiden sijaan otettava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

331. Ratkaisussa OKV/230/1/2013 apulaisoikeuskansleri katsoi, että sekä positiivisen että negatiivisen uskonnonvapauden kannalta ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö huomioon ottaen kouluissa tehtäviä julkisen vallan neutraalisuuden ja uskonnonvapauden yhteensovittamiseen tähtääviä järjestelyitä perustellumpaa olisi se, että kouluissa ei lainkaan järjestettäisi opettajien tai muun koulun henkilökunnan taikka seurakunnan työntekijän johtamia tilaisuuksia, joissa on tietyn vakaumuksen mukaista sisältöä. Apulaisoikeuskanslerin näkemyksen mukaan kouluissa nykyisessä muodossaan järjestettävät uskonnolliset tilaisuudet ovat ongelmallisia julkisen vallan neutraalisuuden sekä yhdenvertaisuuden edistämismuutoksen näkökulmasta. Sellaisia tilaisuuksia, joissa on esimerkiksi yhteisiä hiljentymishetkiä, joissa mikään uskonto tai vakaumus ei nouse opettajien johdolla erikseen esille, apulaisoikeuskansleri ei kuitenkaan pitänyt ongelmallisina. Apulaisoikeuskansleri katsoi, että opetushallituksen olisi aiheellista perus- ja ihmisoikeuksiin perustuvan uskonnonvapauden turvaamisen näkökulmasta harkita vuonna 2006 laatimansa koulun perinteisten ja uskonnollisten juhlien järjestämistä koskevan tiedotteensa tarkistamista siten, että ratkaisussa esitetyt näkökohdat otetaan huomioon.

Uskontodialogi ja ekumenia

332. Suomessa on vallinnut sopuisa ilmapiiri uskontojen kesken. Uskontojen välinen dialogi (uskontodialogista puhuttaessa tarkoitetaan usein suunnitelmallista vuoropuhelua toisten uskontokuntien edustajien kanssa) on Suomessa kuitenkin vasta käynnistymässä erityisesti islamilaisen väestön määrän kasvaessa. Vuoden 2012 alkaessa islaminuskoisten määrä Suomessa oli noin 10 000 eli noin 0,2 % väestöstä. Tämä luku kertoo kuitenkin vain

rekisteröidyissä islamilaisissa yhdyskunnissa jäseninä olevien henkilöiden määrään, ei todellista lukua, joka on huomattavasti suurempi, useita kymmeniä tuhansia. Suomessa on yli 30 islaminuskoista rekisteröityä yhdyskuntaa ja uusia yhdyskuntia rekisteröidään vuosittain lisää.

333. Suomessa uskontodialogi on ottanut harppauksen eteenpäin vuonna 2011, kun islamin, kristinuskon ja juutalaisuuden uskontojohtajat laativat yhteisesti Usko vapaasti – lausunnon uskonnonvapauden puolesta. Lausunto korostaa jokaisen oikeutta harjoittaa omaa uskontoaan vapaasti. Tämän lisäksi Suomen juutalaiset, muslimit ja kristityt perustivat samana vuonna *USKOT-foorumi* –nimisen yhdistyksen, jonka tarkoituksena on edistää yhdyskunta- ja uskontorauhan säilymistä maassamme.

334. Kristinuskoon pohjautuvien yhdyskuntien kesken yhteyttä edistämässä on *Suomen Ekumeeninen Neuvosto*, jonka piirissä sekä luterilaiset, ortodoksiset, katoliset ja monet vapaakirkolliset tahot ovat voineet yhdessä käsitellä asioita. Nämä tahot ovat yhdessä antaneet myös yhteisen ekumeenisen joulurauhan julistuksen vuodesta 1994 alkaen.

Uskonnonvapaus varhaiskasvatuksessa

335. Varhaiskasvatuksessa (lasten päivähoito) varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (suositus) ja niistä kuntien tekemät paikalliset suunnitelmat ovat sellaisia, joiden kautta sanan-, uskonnon ja ajattelun vapautta edistetään. Varhaiskasvatukseen osallistuu lähes 63 % 1-6 vuotiaista lapsista ja esiopetus tavoittaa lähes 100 % ikäryhmästä.

336. Lasten päivähoitolain 2 a§:n mukaan päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoidossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä.

337. Lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoidon tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa on kunnioitettava lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta.

338. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (STAKES 2005), joka on suositusluontoinen valtakunnallinen ohjausasiakirja varhaiskasvatuksessa osaltaan ohjaa uskontokasvatuksessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa yhtenä sisällöllisenä orientaationa mainitaan uskonnollis-katsomuksellisen orientaatio. Varhaiskasvatuksessa lapsen oman uskonnon tai katsomuksen perinteeseen sekä tapoihin ja käytäntöihin perehdytään. Lapselle tarjotaan mahdollisuus hiljaisuuteen ja ihmettelyyn, kyselemiseen ja pohdintaan. Lapsia lähellä olevien erilaisten uskontojen ja katsomusten tapoihin tutustutaan.

339. Valtakunnallisten perusteiden pohjalta kunnat laativat paikalliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteuttamiseksi.

Uskonnon ja elämäkatsomustieto perusopetuksessa

340. Perusopetuslain (628/1998) 13 §:n säännös uskonnon opetuksesta toteuttaa perustuslaissa turvattua uskonnon vapauden periaatetta ja se korostaa sitä, että uskonnon opetuksessa on ensisijaisesti kysymys oppilaan ja opiskelijan oikeudesta eikä uskonnollisten yhdyskuntien etujen turvaamisesta.

341. Perusopetuslain 13 § antaa oppilaalla on varsin laajat oikeudet saada oman uskontonsa ja elämäkatsomustiedon opetusta. Lapsen oikeuksia edustavat järjestöt ovat

kuitenkin huomauttaneet, että Suomessa enemmistö (evankelis-luterilainen) on tässä suhteessa eri asemassa kuin vähemmistöuskontoon kuuluva. Vähemmistöuskontoon kuuluva voi valita elämäkatsomustiedon ja kuulua samalla omaan uskontokuntaansa. Evankelis-luterilaiseen kirkkoon kuuluvan on sen sijaan erottava kirkosta halutessaan opiskella elämäkatsomustietoa. Kirkosta eroamiseen vaaditaan vanhempien suostumus 12-18-vuotiaan lapsen kohdalla. Lukiolainen, joka ei kuulu kirkkoon, voi valita joko uskonnon tai elämäkatsomustiedon opiskelun, kirkkoon kuuluva ei taas voi valita elämäkatsomustietoa.

342. Perusopetuksen järjestäjän tulee järjestää oppilaiden enemmistön uskonnon mukaista uskonnon opetusta.

343. Muihin uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvalla vähintään kolmelle järjestetään heidän oman uskontonsa opetusta, jos heidän huoltajansa sitä pyytävät. Opetussuunnitelman perusteet on laadittu seuraavia uskontoja varten: evankelis-luterilainen, ortodoksinen, islam, katolinen, juutalainen, buddhalainen, adventistinen, hare krishna, kristiyyhteisö, baha'í, Herran Kansa, mormoni, Vapaakirkko ja Helluntaikirkko.

344. Tähän saakka oman uskonnon opetusta on annettu, mikäli vähintään kolmen oppilaan ryhmä on ollut koottavissa, myös muissa uskonnoissa kuten islam, buddhalaisuus, katolilaisuus, hindulaisuus jne. Valtion säästötoimien johdosta em. ryhmäkokoa ollaan nostamassa 10 oppilaaseen.

345. Ryhmäkoon nostamista on arvostellut muun muassa Ihmisoikeusliitto todeten, että esitys voimistaa entisestään evankelis-luterilaisen ja ortodoksisen uskonnonopetuksen erityisasemaa ja heikentää eri uskonnollisten yhdyskuntien tasa-arvoista asemaa asettaen oppilaat eriarvoiseen asemaan.

346. Uskonnollisten symbolien tai vaatetuksen käyttöä ei ole rajoitettu kouluissa.

347. Lukiolakiin 629/1998 (muutettu 455/2003) sisältyvät vastaavankaltaiset säännökset.

348. Opetushallituksen vahvistamien perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden arvopohjaa koskevan 2.1 luvun mukaan eri oppiaineiden opetus on poliittisesti sitoutumatonta ja uskonnollisesti tunnustuksetonta. Uskonnon harjoittaminen ei kuulu opetussuunnitelman perusteiden mukaiseen uskonnon opetukseen. Opetushallitus on uudistamassa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita. Uskonto-oppiaineen osalta painotetaan entistä enemmän oman uskonnon tuntemisen lisäksi myös eri uskontojen ja uskonnottomuuden tuntemista ja moninaisuuden hyväksymistä.

Uskonnonvapaus puolustusvoimissa

349. Puolustusvoimissa järjestetään palveluksen salliessa eri uskontokuntiin kuuluville mahdollisuus oman uskontonsa harjoittamiseen. Ketään ei aseteta uskonnollisen tai muun vakaumuksen takia eriarvoiseen asemaan.

350. Yleisessä palvelusohjesäännössä (YLPALVO) 2009 on otettu huomioon muun muassa tasa-arvo ja yhdenvertaisuus sekä uskonnon harjoittamisen erityiskysymykset ja käytännön järjestelyt. Uskonnonharjoittamisen erityiskysymyksiä ovat erilliset rukoushetket, erityisruokavaliot, yleisestä poikkeavat juhla-ajat, paastojärjestelyt sekä hengellinen tuki. Uskonnollisista syistä erityisruokavaliota noudattavia varusmiehiä kohdellaan samoin kuin muitakin erityisruokavaliota tarvitsevia.

351. Pääesikunnan henkilöstöosaston kirkollinen ala toimittaa vuosittain sotilaspapistolle päivitetyn luettelon eri uskonnollisten yhteisöjen yhteyshenkilöistä, joihin erityistapauksissa voidaan ottaa yhteyttä.

352. Ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapauteen liittyvien hyvien käytäntöjen puolesta toimivat sotilaspapit, terveydenhuoltoalan henkilöstö ja sosiaalikuraattorit. Parhaimmillaan nämä eri toimijat muodostavat verkoston ja pyrkivät yhteistyöhön edellä mainituissa kysymyksissä. Tätä verkostoa täydentää erityisesti varusmiesten hyvinvointiin, etuuksiin ja vapauksiin liittyvät varusmiestoimikunnat.

Poikien ei-lääketieteellinen ympärileikkaus

353. Suomessa ei ole poikien ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen sallivaa tai kieltävää lakia. Korkein oikeus linjasi vuonna 2008, ettei uskonnollinen ympärileikkaus ole rikos, jos se tehdään asianmukaisesti. Sosiaali- ja terveysministeriö on selvittänyt, että uskonnollisia poikien ympärileikkauksia tehdään vuosittain noin 400. Suomessa on kuitenkin nostettu myös pahoinpitelysyytteitä, ja oikeuteen on päätynyt tapauksia, joissa on syntynyt ongelmia tai komplikaatioita.

354. Pohjoismaiden lapsiasiavaltuutetut antoivat poikien ei-lääketieteellisistä ympärileikkausta koskevan julkilausuman syyskuussa 2013⁴⁴. Julkilausumassa tuotiin esille, että suostumukseen kykenemättömälle lapselle tehtävä ympärileikkaus, jolle ei ole lääketieteellisiä perusteita, on ristiriidassa lapsen oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen 12 artiklan (oikeus ilmaista näkemyksensä häntä itseään koskevissa asioissa) sekä 24 artiklan (lasta on suojattava hänen terveyttään mahdollisesti vahingoittavilta perinteisiltä tavoilta) kanssa. Julkilausumassa ehdotetaan, että ympärileikkaus voitaisiin suorittaa vasta, kun poikalapsi voi itse antaa siihen tietoisien suostumuksensa. Tämän edellytyksenä on, että poika on saavuttanut sellaisen iän ja kehitystason, että hän pystyy ymmärtämään hänelle annetun toimenpidettä koskevan tarpeellisen tiedon.

Työryhmä uskonnollisesta ja kulttuurisesta vuoropuhelusta

355. Etnisten suhteiden neuvottelukunta (ETNO) on valtioneuvoston asettama laajapohjainen asiantuntijaelin. ETNO koostuu valtakunnallisesta neuvottelukunnasta ja seitsemästä alueellisesta neuvottelukunnasta eri puolella Suomea. ETNO:n alaisuudessa on toiminut jo useita vuosia pysyvä ”Uskonnollinen ja kulttuurinen vuoropuhelu” -työryhmä.

356. Työryhmän tavoitteena on kasvattaa eri väestöryhmiä ja vakaumustaustaa edustavien ihmisten ja ryhmien keskinäistä ymmärrystä suomalaisessa yhteiskunnassa. Samalla se toimii jatkuvana keskustelu- ja tiedonvaihtoforumina uskonnollisten yhdyskuntien ja viranomaisten välillä. Työryhmän tehtävänä on myös nostaa esille ja etsiä ratkaisuja ongelmallisiin uskontojen ja/tai kulttuurien välisiin kysymyksiin.

357. Työryhmä pitää kokouksia vähintään neljä kertaa vuodessa ja tekee esityksiä Etnisten suhteiden neuvottelukunnalle. Työryhmä laatii oman työsuunnitelman ja raportoi työstään. Työryhmä voi kuulla asiantuntijoita ja järjestää tapahtumia kuten temaattisia seminaareja. Työryhmän jäsenet edustavat eri ministeriöitä, Kirkkohallitusta, katolista ja ortodoksista kirkkoa, Suomen ekumeenista neuvostoa, Suomen Islam -seurakuntaa (tataariyhteisö), Resalat Islamilaista Yhdyskuntaa - Suomen Ähl-e Beit, Suomen Islamilaista Neuvostoa,

⁴⁴ <http://www.lapsiasia.fi/nyt/aloitteet/aloite/-/view/1865087>

Helsingin juutalaista seurakuntaa, Suomen vietnamilaisten buddhalaista yhdyskuntaa, Ihmisoikeusliittoa ja Helsingin yliopistoa.

9 ARTIKLA

1. Sopimuspuolet sitoutuvat tunnustamaan, että jokaisen kansalliseen vähemmistöön kuuluvan henkilön oikeus sananvapauteen sisältää vapauden pitää mielipiteitä sekä vastaanottaa ja levittää tietoja ja ajatuksia vähemmistökielellä viranomaisten siihen puuttumatta sekä alueellisista rajoista riippumatta. Sopimuspuolten tulee oikeusjärjestelmänsä puitteissa varmistaa, että kansalliseen vähemmistöön kuuluvia henkilöitä ei syrjitä viestintävälineiden käytössä.

2. Edellä oleva 1 kappale ei estä sopimuspuolia ilman syrjintää ja puolueettomin perustein tekemästä radio-, televisio- ja elokuvayhtiöitä luvanvaraisiksi.

3. Sopimuspuolet eivät estä kansallisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä perustamasta ja käyttämästä painettuja viestintävälineitä. Radio- ja televisiolähetyksiä koskevassa lainsäädännössä ne mahdollisuuksien mukaan ja 1 kappaleen määräykset huomioon ottaen takaavat, että kansallisiin vähemmistöihin kuuluville henkilöille suodaan mahdollisuus omien viestintävälineiden perustamiseen ja käyttöön.

4. Sopimuspuolet ryhtyvät oikeusjärjestelmiensä puitteissa riittäviin toimenpiteisiin helpottaakseen kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden pääsyä käyttämään viestintävälineitä sekä edistääkseen suvaitsevuutta ja salliakseen kulttuurisen moniarvoisuuden.

Suositus – vähemmistöjen joukkoviestimet

olisi järjestettävä lisätukea vähemmistöjen joukkoviestimille, erityisesti venäjän- ja saamenkielisille viestimille, jotta kyseiset vähemmistökielet olisivat asianmukaisesti läsnä painetuissa ja sähköisissä joukkoviestimissä;

Vähemmistökielinen media ja julkaisutoiminta

358. Valtioneuvoston asetuksessa sanomalehdistön tuesta (389/2008) säädetään tuesta, jonka tarkoituksena on edistää ruotsin-, saamen-, karjalan ja romanikielisten ja viittomakielellä julkaistavien sanomalehtien ja verkkolehtien julkaisemista. Lisäksi avustusta voidaan myöntää ruotsinkielisten uutispalvelujen tuottamiseen sekä saamenkielisen aineiston tuottamiseen ja julkaisemiseen suomen tai ruotsin kielellä julkaistavan lehden yhteydessä. Tarkoituksena on siten edistää sananvapautta sekä tiedonvälityksen monipuolisuutta ja moniarvoisuutta.

359. Sanomalehdistön tukemiseen myönnettiin vuonna 2014 valtioneuvoston päätöksellä € 500 000.

360. Valtioneuvosto muutti sanomalehdistön tukea koskevaa asetusta syksyllä 2012 (538/2011). Asetus tuli voimaan 1.1.2013. Uudistuksen myötä lehdistötukea voidaan jatkossa myöntää myös karjalankielisille verkkojulkaisuille ja liitteille, jotka ilmestyvät suomen tai ruotsin kielellä julkaistavien lehtien yhteydessä.

361. Tukea on tähän saakka voitu antaa saamenkieliselle sanomalehdistölle, mutta saamenkielisellä väestöllä ei ole ollut omaa lehteä vuoden 2001 jälkeen. Asetuksen täsmentämisen jälkeen tukea voidaan hakea sanomalehden yhteydessä ilmestyville saamenkielisille liitteille tai verkkojulkaisuille. Asetuksessa mainittua 15 000 kappaleen levikkirajoitusta ei niihin sovelleta.

Ruotsinkielinen media ja julkaisutoiminta

362. Vuonna 2014 Nyhetsbyrån FNB Ab:lle myönnettiin 440 000 euroa ruotsinkielisten uutispalveluiden tuottamiseen. Nyhetsbyrån FNB perustettiin vuonna 2006 Suomen tietotoimiston ruotsinkielistä uutistoimintaa varten. Pienen lukumääränsä vuoksi ruotsinkieliset lehdet joutuisivat maksamaan uutispalvelusta 30 prosenttia enemmän kuin suomenkieliset lehdet. Avustuksen turvin lehdet voivat saada palvelun samaan hintaan kuin suomenkieliset lehdet.

Saamenkielinen media ja julkaisutoiminta

363. Yleisradion tehtävänä on tuottaa ohjelmia vähemmistökielillä ja huolehtia ohjelmatarjonnasta myös vähemmistöryhmille (laki yleisradiosta 1380/1993). Yleisradio toimittaa muun muassa saamenkielisiä uutisia sekä radiossa että televisiossa sekä lastenohjelmia saameksi. Lisäksi syksyllä 2013 Yle uutiset aloitti Yle Sápmin tuottamat TV-uutiset arkisin.

364. Ylen saamenkielisessä TV- ja radiotarjonnassa on tapahtunut myönteisestä kehitystä edelliseen kertomukseen verrattuna. Vuonna 2014 Yle Sámi Radion kielenelvytysrooli vahvistuu entisestään, kun kummatkin vähemmistösaamenkielet kuuluvat enemmän juontokieliä. Tv-lähetysaika nousee *Yle Ođđasatin* myötä.

365. Yle Sápmin valtakunnallisen viiden minuutin uutislähetys on saanut laajan yleisön ja muodostunut jopa yhteispohjoismaisia saamen tv-uutisia tärkeämmäksi uutiskanavaksi yhteispohjoismaisen uutislähetysten (*Ođđasat*) myöhäisestä lähetysajastakin johtuen. Yle Sápmi on kehittänyt palvelujaan myös internetissä ja uutena palveluna Yle Sápmin uutisia voi lukea myös koltan- ja inarinsaameksi. Uutisista on tullut myös vuorovaikutteisempia ja niitä on mahdollista kommentoida. Yle Sápmi on kehittänyt toimintaansa myös kirjallisen saamen kielen käytön edistämisessä. Raportointijaksolla Yle Sápmin toimitiloihin on valmistunut oma tv-studio sekä saamelaiskulttuurin mukainen lähetysstudio lastenohjelma *Unná Junnalle*. Kertomusvuonna maaliskuussa aloitettiin nuorten aikuisten viikottainen suora radio-ohjelma *Sohkaršohkka* (*Sokerishokki*).

366. Yle Sápmin painopistealueita tulevat olemaan radiokerronnan uudistaminen, oman tv-uutislähetystoiminnan vakinaistaminen kolmella saamen kielellä ja uusien suorateknikoiden käyttöönottoaminen. Nämä mahdollistavat suorien radio- ja tv-osuuksien lähettämisen mobiiliteknologioita hyväksikäyttäen.

367. Vuoden 2014 aikana pyritään myös käynnistämään laaja Yle Sámi Radion arkiston digitoimisprojekti. Arkisto sisältää mittamattoman arvokasta kulttuurista materiaalia 1970-luvulta lähtien kolmella Suomessa puhutulla saamen kielellä. Materiaalia voitaisiin käyttää monipuolisesti muun muassa kielenelvytys-, opetus- ja tutkimuskäytössä ja se voitaisiin julkaista Ylen Elävä Arkistossa.

368. Haja-asutusalueiden laajakaistatuen (Laajakaista kaikille 2015 -hanke) avulla TeliaSonera Finland Oyj on rakentanut saamelaisalueelle valokuituverkkoa Utsjoen kuntaan. Valtion osuus tuesta oli n. 1,5 M €. Hankkeen johdosta Utsjoella on kesällä 2013 valmistuneen Viestintäviraston selvityksen mukaan Suomen paras valokuitusaatavuus.⁴⁵

45

369. Rovaniemellä ilmestyvä sanomalehti Lapin Kansa on julkaissut vuodesta 2012 uutisia saameksi. Vähemmistökielisen uutispalvelun mahdollistaa valtioneuvoston myöntämä avustus (EUR 40 000 vuonna 2014). Lehti pyrkii säännölliseen saamenkieliseen tuotantoon. Lisäksi muun muassa Yleisradio on viime vuodesta lähtien lisännyt saamenkielistä tarjontaa erityisesti internetissä.

Venäjänkielinen media ja julkaisutoiminta

370. Yleisradio aloitti toukokuussa 2013 venäjänkieliset ”YLE Novosti” tv-uutislähetykset ja muutenkin venäjänkielistä elokuva- ja ohjelmatarjontaa on lisätty parin viime vuoden aikana. Lisäksi Yleisradio lähettää venäjänkielisiä uutislähetystyksiä. Venäjänkielinen radiokanava Radio Sputnik (Radio Satellite Finland ry) on toiminut Suomessa vuodesta 1999. Se on tärkeä tietolähde Suomen venäjänkieliselle vähemmistölle.

371. Venäjänkielisiä lehtijulkaisuja Suomessa ovat muun muassa Novosti Helsinki, Spektr, Russkij Svet, LiteraruS, Venäjän kauppatie ja Mosaiikki. Helsingin Sanomat -sanomalehti perusti venäjänkielisen ”HS Po-Ruski” -uutispalvelun. Mainittujen lehtijulkaisujen lisäksi Suomen Venäjänkielinen Kirjallinen Yhdistys julkaisee venäjänkielistä Itämeren Aallot – Baltic Waves -kirjallisuuslehteä.

372. Venäjänkielisiä verkkopalveluja ovat muun muassa Russian.fi sekä Mosaiikki ry:n ja monien muiden yhdistysten ja organisaatioiden verkkosivut ja tietolähetykset.

Romanikielinen media ja julkaisutoiminta

373. Romaniasiaain neuvottelukunta on kiinnittänyt jo vuosia huomiota siihen, että romaniväestölle suunnattua ohjelma-aikaa ei ole radiossa lisätty vuonna 1995 aloittaneen kerran viikossa kuultavan 15 minuuttisen Romano Mirits- ohjelman jälkeen. Televisiossa ei ole ollenkaan romanikielistä ja romaneille suunnattua lähetystä. Lisäksi Romano Mirits -ohjelman sisältämä romanikielinen 5 minuutin uutislähetys on ainoa vähemmistökielinen uutislähetys, joka toimitetaan ”kulttuuri- ja elämäntapa”- toimituksessa uutis- ja ajankohtaistoimituksen sijaan. Romaniasiaain neuvottelukunta on esittänyt ajankohtaislähetysten käynnistämistä televisiossa ja radiossa pitkään, mutta aloitteet eivät ole toistaiseksi lisänneet ohjelma-aikaa Yleisradiossa. Neuvottelukunta katsoo, että Yleisradio ei toteuta julkisen palvelun ohjelmatoimintaansa lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla.

374. Suomalaiset romanijärjestöt ovat verrattain pieniä sosiaali- ja kulttuurialan järjestöjä. Lehtien julkaisu tapahtuu osana muuta yhdistystoimintaa, eikä niihin ole ollut mahdollisuutta palkata toimituksellista henkilökuntaa. Romanijärjestöjen lehdet ovat kuitenkin romaniväestölle itselleen merkittävä kanava saada väestöä itseään koskevaa tietoa ja julkaista romanikielistä aineistoa. Edellisistä johtuen pienilevikkisten julkaisujen tuki olisi merkittävä mahdollisuus lisätä romaniväestön julkaisutoimintaa.

375. Romanilehdet eivät ole saaneet tai hakeneet vähemmistökielilehdille suunnattua sanomalehtitukea. Tiedottamista tuen hakemiseksi olisi hyvä suunnata vähemmistöryhmien järjestöille ja heitä tulisi tarvittaessa avustaa hakuprosessissa.

Juutalaisen seurakunnan media ja julkaisutoiminta

376. Heprean ja venäjän osuus Suomen juutalaisten keskuudessa on merkittävä. Helsingin juutalaisessa seurakunnassa pyritään tarpeen mukaan julkaisemaan seurakunnan sisäisiä

tiedotteita suomen ja englannin lisäksi myös hepreaksi. Seurakunnan kirjaston yhteydessä toimii heprealainen kirjastoryhmä, joka kokoontuu viikoittain keskustelemaan ja kutsuu hepreankielisiä luennoitsijoita puhumaan eri aiheista.

377. Juutalaisilla yhteisöillä ei ole jiddishinkielistä julkaisutoimintaa tai muuta mediatoimintaa. Jiddishistä kiinnostuneilla on mahdollisuus lukea ulkomaisia verkkolehtiä ja seurata mm. jiddishinkielisiä makasiiniohjelmaa netin kautta.

Karjalankielinen media ja julkaisutoiminta

378. Vuonna 2014 valtioneuvosto myönsi *Karjalan Kielen Seura ry:lle* 20 000 euroa karjalankielisen verkkojulkaisun tuottamisen tukemiseen.

379. Karjalankielisiä Internet-sivuja on toistakymmentä. Karjalan Kielen Seuran verkkopalvelun kehitystyö aloitettiin kesällä 2011, ja verkkopalvelu on kasvanut voimakkaasti. Sen yhteydessä toimii muun muassa karjalankielinen verkkoradio, laaja digikirjasto ja verkkokauppa. Verkko-opetusta ollaan käynnistämässä.

380. Karjalan Kielen Seura julkaisee kerran kuukaudessa karjalankielistä *Karjal Žurnualu* -verkkolehteä, joka ilmestyy myös paperiversiona. Lehdessä käsitellään karjalan kielen ja kulttuurin elvytystyötä Suomessa ja Venäjän karjalaisalueilla sekä esitellään suomenkarjalaisten elämää ja yhteisöjen toimintaa. Muutkin yhdistykset julkaisevat omaa karjalankielistä lehteä, esimerkiksi *Oma Suojärvi* -lehteä.

10 ARTIKLA

1. *Sopimuspuolet sitoutuvat tunnustamaan, että jokaisella kansalliseen vähemmistöön kuuluvalla henkilöllä on oikeus vapaasti ja ilman ulkopuolista puuttumista käyttää vähemmistökieltään yksityisesti ja julkisesti, suullisesti ja kirjallisesti.*

2. *Alueilla, joilla asuu perinteisesti tai huomattava määrä kansallisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä, sopimuspuolet pyrkivät mahdollisuuksien mukaan varmistamaan olosuhteet, joissa vähemmistökieltä voitaisiin käyttää heidän ja hallintoviranomaisten välisissä suhteissa, mikäli he sitä vaativat ja tällainen vaatimus vastaa todellista tarvetta.*

3. *Sopimuspuolet sitoutuvat takaamaan jokaiselle kansalliseen vähemmistöön kuuluvalla henkilölle oikeuden saada viipymättä hänen ymmärtämällään kielellä tieto vapaudenriiston syistä ja häneen kohdistetun syytteen sisällöstä ja perusteesta sekä oikeuden puolustaa itseään tällä kielellä, tarvittaessa maksutta tulkin avustamana.*

Suositus – ruotsinkieliset palvelut

olisi ryhdyttävä asianmukaisiin toimiin, joilla varmistetaan, että ruotsinkielisten saatavilla on omakielisiä julkisia palveluja voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti, ja olisi kiinnitettävä asianmukaista huomiota kielellisiin oikeuksiin kaikissa meneillään olevan hallintouudistuksen vaiheissa; olisi varmistettava, että suomalainen koulutusjärjestelmä tarjoaa riittävästi mahdollisuuksia oppia ruotsin kieltä, jotta ruotsia taitavien virkamiesten määrä säilyisi ja lisääntyisi;

Kansalliskielistrategia

381. Valtioneuvosto hyväksyi 20.12.2012 periaatepäätöksen kansalliskielistrategiasta⁴⁶, joka on yksi hallitusohjelman kärkihankkeista. Kyseessä on valtioneuvoston ensimmäinen kielistrategia ja se sisältää pitkän aikavälin strategiset tavoitteet ja konkreettiset toimenpiteet kansalliskielten, suomen ja ruotsin, kehittämiseksi hallituskaudella 2011–2015. Kansalliskielistrategia on kehittämisshanke, jolla pyritään turvaamaan se, että Suomessa jatkossakin olisi kaksi elinvoimaista kansalliskieltä. Strategia sisältää toimenpiteitä valtion viranomaisille ja suosituksia kaksikielisille kunnille ja kuntayhtymille sekä korkeakouluille.

382. Kansalliskielistrategian lähtökohtia ovat yksilöiden kielelliset perusoikeudet samoin kuin yhteiskunnan kaksikielisyydestä seuraavat hyödyt ja vahvuudet. Hallituksen lähtökohtana on, että voimassa oleva, suomea ja ruotsia koskeva kielilainsäädäntö on pääosin ajanmukainen. Sen käytännön toteutumisessa on kuitenkin puutteita. Kansalliskielistrategian taustalla on tietoisuus siitä, että suomen ja ruotsin kieltä koskeva nykytilanne ei ole tyydyttävä pitkällä aikavälillä. Strategiaan ei sisälly ehdotuksia lainsäädännön uudistamiseksi.

383. Kansalliskielistrategia jakautuu hallitusohjelman mukaan kahteen osaan: pitkän aikavälin strategia-asiakirjaan ja hallituksen toimenpiteisiin hallituskaudelle 2011–2015. Vastuu strategian täytäntöönpanosta jakautuu usealle toimijalle ja yleisvastuu on oikeusministeriöllä. Valtiovarainministeriö seuraa, että kielelliset oikeudet toteutuvat kuntauudistuksessa. Strategian liitteessä on käytännön työvälineitä eri hallinnon tilanteita varten. Näitä käyttäen kielilainsäädännön soveltamista voidaan parantaa.

384. Oikeusministeriön tehtävänä on huolehtia kielilain ja siihen liittyvän lainsäädännön soveltamisesta. Ministeriön tehtäviin kuuluu kielellisten oikeuksien edistäminen ja valvonta, muun muassa antamalla suosituksia ja neuvoja kielilain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta sekä informoimalla ja kouluttamalla viranomaisia kielilainsäädännöstä.

385. Kansalliskielistrategian täytäntöönpanoon liittyen oikeusministeriöstä on tehty ministeriövierailuja lähes kaikkiin muihin ministeriöihin. Vierailuilla on käyty läpi strategiassa listattuja hallituksen toimenpiteitä ja niiden toteuttamista. Toimenpiteiden edistymistä seurataan keskitetysti myös taulukkomuodossa. Ministeriöt ovat oikeusministeriön pyynnöstä nimenneet kansalliskieliyhteyshenkilön/-henkilöitä.

Kansalliskieliverkosto

386. Kansalliskieliverkosto koordinoi kansalliskielistrategian tavoitteiden toteutumista. Verkoston jäseninä ovat ministeriöiden kansalliskieliyhdys henkilöt, jotka toimivat oman ministeriönsä johdon tukena kansalliskielikysymyksissä.

387. Kansalliskieliverkosto kokoontuu noin neljä kertaa vuodessa. Verkoston kokouksissa on käsitelty eri teemoja kielellisestä näkökulmasta. Esimerkiksi valtionhallinnon henkilöstörekrytointi sekä valtioneuvoston yhteisen hallintoyksikön perustaminen on ollut esillä. Lisäksi strategian käytännön työvälineet on julkaistu omilla verkkosivuilla⁴⁷.

⁴⁶ Kansalliskielistrategia. 4/2012. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 4/2012, <<http://vnk.fi/julkaisut/julkaisusarja/julkaisu/fi.jsp?oid=373031>>.

⁴⁷ <http://www.kansalliskielistrategia.fi>

Kansalliskielistrategia – käytännön työvälineitä kunnille

388. Kansalliskielistrategian yhteydessä julkistettiin valtion viranomaisille tarkoitettuja työvälineitä sisältävä liite. Suomen Kuntaliitto on käytännön työvälineiden pohjalta valmistellut oppaan Kansalliskielistrategian käytännön työvälineet kunnille ja kuntayhtymille⁴⁸. Oppaan tarkoituksena on auttaa kuntien viranomaisia, viranhaltijoita ja työntekijöitä soveltamaan kielilainsäädäntöä työssään siten, että suomen- ja ruotsinkielisten kansalaisten perusoikeudet toteutuvat. Työvälineiden avulla kielilainsäädännön huomioiminen esimerkiksi viestinnässä, hankintamenettelyssä ja rekrytoinnissa helpottuu.

389. Oppaassa kuvataan hyviä tapoja soveltaa kielilain säännöksiä ja hyvän hallinnon periaatteita. Työvälineet perustuvat sekä kielilain säännöksiin että kielilain esitöihin ylimpien laillisuusvalvojien (valtioneuvoston oikeuskansleri ja eduskunnan oikeusasiamies) ratkaisukäytäntöön ja oikeusministeriön kielilain seurantatehtävässään antamiin suosituksiin.

Kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta

390. Hallitus antoi kolmannen kertomuksensa eduskunnalle kielilainsäädännön soveltamisesta vuonna 2013⁴⁹. Kertomus on raportin liitteenä. Aikaisemmat kertomukset annettiin vuosina 2006 ja 2009. Nyt annettu kertomus on seurantakertomus, jossa tarkastellaan, mitä muutoksia kielellisten oikeuksien toteutumisessa on tapahtunut vuoteen 2009 verrattuna viranomaisten toiminnassa ja millaisia mahdollisia edistysaskeleita on tapahtunut, kun tarkastellaan tilannetta erityisesti valtioneuvoston aikaisemmin esittämien toimenpide-ehdotusten ja eduskunnan kannanottojen, hallitusohjelmien ja kansainvälisten sopimusten valossa. Selonteon valmistelussa avusti hallituksen asettama kieliasian neuvottelukunta.

391. Kielellisten oikeuksien toteutuminen yhä sattumanvaraista Suomessa. Oikeus saada viranomaispalvelua ruotsin kielellä toteutuu yhä puutteellisesti kaksikielisissä kunnissa. Erityisesti ruotsinkielisten oikeudet saada viranomaispalvelua omalla äidinkielellään toteutuvat kertomuksen mukaan yhä puutteellisesti, mihin viranomaiset näkevät suurimpana syynä puutteen kielitaitoisesta henkilökunnasta. Kansalaiset ovat viime aikoina olleet erityisen huolissaan siitä, ettei kaksikielinen palvelu aina toteudu hätäkeskuksissa ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.

392. Viime vuosina kielellisiin oikeuksiin on kiinnitetty aiempaa selvästi enemmän huomiota suunnittelussa, mutta käytännön tasolla hyvät aikeet eivät vielä näy.

393. Kielikertomusta varten kuultiin laajasti eri viranomaisia ja muita tahoja sekä Suomessa asuvia eri kieliryhmiä. Se annetaan eduskunnalle joka neljäs vuosi ja valmistellaan oikeusministeriössä.

Kielellisten oikeuksien toteutumisesta

394. Valtioneuvoston vuoden 2013 kertomuksessa kielilainsäädännön soveltamisesta todetaan, että kielellisiä palveluja on pyritty parantamaan aktiivisemmin muun muassa siten, että ohjausasiakirjoihin, kuten ohjeisiin, suosituksiin ja kieliohjelmiin, on nimenomaisesti

⁴⁸ <http://www.kunnat.net/fi/tietopankit/uutisia/2014/Sivut/2014-04-kielistrategia.aspx>

⁴⁹

sisällytetty kielelliset oikeudet. On myös perustettu uusia alueellisia ja paikallisia toimielimiä ja nimetty vastuuhenkilöitä koordinoimaan ja kehittämään viranomaisen kielellisiä palveluja. Kaikilla hallinnon tasoilla on uudistuksissa ja lainsäädäntötyössä arvioitu tai nostettu esille kielellisiin oikeuksiin kohdistuvia vaikutuksia. Viranomaisen verkkotiedottaminen molemmilla kansalliskielillä ja muilla kielillä on selvästi lisääntynyt. Joillakin hallinnon aloilla on kiinnitetty enemmän huomiota työhönottoon, esimerkiksi laatimalla rekrytointiohjeita, joissa kielitaito on huomioitu. Viranomaiset ovat edistyneet suunnitelmien tasolla, mutta niiden toteuttamisessa ei ole vielä edetty käytännön tasolla - hyvät aikomukset eivät ole saavuttaneet käytännön tasoa.

395. Viranomaiset eivät vielä ole järjestelmällisesti selvittäneet asiakaspalveluaan, eivätkä myöskään palveluketjujen toimivuutta. Suurin ongelma on edelleen puute kielitaitoisesta henkilökunnasta. Henkilöstön kielikurssien ja pitkällä tähtäimellä myös kielikylpytoiminnan toivotaan lisäävän kielitaitoisen henkilökunnan määrää.

396. Viranomaisilla on velvollisuus hankkia oma-aloitteisesti asiakkaan äidinkieltä koskeva tieto väestötietojärjestelmästä, jossa on muun muassa tieto henkilön äidinkielestä ja asiointikielestä. Tästä huolimatta viranomaiset eivät kuitenkaan nykyisin aina selvitä eivätkä käytä henkilön kieltä, kun ne tarjoavat palvelujaan. Näin ollen kielellisistä oikeuksista huolehtiminen on viime vuosina jäänyt yhä useammin yksilön omaan aktiivisuuden varaan. Jokainen viranomaisen valvoo kielilain noudattamista omalla toimialallaan, mutta lopulta ratkaisevaa on se, selvitetäänkö käytännön työssä asiakkaan äidinkieli ja käytetäänkö sitä.

397. Omakielinen sosiaali- ja terveydenhuolto on tärkeä osa ihmisen perusturvallisuutta kaikissa elämän vaiheissa. Siitä huolimatta joillakin sosiaali- ja terveydenhuollon osa-alueilla on ollut vaikeuksia järjestää palveluja molemmilla kielillä. Sosiaali- ja terveydenhuollon tulevat uudistukset sekä sosiaali- ja terveystalouden hankinta ovat suurten haasteiden edessä. On tärkeää, että niissä kiinnitetään erityistä huomiota yksilön oikeuteen saada hoivaa ja hoitoa sekä näitä koskevaa tietoa omalla kielellään. Kansalaisten mukaan tämä koskee etenkin sairaanhoitoa ja vanhustenhuoltoa.

398. Kielilain mukaan kunnilla ei ole velvollisuutta tiedottaa muilla kuin kansalliskielillä. Useimpien kuntien verkkosivut on kuitenkin käännetty englanniksi ja joidenkin kuntien verkkosivuilla on tietoa myös muilla vierailijakielillä, etenkin venäjän tai saksan kielellä. Myös peruspalveluista on tietoa englanniksi, mutta käytännöt vaihtelevat siinä, miten paljon esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista tiedotetaan. Lapin TE-toimistossa ei ole riittävästi saamenkielen osaajia. Jotta palvelut voidaan tarvittaessa tarjota saamenkielellä, TE-toimisto käyttää tulkkipalveluja ostopalveluina. Lapin TE-toimisto on myös käännättämässä asiointiesitteensä saamen kielille.

399. Useissa kaksikielisissä kunnissa kielelliseen palveluun on viime aikoina kiinnitetty huomiota laatimalla kieliohjelmia. Kaksikieliset palvelut ovat nousseet ajankohtaiseksi aiheeksi monissa kunnissa myös muuttuneiden palvelurakenteiden seurauksena. Ymmärrystä löytyy tiettyjen erityisratkaisujen mahdolliselle tarpeelle. On muun muassa ehdotettu perustettavaksi kuntarajat ylittävä yhteistyöelin ja sektorikohtaisia, kuntien välisiä verkostoja kielellisen palvelun turvaamiseksi. On myös ehdotettu sellaisen keskitetyn, koordinoivan tahon perustamista, jolla olisi valtuudet tilata tietty palvelu joltakin ulkopuoliselta toimittajalta, mikäli kotikunta ei sitä itse pystyisi tarjoamaan.

400. Monissa enemmistöltään suomenkielisissä kunnissa asiakaspalaute mainittiin ensisijaisena keinona valvoa kaksikielisen palvelun toimivuutta. Kunnissa, joissa ruotsi on

enemmistön kieli, tehdään pistokokeita palvelujen toimivuudesta sekä luotetaan palveluntarjoajan käsitykseen palvelun tasosta.

401. Helpottaakseen kuntien tarjoaman asiakaspalvelun järjestelmällistä läpikäymistä Suomen Kuntaliitto on vuonna 2012 julkaissut kolmivaiheisen mallin, jota kunnat voivat käyttää kielellisten oikeuksien toteutumisen selvittämisessä ja kehittämisessä. Kuntaliiton mallin ensimmäisessä vaiheessa työntekijät käyvät yhdessä läpi, miten kielelliset oikeudet toteutuvat esimerkiksi kunnan puhelinvaihteessa, neuvontapisteessä, verkkosivuilla ja opasteissa. Tarkistus voi koskea myös esimerkiksi tiedotusaineistoa sekä asiakkaan kielen rekisteröintiä. Mallin toinen vaihe vaatii järjestelmällisyyttä ja mahdollisesti myös jonkin verran resursseja. Se voi koskea esimerkiksi rakenteellisia muutoksia ja laatuksymyksiä hankintojen tai arviointien yhteydessä. Kolmas vaihe koskee kielellisen palvelun kehittämistä ja tukemista erilaisten ohjeiden, sääntöjen ja toimintaohjelmien avulla.

Kielelliset oikeudet julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistuksessa

402. Sote-uudistuksen tarkoituksena on luoda uudenlainen palvelurakenne julkiselle sosiaali- ja terveydenhuollolle. Hallituksen esitys (324/2014 vp) uudeksi sote-järjestämislaiksi annettiin eduskunnalle 4.12.2014. Järjestämislailla uudistetaan kunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämistä, tuottamista, hallintoa, suunnittelua, rahoitusta ja valvontaa koskevat säännökset. Sote-uudistuksen tavoitteena on turvata yhdenvertaiset, asiakaslähtöiset ja laadukkaat sosiaali- ja terveysterveystoimet koko maassa.

403. Nykyisin noin 200 erilaista kunnallista organisaatiota on järjestämisvastuussa sote-palveluista ja myös tuottaa niitä. Uusi palvelurakenne perustuu siihen, että sosiaali- ja terveysalueita on vain viisi ja ne järjestävät kaikki sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut. Tuottamisvastuussa olevat kuntayhtymät taas tuottavat palvelut ihmisille. Sote-alueilla voi olla yhteensä enintään 19 tuottamisvastuussa olevaa kuntayhtymää. Ne voivat halutessaan myös ostaa palveluja yksityisiltä yrityksiltä ja järjestöiltä. Tuottamisvastuullisella pitää olla kyky vastata ehkäisevistä, korjaavista, hoitavista, kuntouttavista ja muista sote-palveluista yhtenäisenä kokonaisuutena.

404. Uusien sote-alueiden on tarkoitus aloittaa toimintansa vuoden 2016 alussa ja palvelujen tuottamisesta vastaavien kuntayhtymien vuoden 2017 alussa. Jokainen kunta kuuluu johonkin sote-alueeseen.

405. Järjestämislakiesityksen mukaan sosiaali- ja terveysterveystoimien pitää olla lähellä palvelujen käyttäjiä. Se tarkoittaa, että palvelut sijaitsevat melko lähellä useimpia ihmisiä tai ne tuodaan ihmisten arkeen sähköisillä välineillä tai liikkuvina palveluina. Sote-alueen ja palveluja tuottavien kuntayhtymien on kuultava asukkaiden näkemyksiä palvelujen laadusta ja toimivuudesta ja otettava ne huomioon suunnittelussa ja päätöksenteossa.

406. Perustuslain 17 §:n 1 ja 2 momentissa turvattujen, suomen ja ruotsin kieltä koskevien kielellisten oikeuksien toteutuminen kunnissa ja kuntayhtymissä on kielilaissa sidottu kunnan kielelliseen asemaan. Yksilön oikeuteen käyttää omaa kieltään vaikuttaa siten se, onko kyse yksikielisestä vai kaksikielisestä kunnasta ja mikä on kunnan enemmistökieli. Sama koskee kuntayhtymiä. Tämän vuoksi palvelujen järjestämisestä vastaavan organisaation kielelliseen asemaan vaikuttavilla muutoksilla voi olla merkittäviä vaikutuksia myös yksilön kielellisiin oikeuksiin.

407. Uudistuksella muodostettaisiin viisi sosiaali- ja terveysalueen kuntayhtymää ja enintään 19 tuottamisvastuun kuntayhtymää. Nykyiseen verrattuna nämä alueet ovat laajempia, jolloin myös kielelliset oikeudet tulisivat toteutettavaksi laajemmalla alueella. Jos

sosiaali- ja terveysalueella on yksikin suomen-, ruotsin tai kaksikielinen kunta, niin koko alueella hallinnolliset päätökset olisi tehtävä asiakkaan tai potilaan äidinkielellä tai hänen valitsemallaan kielellä, suomeksi tai ruotsiksi. Myös palvelut tuottamisvastuualueella pitäisi antaa suomeksi tai ruotsiksi. Uudistuksen vaikutukset kielellisiin oikeuksiin riippuisivat siitä, miten kuntien pakollista yhteistoimintaa käytännössä toteutettaisiin. Sosiaali- ja terveysalueita ja tuottamisvastuussa olevia kuntayhtymiä muodostettaessa on otettava huomioon perustuslain 17 §:n 2 momentin ja 122 §:n 1 momentin vaatimukset. Viimeksi mainitun säännöksen mukaan hallintoa järjestettäessä tulee pyrkiä yhteensopiviin aluejaotuksiin, joissa turvataan suomen- ja ruotsinkielisen väestön mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään samanlaisten perusteiden mukaan.

408. Perustuslakivaliokunta on todennut perustuslakiesityksestä antamassaan mietinnössä perustuslain 122 §:stä, että kielelliset olosuhteet voivat merkitä myös sellaisia erityisiä syitä, joiden vuoksi sinänsä yhteensopivista aluejaotuksista voidaan poiketa (PeVM 10/1998 vp, sivu 35). Valiokunnan mielestä tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että jos hallinnollisesti toimiva aluejako on mahdollista määritellä useilla vaihtoehtoisilla tavoilla, perusoikeuksien turvaamisvelvollisuus edellyttää, että niistä valitaan vaihtoehto, joka parhaiten toteuttaa kielelliset perusoikeudet. Mainittu perustuslain kohta sekä perustuslain 17 §:n 1 ja 2 momentti eivät sinänsä estä alueiden muodostamista edellyttäen, että suomen- ja ruotsinkielisen väestön yhdenvertaiset mahdollisuudet saada palveluja omalla kielellään otetaan huomioon samanlaisten perusteiden mukaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annettavan lain 7 ja 24 §:ssä edellytettäisiin, että lain toimeenpanossa otetaan huomioon suomen- ja ruotsin-kielisen väestön oikeudet käyttää omaa kieltään ja saada palveluja tällä kielellä.

409. Perustuslain kielellisten oikeuksien näkökulmasta voidaan pitää huolenaiheena tilannetta, jossa kielivähemmistö sijoittuu tietyn laajan toimialueen reuna-alueelle. Tältä osin ehdotuksen mukaisissa sosiaali- ja terveys-alueissa kielellisten oikeuksien toteutumiseen tulee kiinnittää huomiota erityisesti nykyisten Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuntien sijoittumisessa. Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri on kielilain 6 §:n mukaan kaksikielinen kuntayhtymä, kun siihen kuuluu Kokkola, jossa enemmistön kieli on suomi ja Kruunupyö, jossa enemmistön kieli on ruotsi. Ehdotuksen mukaan kaikki Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kunnat kuuluisivat Pohjoiseen sosiaali- ja terveydenhuolto-alueeseen jolloin ruotsinkielinen vähemmistö sijoittuisi sosiaali- ja terveysalueen reuna-alueelle. Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin kuulumista Pohjoiseen sosiaali- ja terveysalueeseen voidaan pitää kuitenkin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun toteuttamisen kannalta ensisijaisena vaihtoehtona. Keski-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri kuuluu nykyäänkin Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin erityisvastuualueeseen ja siten myös toiminnallisesti kyseiseen kokonaisuuteen. Ehdotus on tältä osin kaikkien Keski-Pohjanmaan kuntien ilmoittaman kannan mukainen.

410. Kielellisten oikeuksien merkitys korostuu erityisesti muodostettaessa tuottamisvastuualueita, koska tuottamisvastuualue on se, jonka tehtäviin kuuluu huolehtia ihmisille annettavien palvelujen tosiasiallisesta toteutuksesta sosiaali- ja terveysalueen roolin jäädessä hallinnolliseksi. Kuten edellä on todettu, lähtökohtaisesti suurella alueella on paremmat mahdollisuudet toteuttaa palvelut siten, että kielelliset oikeudet toteutuvat. Ehdotuksessa Pohjoiselle sosiaali- ja terveys-alueelle on kuitenkin annettu mahdollisuus muodostaa viisi tuottamisvastuualuetta. Tämä vastaa nykyiseen Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiirin erityisvastuualueeseen kuuluvien sairaanhoitopiirien määrää. Kun Pohjoisen sosiaali- ja terveysalue päättää tuottamisvastuualueiden muodostamisesta, on kuitenkin erityistä huomiota kiinnitettävä kielellisten oikeuksien toteutumiseen. Kielellisiä

oikeuksia toteutettaessa on otettava huomioon myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön valmiudet käyttää molempia kansallisia kieliä.

411. Hallituksen esityksen mukaan erikielisiä tai kaksikielisiä kuntia käsittävällä sosiaali- ja terveysalueella olisi velvollisuus asettaa vähemmistökielen lautakunta, jonka tehtävänä olisi seurata alueen kielellisen vähemmistön palvelujen saatavuutta ja laatua sekä tehdä ehdotuksia palvelujen kehittämiseksi. Vähemmistökielen lautakunnan jäseniksi voitaisiin valita alueen vähemmistökielistä väestöstä edustavia henkilöitä.

Kielellisten poliisipalvelujen työryhmä

412. Poliisihallitus perusti vuonna 2013 kielellisten poliisipalvelujen työryhmän arvioimaan kielellisten poliisipalvelujen toteutumista poliisihallinnossa. Arviointi kattoi kansalliskielet suomen ja ruotsin, saamen kielet ja viittomakielet. Työryhmä esitti loppuraportissaan⁵⁰ 31.10.2013 useita kielellisiä oikeuksia parantavia kehittämissuhteita.

Saamelaisten kielelliset oikeudet julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistuksessa

413. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinto ja oikeus käyttää saamen kieltä ovat läheisesti sidoksissa nykyiseen kuntajaotukseen. Saamelaisten kotiseutualue määräytyy saamelaiskäräjistä annetun lain 4 §:n mukaan nykyisen kuntajaotuksen pohjalta. Kotiseutualue muodostuu Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntien sekä Sodankylän kunnassa sijaitsevan Lapin paliskunnan alueesta. Kotiseutualue määrittää myös saamelaisten kielellisiä oikeuksia, sillä kotiseutualueella oikeudet ovat laajemmat kuin sen ulkopuolella.

414. Palvelujen kieltä koskevaan järjestämislain 6 pykälään sisältyisi viittaus saamen kielilakiin (1086/2003), jossa säädetään oikeudesta käyttää saamen kieltä. Oikeus saamen kielen käyttöön koskee saamelaisten kotiseutualuetta.

415. Sosiaali- ja terveysalueelle ja tuottamisvastuussa olevalle kuntayhtymälle säädettäisiin velvollisuus asettaa vähemmistökielen lautakunta, jonka tehtävänä olisi kehittää ja sovittaa yhteen alueen kielellisen vähemmistön palveluita sekä vähemmistön kielellä annettavaa sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön koulutusta. Lisäksi säädettäisiin saamen-kielisestä lautakunnasta sosiaali- ja terveys-alueella, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta. Sen jäseneksi valittaisiin saamenkielisiä asukkaita edustavia henkilöitä. Vähintään yksi kolmasosa lauta-kunnan jäsenistä olisi nimitettävä saamelais-käräjien esittämistä henkilöistä.

416. Koska lakiehdotus liittyy monelta osin perustuslakiin ja ehdotettu malli poikkeaa merkittävästi nykyisistä kunnallisen toiminnan malleista, jotka perustuvat perustuslain vakiintuneisiin tulkintaperiaatteisiin, hallitus ehdottaa, että esityksestä pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

Saamen kielen elvyttämisohjelma

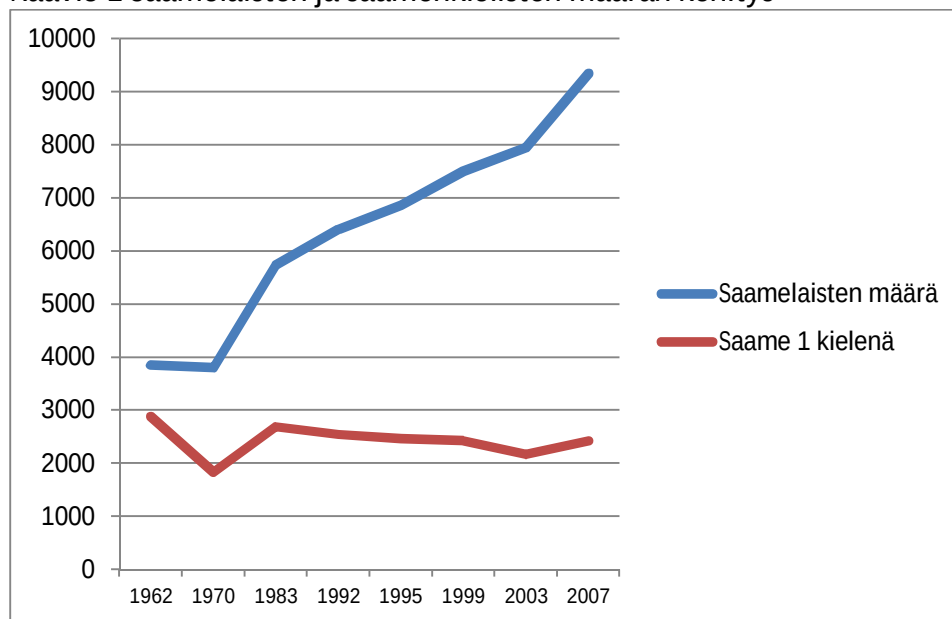
417. Toimenpideohjelmasta saamen kielen elvyttämiseksi on kerrottu välittömiä toimenpiteitä edellyttäneen suosituksen 2 yhteydessä.

⁵⁰ <http://poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/44BD1382DCBDB142C2257C220025F1B2?opendocument>

Saamelaisten kielellinen diversiteetti

418. Biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen alkuperäiskansojen perinnetietoa käsittelevän artikla 8j:n kansallinen asiantuntijatyöryhmä on laatinut alustavan indikaattorin saamelaisten kielellisestä diversiteetistä yleissopimuksen osapuolikokouksen COP11-edellyttämällä tavalla. Indikaattorin lähteinä on saamelaisvaltuuskunnan ja saamelaiskäräjien vaaleissa kerätyt tilastot sekä saamelaisneuvoston keräämä tilasto vuodelta 1962. Vuoden 2007 (saamelaiskäräjien vaalit) jälkeen ei ole tehty tilastoa saamen kieltä ensimmäisenä kielenään puhuvien määrästä.

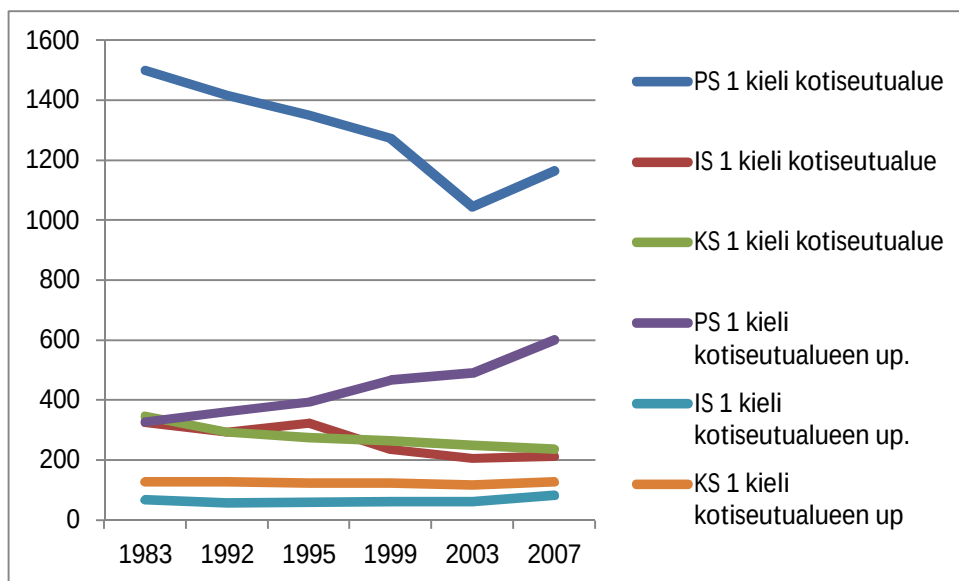
Kaavio 1 Saamelaisten ja saamenkielisten määrän kehitys

419. Saamelaisväestön määrä on kasvanut vuodesta 1962 vuoteen 2007 158 %. Saamen kieltä ensimmäisenä kielenään puhuvien määrä on puolestaan laskenut samassa ajassa 16 %. Kun vuonna 1962 saamea ensimmäisenä kielenään puhui noin 75 % saamelaisista, vuonna 2007 enää 26 % saamelaisista puhui saamea ensimmäisenä kielenään. Vuonna 2007 saamelaisten kotiseutualueella asuvien tilanne oli hieman parempi, 41 % kotiseutualueella asuvista saamelaisista puhui ensimmäisenä kielenään saamea. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella ensimmäisenä kielenään saamea puhui noin 13 % saamelaisista. Tilastoissa on luonnollisesti epävarmuutta, koska tilastoissa on mukana paljon sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole ilmoittaneet ensimmäistä kieltään eikä tilasto myöskään huomioi kaksikielisyyttä.

420. Koska tilastoa ei ole tehty saamen kieltä ensimmäisenä kielenään puhuvien määrästä vuonna 2011 (saamelaiskäräjien vaalit), ei voida arvioida miten saamen kielten elvytystoiminta on vaikuttanut saamenkielisten määrään eikä toisaalta sitä, miten saamelaisten poismuutto saamelaisten kotiseutualueelta on edelleen kiihdyttänyt kielenvaihtoa. Vuosien 2007 ja 2011 saamelaisten lukumäärä kasvoi vajaat 6 % saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella ja kotiseutualueen saamelaisväestö väheni vajaalla 11 %:lla.

Kaavio 2 Saame ensimmäisenä kielenä saamelaisten kotiseutualueella ja sen ulkopuolella

421. Pohjoissaamea ensimmäisenä kielenään puhuvista vuonna 2007 asui kotiseutualueella noin 66 %. Inarinsaamea ensimmäisenä kielenään puhuvista 72 % ja koltansaamea ensimmäisenä kielenään puhuvista 65 %. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella pohjoissaamea ensimmäisenä kielenään puhuvien määrä on kasvussa. Tilastojen mukaan saamen kieli on vahvin kieli ensimmäisenä kielenä kaikissa saamen kielissä kotiseutualueella.⁵¹ Saamelaiskäräjien mukaan nykyiset toimenpiteet, jotka on tehty vuoden 1990-luvun jälkeen, eivät ole olleet riittäviä turvaamaan saamelaiskulttuuriin tulevaisuutta, vaan saamelaiskulttuurin ja -kielten uhanalaistumiskehitys on jopa kiihtynyt.

422. Saamen kielet ja niiden luonnolliset kielenkäyttöympäristöt ovat vaarassa kadota. Mikäli saamelaisten poismuutto pois saamelaisten kotiseutualueelta kiihtyy yhä edelleen, kielenvaihto tulee kiihtymään samoin kuin saamen kielen terminologia ja perinteinen tieto tulevat heikkenemään.

423. Saamelaiskäräjät toteaa, että saamen kieltä elvyttävää toimintaa on rahoitettu vain kielipesätoimintaan tarkoitettulla valtionavustuksella. Tuesta ei ole säädetty erikseen. Rahoitusvajetta on paikattu veikkausvoittovaroin, mitä saamelaisten mielestä ei voida pitää kestäväenä tapana rahoittaa alkuperäiskansakielen tulevaisuutta. Saamelaiskäräjien laskelmien mukaan kielipesätoiminnan turvaaminen koko maassa edellyttäisi, että valtion talousarviossa siihen varattaisiin vähintään 2.370.000 euron rahoitus. Kuluvana vuonna kielipesätoimintaa tuetaan saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella 150 000 eurolla ja saamelaisten kotiseutualueella 550 000 eurolla.

Saamenkieliset sosiaali- ja terveyspalvelut

424. Sosiaali- ja terveysministeriö ja saamelaiskäräjät järjestivät saamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja koskevan kehittämisseminaarin 19.9.2013 Inarissa. Seminaarissa esiteltiin ministeriön rahoittamaa Lapin yliopiston tekemää tutkimusta saamelaisten hyvinvoinnista ja

⁵¹ Biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen alkuperäiskansojen perinnetietoa käsittelevän artikla 8j:n kansallinen asiantuntijatyöryhmän kokous 3.6.2014, saamelaiskäräjien esitys kielellisen diversiteetin indikaattoriksi.

terveydestä⁵². Tutkimus osoitti, että saamelaisten tyytyväisyys sosiaali- että terveyspalveluihin on merkittävästi heikompi kuin pääväestöllä. Tutkimuksen mukaan (118 henkilöä haastateltu) tyytyväisyys sosiaalipalveluihin oli vain 28 % ja terveyspalveluihin 55 %.

425. Lapin yliopiston selvitys saamenkielisistä sosiaali- ja terveyspalveluista oli ensimmäinen laatuaan. Jatkossa asiakaspalautteen systemaattinen kerääminen kunnissa olisi tärkeää. Kulttuurisensitiivisiä kehittämishankkeita tarvitaan edelleen. Lisäksi tiedottamiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Kuntien on tehtävä aktiivista työtä saamenkielisen henkilöstön rekrytoimiseksi ja rahoitettava kielikoulutusta. Lähipalvelujen turvaaminen on haasteellista olosuhteiden ollessa kunnissa niin erilaiset. Sote-uudistuksessa saamelaisten kielellisiin oikeuksiin tullaan kiinnittämään huomiota.

426. SaKaste -hankkeen aikana on vahvistettu saamelaisten kotiseutualueella työskentelevän sosiaali- ja terveysalan henkilöstön saamen kielen ja kulttuurin osaamista. Erityisesti varhaiskasvatus- ja vanhustyöhön on kehitetty toimintamalleja ja työkaluja henkilöstön käyttöön. Vanhustyön työkalupakki on sähköisessä muodossa vuonna 2013 tehty opas ja ohjeistus siitä, *"Miten toimin, kun asiakkaana on saamelainen ikäihminen?"*. Kunnat ottavat oppaan käyttöön yksiköissään käymällä läpi sisältöjä ja samalla työkalupakin työmalleja otetaan käyttöön työyhteisöissä. Jokaisella paikkakunnalla lisätään oppaaseen omat kulttuuriset erityispiirteet.

427. Saamelaisen varhaiskasvatuksen materiaalipankki on kolmella saamen kielellä⁵³. Sivustossa on jo jonkin verran saamelaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan perustuvia (mm. saamelaiset erityispiirteet, luonnon, kulttuurin ja kielten huomioiminen) askartelu-, leikki-, laulu-, perinнемusiikkimateriaaleja ja ohjeita.

428. Lisäksi on työstetty saamelaisen varhaiskasvatuksen arjen käytäntöjen opas saamelaisten päivähoito- ja kielipesähenkilöstön käyttöön sähköisessä muodossa. Opas toimitetaan myös Rovaniemelle, Ouluun ja Helsinkiin.

429. Valtion talousarviossa on vuodesta 2002 lähtien myönnetty budjettivuodeksi kerrallaan erillinen valtionavustus saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen saatavuuden turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueella. Vuonna 2014 määrärahan suuruus on € 480 000. Valtionavustus kohdentuu kaikilla saamelaiskielillä tuotettavien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kustannuksiin.

430. Valtionavustusmäärärahan painopisteinä vuonna 2014 ovat vanhuspalvelut ja terveydenhoito. Vuonna 2012 määrärahalla tuettiin 34 saamenkielisen työntekijän palkkaamista saamelaisten kotiseutualueella. Valtionavustuksen kautta saamelaiset voivat keskeisesti vaikuttaa heille suunnattujen palvelujen toteuttamiseen, järjestämistapoihin ja palvelujen sisältöihin ja näin ohjata kielensä ja kulttuurinsa ylläpitämistä ja kehittämistä asuinalueellaan.

431. Tulevaisuuden suurimpana haasteena on saamenkielisten vanhuspalvelujen tuottaminen. Myös saamelaiset lapsiperheet tarvitsevat tukea arkielämän, vanhemmuuden ja arjesta selviytymisen haasteisiin. Puutteita on myös eri ikäryhmien päihde- ja mielenterveyspalveluissa.

432. Saamenkielisestä palvelutuotannosta vastaavat pääosin kunnat. Joitakin palveluja tuottavat myös järjestöt ostopalveluna. Saamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja ei kuitenkaan ole riittävästi eikä kaksikielistä ammattihenkilöstöä aina ole tarjolla tai heidän

⁵² Saamelaisten hyvä elämä ja hyvinvointipalvelut. <http://www.doria.fi/handle/10024/92140>

⁵³ <http://www.kuati.fi>

saamenkielinen osaamisensa on puutteellista. Inarin- ja koltansaamenkielisestä materiaalista on puutetta.

433. Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseen osoitettu erillismääräraha on edistänyt saamelaisen alkuperäiskansan kielellisten ja kulttuuristen perusoikeuksien turvaamista saamelaisten kotiseutualueella. Määrärahan kautta saamelaiset voivat keskeisesti vaikuttaa heille suunnattujen palvelujen toteuttamiseen, järjestämistapoihin ja sisältöihin ja näin ohjata kielensä ja kulttuurinsa ylläpitämistä ja kehittämistä.

434. Sosiaali- ja terveysministeriö on osana Kaste-hankekokonaisuutta myöntänyt valtionavustuksen Tenojokilaakson sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittämishankkeelle ajalle 1.1.2010–31.10.2012. Hankkeen tavoitteena oli Suomen ja Norjan rajat ylittävän yhteistyön avulla parantaa palveluiden yleistä saatavuutta ja laatua painottaen erityisesti saamenkielisiä palveluja. Keskeiset toimenpiteet koskevat erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuoltoa, lasten päivähoitoa ja lastensuojelua sekä vanhusten ja vammaisten palveluja. Hankkeessa selvitettiin erityisesti palveluita ohjaavien normien sekä ohjaus- ja päätöksentekoprosessien tuntemusta molemmissa maissa.

Saamen kielilain mukaiset avustukset

435. Saamen kielilain (1086/2003) 31 §:n mukaan valtion talousarvioon tulee ottaa määräraha saamelaisten kotiseutualueen kunnille, seurakunnille ja paliskunnille sekä lain 18 §:ssä tarkoitetuille yksityisille tuon lain soveltamisesta aiheutuvien erityisten lisäkustannusten kattamiseksi. Oikeusministeriö on varannut tähän tarkoitukseen osan siitä määrärahasta, joka valtion vuosittaisesta talousarviosta on osoitettu avustuksiin saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon ylläpitämiseksi.

Selvitys romanien kielellisten oikeuksien toteutumisesta

436. Oikeusministeriö julkaisi tänä vuonna selvityksen romanien perustuslaissa turvattujen kielellisten oikeuksien toteutumisesta⁵⁴.

437. Selvitys perustui Suomen romanipoliittisen ohjelman (ROMPO), Kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman 2013–2013 sekä hallitusohjelman kirjauksiin. Selvitykseen saatiin aineistoa opetus- ja kulttuuriministeriöltä, romaniasiaain neuvottelukunnalta, Opetushallitukselta ja romanikielen lautakunnalta. Lisäksi haastateltiin romaniasiodien parissa työskenteleviä henkilöitä.

438. Romanikielen opetusta saavien oppilaiden määrä on kasvanut. Myös romanikielen kielipesätoiminta on lisääntynyt viime vuosina. Romanikielen ja -kulttuurin yliopistotasoisien opetuksen alkaminen on ollut tärkeä edistysaskel, sillä se mahdollistaa pätevien romanikielen opettajien valmistumisen tulevaisuudessa. Enemmistö romanilapsista ei kuitenkaan saa romanikielen opetusta, ja opetuksessa on alueellisia eroja. Suurimpia ongelmia ovat puute pätevistä romanikielen opettajista ja eri ikäluokille suunnatusta kirjallisesta oppimateriaalista. Määräaikaisellakin hankkeella voitaisiin tuottaa romanikielen oppimateriaalia ja kouluttaa oppimateriaalin tekijöitä. Romanikielen elvyttämiseksi tarvittaisiin lisää toimenpiteitä.

⁵⁴ Selvitys romanien kielellisten oikeuksien toteutumisesta. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 11/20014. http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1392988540383/Files/OMSO_11_2014_Romanikieli_48_s.pdf

439. Selvityksen mukaan romanien kielelliset oikeudet on otettu lainsäädännössä huomioon perustuslain edellyttämällä tavalla.
440. Nykyisten romanikieltä koskevien säännösten toimeenpano on kuitenkin osittain tehotonta, eivätkä laissa säädetyt oikeudet toteudu käytännössä. Esimerkiksi oikeus romanikielen opetukseen ei toteudu, sillä opettajista on puutetta ja opetuksen järjestäminen on kunnille vapaaehtoista. Kaikille niille, jotka haluaisivat oppia romanikieltä, olisi järjestettävä siihen mahdollisuus. Haasteena ovat etenkin kuntien taloudelliset resurssit. Romaniasiaan neuvottelukunta muistuttaa, että romanikielen opettamista varten on olemassa valtionavustusjärjestelmä. Kuntia tulisi kannustaa käyttämään tätä mahdollisuutta. Lisäksi tulisi lisätä myös romanivanhempien tietoa oikeudesta saada opetusta romanikielellä.
441. Romanikielen opetuksessa on edistytty viime vuosina. Opetushallituksen selvityksen mukaan romanikielen opetusta saavien oppilaiden määrä on kasvanut. Romanikielen opetuksen tilannetta ovat parantaneet kunnille suunnattu valtionavustus sekä valtioneuvoston asetuksen muutos, jolla romanikielen opetusryhmän vähimmäiskokoa pienennettiin. Myös romanikielen kielipesätoiminta on lisääntynyt erillisen valtionavustuksen turvin.
442. Enemmistö romanilapsista ei kuitenkaan saa romanikielen opetusta. Romanikielen opetuksessa on myös vielä alueellisia eroja. Etenkin puute pätevistä romanikielen opettajista ja eri ikäluokille suunnatusta kirjallisesta oppimateriaalista vaikeuttavat romanien kielellisten oikeuksien toteutumista. Päteviä opettajia ja oppimateriaalin kirjoittajia tarvittaisiin lisää. Toistaiseksi ei ole tuotettu lainkaan romanilapsille suunnattua varhaiskasvatusmateriaalia, kuten leikki-, virike- ja opetusmateriaalia. Romanikielisen varhaiskasvatusmateriaalin tuotanto tulisi käynnistää. Myös etäyhteyksiä hyödyntävää romanikielen opetusta tulisi kehittää.
443. Romanikielen ja -kulttuurin yliopistotasoinen opetus on tärkeä edistysaskel romanien kielellisten oikeuksien kannalta, sillä se mahdollistaa pätevien romanikielen opettajien valmistumisen tulevaisuudessa. Tämä vaatii kuitenkin aikaa, minkä vuoksi olisi tärkeää järjestää säännöllistä täydennyskoulutusta romanikieltä opettaville henkilöille.
444. Opetushallitus on järjestänyt täydennyskoulutusta, mutta hankkeiden lyhytaikaisuus on rajoittanut toimintaa. Täydennyskoulutusta tulisi kehittää aidoksi täydennyskoulutukseksi, joka vastaisi opetuksen tarpeita ja josta kertyisi opintoviikkoja. Täydennyskoulutusta kaivattaisiin muuallekin kuin Etelä-Suomeen.
445. Romanikielen opettajaksi on mahdollista kouluttautua nykyisillä järjestelyillä. Romaniopiskelijoiden rekrytoiminen yliopisto-opetukseen on kuitenkin haastavaa, mikä vaikeuttaa romanitaustaisten romanikielen opettajien saamista. Koulutusta koskevia erityisiä tiedotustilaisuuksia on järjestetty viimeisen vuoden aikana.
446. Muun muassa romanikielen kielipoliittisessa ohjelmassa on esitetty erillisen romanikielen kielilain säätämistä, jotta romanien kielelliset oikeudet toteutuisivat käytännössä nykyistä tehokkaammin. Kielilakia esittäneet tahot ovat perustelleet erillislain tarvetta romanikieltä koskevien säännösten hajanaisuudella ja vähäisellä velvoittavuudella sekä sillä, että erillinen kielilaki lisäisi arvostusta romanikieltä kohtaan. Toisaalta oikeusministeriön haastatteluissa on todettu, että tarvittava lainsäädäntö romanien kielellisten oikeuksien edistämiseksi on jo olemassa, eikä uuden lain säätäminen ratkaisisi käytännön ongelmia.

447. Kielen elinvoimaisuutta voidaan turvata lainsäädännöllä vain tiettyyn pisteeseen asti. Merkitystä on kielenkäyttäjien valinnoilla, sillä mitä yksityisempää kielen käyttö on, sitä vähemmän siihen voidaan lainsäädännöllä vaikuttaa.

448. Romanikieltä koskevan erillislain säätämiseen ole tarvetta, sillä romanien kielellisiä oikeuksia koskeva säädöspohja on olemassa. Sen sijaan olisi kyettävä puuttumaan käytännön ongelmiin, jotka estävät lainsäädännössä turvattujen oikeuksien toteutumista.

449. Kokonaisuus huomioon ottaen voidaan arvioida, että romanikielen elvyttämiseksi tarvittaisiin erityisiä järjestelyjä. Oikeusministeriön haastatteluissa ehdotettiin esimerkiksi romanikielen elvyttämistä koskevan kattavamman suunnitelman laatimista. Romanikielen elvytysohjelmaa voisi pohjustaa esihanke, jossa arvioitaisiin tärkeimmät tarpeet ja laadittaisiin hankesuunnitelma.

450. Määräaikaisellakin hankkeella voitaisiin tuottaa romanikielen oppimateriaalia ja kouluttaa oppimateriaalin tekijöitä. Tällaista hanketta voisi koordinoita romanikielen kieliasiantuntija. Hankkeeseen palkattaisiin kokopäivätoimisia oppimateriaalintekijöitä. Ongelmana ovat pätevien oppimateriaalivalmistajien vähäinen lukumäärä ja heidän työskentelynsä muissa tehtävissä. Hankemuotoisuus mahdollistaisi heidän palkkaamisensa ja sitouttamisensa määräajaksi oppimateriaalituotantoon. Lisäksi etäyhteyksien hyödyntämistä tulisi kehittää ja soveltaa täysimittaisesti romanikielen opetuksessa.

451. Esimerkiksi romaniasiain neuvottelukunta ja oikeusministeriö sekä Opetushallitus ja Kotimaisten kielten keskus voisivat yhteistyössä järjestää romaniväestölle suunnatun kuulemistilaisuuden, jossa kuultaisiin romaniväestön näkemyksiä romanikielen merkityksestä sekä romanikieltä koskevista tarpeista ja toiveista eri ikäryhmissä.

452. Suomen romaniyhdistys on esittänyt selvityksen laatimista aikuiskoulutuksen ja aikuisten ammatillisen koulutuksen haasteista, joita ei ole riittävästi otettu huomioon koulutuksia laadittaessa (esim. suullisesti välittyvä kulttuuri, köyhyys, vähäinen kokemus työelämästä, heikko koulutustausta, tutoroinnin ja romanikielen opetuksen tarpeet, kunnolliset työharjoittelumahdollisuudet) ja toisaalta erikseen romanikielen opettajien koulutuksen tarpeista.

453. Euroopan neuvoston ministerikomitean ja muiden sopimusvalvontamekanismien antamat suositukset tulisi myös saada paremmin tiedoksi eri hallinnonaloille ja sitä kautta käytäntöön.

Venäjänkieliset sosiaali- ja terveyspalvelut

454. Venäjänkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen määrä on jonkin verran lisääntynyt vuoteen 2008 verrattuna. Esimerkiksi omalääkärijärjestelmän ansiosta asiakas voi valita omaa äidinkieltään puhuvan lääkärin tai hoitajan.

455. Myös venäjänkielisten perhe- ja nuorisopalvelujen määrä on kasvanut. Pienillä paikkakunnilla venäjänkielisten palvelujen tilanne on kuitenkin edelleen heikko. Asiointitulkkauksen järjestämisessä on ongelmia, eikä tulkkia välttämättä aina saa kiireellisissä tapauksissa.

456. Sosiaali- ja terveysministeriö on koonnut verkkosivuilleen tietoa lastensuojelusta venäjäksi. Sivulla kerrotaan lastensuojelun pääperiaatteista sekä ohjataan lisätiedon lähteille.

457. Erityisryhmien, kuten vammaisten, vanhusten ja pitkäaikaissairaiden, venäjänkielisen tiedon ja palvelujen saatavuus on hieman parantunut vuoteen 2008 verrattuna, mikä johtuu

ennen kaikkea venäjänkielisten yhdistysten aktiivisuudesta. Esimerkiksi vammaispalveluoppaita on käännetty venäjäksi. Etenkin suuriin kaupunkeihin on perustettu viime vuosina maahanmuuttajien venäjänkielisiä neuvontapalveluja, mutta ne ovat edelleen pääosin paikallisten projektien varassa. Suomessa kasvaa venäjänkielisten ikääntyneiden määrä vuosi vuodelta.

458. Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liiton mukaan viranomaisten venäjänkielentaitoista henkilökuntaa ja venäjänkielistä tiedottamista olisi lisättävä. Venäjänkielisiä palveluja ja niistä tiedottamista ollaan suunnittelemassa enenemässä määrin myös kunta- ja kaupunkitasolla.

Lapsen kieli- ja kulttuuristaustan huomioiminen lastensuojelutyössä

459. Lastensuojelun Keskusliitto painottaa, että sosiaali- ja perhepalveluissa, etenkin lastensuojelutyössä, tulee vahvistaa eri kieli- ja kulttuuristaustan huomioimista. Lastensuojelulain 4 §:n sisältämä lapsen edun määritelmä sisältää lapsen etnisen ja kielellisen taustan huomioimisen mutta tähän liittyvää käytännön kehittämistyötä on tehty vielä hyvin vähän. Lastensuojelun osalta ongelmana on ollut ruotsinkielisten lasten mahdollisuus saada sijaishuoltopaikka muualta kuin suomenkielisestä perheestä tai laitoksesta. Erityisen ongelmallista on, jos lapsi sijoitetaan kuntaan, jossa on vain suomenkielistä peruskoulutusta. Lapsen oikeus käyttää äidinkieltään ei tällöin voi toteutua. Vaikeutena on myös tuotu esille lastenpsykiatristen palveluiden saaminen ruotsinkielellä.⁵⁵

460. Lapsen kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioon ottaminen lastensuojelussa on erittäin tärkeää myös saamelaisten, romanilasten ja muiden vähemmistöihin kuuluvien lasten kielen ja kulttuurin jatkuvuuden turvaamisessa. Esimerkiksi saamelaisista alaikäisistä suuri osa asuu pohjoisen saamelaisalueen ulkopuolella. Tästä syystä on välttämätöntä, että etenkin isojen kaupunkien lastensuojelussa ollaan tietoisia saamelaisten oikeuksista alkuperäiskansana.

461. Päätöksentekoon osallistuminen vaatii tietoa lapsille ja nuorille ymmärrettävällä tavalla, heidän omalla kielellään. Myös lasten vanhemmat tarvitsevat tietoa palveluista ymmärrettävällä tavalla. Lastensuojelun Keskusliitto on kehittänyt ja ylläpitää lastensuojelu.info – sivustoa⁵⁶, jossa tarjotaan tietoa lastensuojelusta useilla eri kielillä mm. venäjäksi. Lastensuojelun Keskusliitto on myös kääntänyt lastensuojelulain venäjäksi sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön toimeksiannosta.⁵⁷

Karjalan kielen standardisointi ja kielenhuolto

462. Suomen karjalankieliset käyttävät eniten julkisuudessa livvin eli aunuksenkarjalaa. Yli 90 prosenttia julkaisutoiminnasta tapahtuu livviksi, joka on jo täysin käyttökelpoinen kirjakieli. Joensuuhun perustettavan kielilautakunnan tehtäväksi annetaan aluksi livvin ja muiden kielimuotojen standardisointi ja kielenhuolto yhteistyössä venäjäkarjalaisten asiantuntijoiden kanssa.

463. Karjalan kielen elvyttämisen keskeisin tehtävä on yhteisen kirjakielen kehittäminen nykyisten kielimuotojen pohjalta. Uuden kirjakielen aikaansaaminen on täysin välttämätöntä

⁵⁵ Johanna Lindholm, Svenska Finlands Folkting: Suomenruotsalaisten lasten oikeudet kielellisten oikeuksien valossa, Lapsen oikeudet ja kansainvälinen lasten suojelu -neuvottelukunta, Lastensuojelun Keskusliitto, 14.2.2013.

⁵⁶ <http://www.lastensuojelu.info/>

⁵⁷ <http://www.stm.fi/tiedotteet/tiedote/-/view/1883196>

kielen tulevaisuuden kannalta. Tehtävän hoitaa venäjän- ja suomenkarjalaisten yhteinen työryhmä kuitenkin siten, että käytännön työn tekee yksi tai kaksi tutkijaa kahden tai kolmen vuoden aikana. Moderni kirjakieli syntyy samaan tapaan kuin uudistettu suomen kirjakieli 1800-luvun lopulla, jolloin eri kielimuotojen edustajat olivat mukana työssä. Karjalaiset voivat luonnollisesti käyttää entiseen tapaan omia murteitaan (myös julkaisutoiminnassa) koko ajan ja myös yhteisen kirjakielen luomisen jälkeen. Työryhmien kuluihin ja tutkijoiden palkkakuluihin tarvitaan rahoitusta.

Laki vaaratiedotteesta ja vaaratiedoteopas

464. Laki vaaratiedotteesta (466/2012) tuli voimaan 1.6.2013. Lain yhtenä tavoitteena on turvata entistä paremmin kielellisten oikeuksien (ruotsin kieli ja saamen kielet) toteutuminen vaara- ja onnettomuustilanteisiin liittyvässä viranomaistiedottamisessa. Lain soveltamisen tueksi on laadittu yksityiskohtainen vaaratiedoteopas, joka on julkaistu suomeksi, ruotsiksi ja saamen kielillä (inarinsaame, koltansaame ja pohjoissaame)⁵⁸.

11 ARTIKLA

1. Sopimuspuolet sitoutuvat tunnustamaan, että jokaisella kansalliseen vähemmistöön kuuluvalla henkilöllä on oikeus käyttää vähemmistökielistä sukunimeään (patronyymiä) ja vähemmistökielisiä etunimiään sekä oikeus saada ne virallisesti tunnustetuksi sopimuspuolen oikeusjärjestelmässä määrättyjen menettelytapojen mukaisesti.

2. Sopimuspuolet sitoutuvat tunnustamaan, että jokaisella kansalliseen vähemmistöön kuuluvalla henkilöllä on oikeus asettaa julkisesti nähtäville omalla vähemmistökielellään laadittuja nimikiilpiä, opasteita ja muita yksityisluontoisia tietoja.

3. Alueilla, joilla asuu perinteisesti huomattava määrä kansalliseen vähemmistöön kuuluvia henkilöitä, sopimuspuolet pyrkivät oikeusjärjestelmänsä puitteissa, tarvittaessa toisten valtioiden kanssa tehdyin sopimuksin, ja mainittujen alueiden erityisolosuhteet huomioon ottaen asettamaan nähtäville perinteisiä paikallisia nimiä, kadunnimiä ja muita yleisölle tarkoitettuja topografisia merkkejä myös vähemmistökielisinä, kun tällaisilla merkeillä on riittävästi kysyntää.

Saamen kieli väestötietojärjestelmässä

465. Väestötietojärjestelmässä saamen kieliä ei aiemmin eritelty, vaan järjestelmä tunnisti äidinkieleksi ainoastaan yleisesti saamen kielen. Kesällä 2013 väestötietojärjestelmässä otettiin käyttöön laajennettu kielikoodisto, joka mahdollistaa väestötietojärjestelmään merkittäväksi äidinkieleksi eteläsaamen, inarinsaamen, kildininsaamen, koltansaamen, luulajansaamen tai pohjoissaamen. Lisäksi käytössä on kielikoodi SMI (saamelaiskieli), jota käytetään, jos äidinkieleksi on merkittävä jokin muu saamen kieli.

Karjalan kieli väestötietojärjestelmässä

466. Vuodesta 2011 karjalan kielen on voinut merkitä äidinkielekseen väestötietojärjestelmään.

Kaksikieliset opasteet ja tuotetiedot

467. Opasteiden kaksikielisyys on viime vuosina noussut ajankohtaiseksi muun muassa silloin, kun kaksikielinen ja yksikielinen kunta ovat yhdistyneet ja koko kunnasta on tullut

⁵⁸ http://www.intermin.fi/download/39448_vaaratiedoteopas_julkaisu_012013.pdf?2ba430271c05d188

kaksikielinen. Tällöin opasteiden tekstien on lain mukaan oltava sekä suomen- että ruotsinkielisiä. Joillakin kaksikielisillä paikkakunnilla kaksikielisiä opasteita ei ole toteutettu kielilain mukaisesti. Apulaisoikeuskansleri on todennut kaksikielisen kunnan opasteita koskevassa päätöksessään, että kadunnimien ja rakennusten opasteiden, kuten päiväkotien ja koulujen opasteiden, on oltava kunnan molemmilla kielillä myös silloin, kun niissä palvellaan vain yhdellä kielellä.

468. Kaksikielisten viranomaisten opasteiden tekstien on oltava tasapuolisesti molemmilla kansalliskielillä. Opasteet ovat tärkeä osa viranomaisen ulkoista kuvaa. Yksikieliset opasteet antavat harhaanjohtavan kuvan viranomaisen kaksikielisyydestä. Myös kysymys siitä, pitääkö suomen- vai ruotsinkielinen nimi mainita ensimmäisenä esimerkiksi katujen nimikilvissä, on jatkuvasti esillä. Kaksikielisiltä kunnilta edellytetään molempien kielten ja kieliryhmien tasapuolista kohtelua. Kunta saa päättää kieliversioiden järjestyksestä kilvissään ja opasteissaan. Yksikielisissä kunnissa opasteet eivät muodosta ongelmaa ja kunnilla on oikeus käyttää opasteissaan kunnan kielen lisäksi myös muita kieliä.

469. Velvollisuus kaksikielisten opasteiden antamiseen koskee myös kaksikielisiä viranomaisia, jotka toimivat yksikielisessä kunnassa. Kysymys tulee ajankohtaiseksi muun muassa silloin, kun viranomaisten toimintaa järjestetään uudelleen siten, että kaksikielinen valtion viranomainen toimii yksikielisellä paikkakunnalla. Esimerkkejä tällaisista viranomaisista ovat Etelä-Suomen aluehallintovirasto, joka sijaitsee Hämeenlinnassa, sekä Länsi-Suomen maistraatti, joka sijaitsee Seinäjoella.

470. Kielilain tammikuussa 2009 voimaan tullutta siirtymäsäännöstä, jonka mukaan ainakin kaksikielisissä kunnissa myytävissä tuotteissa on oltava suomen- ja ruotsinkieliset tuoteselosteet ja käyttöohjeet, ei ole vielä noudatettu aina asianmukaisesti. Tuotteista tekstit puuttuvat usein ruotsiksi ja toisinaan myös suomeksi. Yhtenä syynä tähän voi olla se, että kaikki säännökset ja ohjeet eivät ole linjassa kielilainsäädännön kanssa.⁵⁹

12 ARTIKLA

1. Sopimuspuolet ryhtyvät opetuksen ja tutkimuksen alalla tarpeen mukaan toimenpiteisiin kansallisten vähemmistöjensä yhtä lailla kuin valtaväestönkin kulttuuria, historiaa, kieltä ja uskontoa koskevan tiedon vaalimiseksi.

2. Tässä yhteydessä sopimuspuolet järjestävät muun muassa riittävät mahdollisuudet opettajankoulutukseen ja oppikirjojen hankintaan sekä helpottavat eri yhteisöjen opiskelijoiden ja opettajien välisiä yhteyksiä.

3. Sopimuspuolet sitoutuvat edistämään kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden yhtäläisiä mahdollisuuksia saada koulutusta kaikilla tasoilla.

Suositus – vähemmistöjen koulutus

olisi ryhdyttävä asianmukaisiin toimiin etenkin korkea-asteen koulutuksen, ammattikoulutuksen ja asianomaisten palvelukseenottokäytäntöjen muuttamisen osalta, jotta saataisiin lisätyksi kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden määrää virallisilla työmarkkinoilla, valtionhallinto mukaan lukien;

⁵⁹ Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2013. Kieliasian neuvottelukunta, oikeusministeriö, <http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1371116573213/Files/VNn_kielikertomus_2013_suomi.pdf>.

Ruotsinkielisten opettajien täydennyskoulutus

471. Valtio rahoittaa vuosittain talousarvioon varatulla määrärahalla opetustoimen henkilöstön ammatillisen osaamisen kehittämistä täydennyskoulutuksella. Vuonna 2013 tähän toimintaan käytettiin yhteensä noin 22 miljoonaa euroa. Määräraha mahdollistaa noin 45 000 henkilön osallistumisen täydennyskoulutukseen vuosittain. Osallistujille maksuttomalla koulutuksella tuetaan vuosittain keskeisten koulutuspoliittisten uudistusten toimeenpanoa ja muiden merkittävien tavoitteiden toteutumista. Opetushallituksen kautta kanavoidulla opetustoimen henkilöstökoulutuksella on tuettu muun muassa ruotsinkielisten opettajien ajankohtaisia työssä tarvittavien valmiuksien kehittämistä omalla äidinkielellään. Vuonna 2012 valtion rahoittamaan täydennyskoulutukseen osallistui noin 4 500 ruotsinkielistä opettajaa. Koulutukset koskivat koulutuspoliittisesti ajankohtaisia aiheita. Yksi painopistealue on vuonna ollut kansalliskielistrategian edistäminen.

472. Vuonna 2013 julkaistussa *Opettajat Suomessa 2013* –tutkimuksessa arvioitiin opettajien pätevyystilannetta. Ruotsinkielisessä koulutuksessa muodollisesti kelpoisten rehtoreiden ja opettajien osuus oli noussut jonkin verran vuodesta 2010. Kaikista ruotsinkielisten peruskoulujen rehtoreista ja opettajista oli 79 % kelpoisia tehtäväänsä. Myös ruotsinkielisessä lukio- ja ammatillisessa koulutuksessa kelpoisten rehtorien ja opettajien osuus oli noussut vuodesta 2010. Kelpoisuusaste ruotsinkielisessä koulutuksessa oli silti alempi kuin suomenkielisessä kaikilla koulumuodoissa.

Romaniväestön koulutuksen, kielen ja kulttuurin edistäminen

473. Vuoden 2013 alusta toimintansa aloittanut Romanit.fi on verkkoportaali, joka kokoaa yhteen laajasti ja helposti omaksuttavaa tietoa romaneista, erityisesti Suomen romaniyhteisöstä. Portaali on toteutettu osana sisäministeriön Yhdenvertaisuus Etusijalle - (YES) hanketta, joka saa rahoitusta EU:n komission PROGRESS -ohjelmasta sekä eri ministeriöiltä. Portaalin toteutusta on ohjannut työryhmä, jossa romanijärjestöt ja -toimijat olivat edustettuna laajasti.

474. Valtionhallinnossa romanien asioita hoitavat eri sektoriministeriöt, mutta sosiaali- ja terveysministeriöllä on koordinoiva rooli, koska sen alaisuudessa toimii valtakunnallinen romaniasiain neuvottelukunta. Opetushallituksen tehtäviin kuuluvat romanien koulutuksen kehittäminen sekä romanikielen ja –kulttuurin edistäminen. Romanien koulutuksen kehittämiseksi Opetushallitus muun muassa myöntää valtionavustusta romanioppilaiden perusopetuksen tukemiseen ja romanikielen kielipesätoimintaan, järjestää romanikielen kesäkouluja, tuottaa oppimateriaaleja ja opettajien tukimateriaaleja sekä tekee erilaisia selvityksiä.

475. Keväällä 2008 kuntien oli ensimmäistä kertaa mahdollista hakea valtionavustusta romanioppilaiden perusopetuksen tukemiseen. Valtionavustusten määrä romanioppilaiden perusopetuksen tukemiseen vuosina 2008–2014 on ollut yhteensä 2.17 miljoonaa euroa. Näinä vuosina yhteensä 37 kuntaa on saanut Opetushallituksen myöntämän valtionavustuksen. Kuntien lukumäärää tärkeämpi tekijä on ollut romanioppilaiden suuri määrä kehittämiskunnissa. Kehittämistoiminnan aikana arviolta 85 % kaikista Suomen perusopetusikäisistä romanioppilaista on ollut tuen piirissä. Vuosille 2013 – 2015 valtionavustusta romanioppilaiden perusopetuksen tukemiseen oli Opetushallitukselta haettavissa 320 000 euroa.⁶⁰

⁶⁰ Opetushallitus. Hakutiedote 2013/ Yleissivistävä koulutus romanioppilaiden perusopetuksen tukeminen, <http://oph.fi/download/147913_hakutiedote_28_2013.pdf>.

476. Valtakunnallisella kehittämistoiminnalla on pyritty siihen, että kehittämishankkeet olisivat mahdollisimman pitkäkestoisia, valtakunnallisesti vaikuttavia ja kokonaisvaltaisia. Kehittämistoiminnan kohderyhmänä ovat olleet sekä oppilaat ja heidän huoltajansa että opettajat ja koulut. Kuntien on tullut vakiinnuttaa toimenpiteet osaksi kouluyhteisön arkea. Romanioppilaiden perusopetuksen kehittämistoiminnan tuli kohdistaa toimenpiteitä muun muassa romanioppilaan kohtaamiseksi, suvaitsevaisuuden ja hyvien etnisten suhteiden edistämiseksi sekä romanikulttuurin tuntemuksen lisäämiseksi, kouluyhteisön romanivähemmistön ja pääväestön yhteyksien edistämiseksi, romanikielen oppimisen edistämiseksi sekä romanikodin ja koulun yhteistyön kehittämiseksi.

477. Romanioppilaiden perusopetuksen tilannetta selvitettiin Opetushallituksessa ensimmäistä kertaa kymmenen vuotta sitten lukuvuonna 2000–2001. Opetushallitus teki seurantatutkimuksen 2010–2011 haastatteleamalla yhteensä 240 perusopetusikäistä romanilasta ja -nuorta sekä heidän huoltajiaan. Yhteensä 1341 rehtoria vastasi sähköiseen kyselyyn.

478. Opetushallituksen ensimmäinen romanioppilaiden perusopetuksen selvitys osoitti, että romanilasten koulunkäynnin ongelmat liittyivät luokalle jäämiseen ja runsaasti poissaoloihin. Erityisopetuksessa opiskeli huomattava määrä romanilapsia ja esiopetukseen osallistuminen oli valtaväestön lapsia vähäisempää. Myös koulun keskeyttäminen oli yleisempää kuin valta-väestöllä. Romanilapset menestyivät taito- ja taideaineissa, sosiaalisuudessa ja heidän käytös-tapansa olivat hyvät.

479. Uusin tutkimus osoittaa myönteisiä kehityssuuntia esimerkiksi esiopetukseen ja romanikielen opetukseen osallistumisessa sekä romanikotien ja koulun välien välisen yhteistyön onnistumisessa. Romanilasten osallistuminen esiopetukseen on yhä vähäisempää kuin valtaväestön lapsilla, mutta se on lisääntynyt merkittävästi kymmenen vuoden aikana. Romanikodeissa on ymmärretty esiopetukseen osallistumisen tärkeys lapsen kouluvalmiuksien kehittämisessä. Romanikielellä on aivan erityinen merkitys myönteisen romani-identiteetin kannalta ja erinomaisena tuloksena voidaankin pitää romanikielen opetukseen osallistuvien määrän kaksinkertaistumista.

480. Perusopetuksessa yhä suuremmalla osalla romanioppilaita koulu sujuu hyvin, mutta edelleen viidenneksellä kaikista romanioppilaista on merkittäviä koulunkäyntiin liittyviä ongelmia. Aikainen itsenäistyminen ja perheen perustaminen sekä tiedon ja tuen puute haittaavat jatko-opintoihin hakeutumista ja ammatin hankkimista. Tällä on suora kielteinen vaikutus romanien työllistymiseen.

481. Noin puolet romanioppilaista siirtyy ammatillisiin jatko-opintoihin, mutta hyvin harvat jatkavat lukioon. Romanioppilaat tarvitsevatkin muita oppilaita enemmän tukea toisen asteen opintoihin siirtymisessä. Kehittämistoiminnassa ohjaukseen on kiinnitetty paljon huomiota: monessa kunnassa romanioppilaita on tuettu koulutuksen kaikissa nivelvaiheissa ja erityisesti heidän siirtyessään ammatillisiin opintoihin tai lukioon. Romanikotien ja koulujen välillä vallitsee nykyään erityisen hyvä yhteistyö, mikä toivottavasti pitkällä aikavälillä johtaa romanien koulutustason nousuun. Erilaiset yhteistyömuodot romaniperheiden koulutustietouden lisäämiseksi ja romaninuurille suunnatun opinto-ohjauksen, mentoroinnin ja uraohjauksen kehittämisessä ovat tärkeitä.⁶¹

482. Romanioppilaiden poissaolojen suuri määrä tunnistetaan menestyksestä koulunkäyntiä haittaavaksi tekijäksi, johon tulee puuttua. Usein poissaolot johtuvat

⁶¹ OPH raportit ja selvitykset 2011:26

perhesyistä. Opetushallituksen tutkimus kuitenkin osoittaa, että romanilapset jäävät myös valtaväestön lapsia herkemmin kotiin erilaisista syistä.

483. Romanioppilaiden haastatteluissa ilmeni myös jonkun verran koulukiusaamista, joka aiheutti luvattomia poissaoloja. Romanioppilaihin kohdistuvaan kiusaamiseen, joka ilmenee usein etnisenä nimittelynä, puututaan entistä tehokkaammin. Etnisyyteen kohdistuva kiusaaminen tulee sisällyttää osaksi koulukiusaamisen vastaista KiVa Koulu -hanketta, jotta voitaisiin lisätä opettajien valmiuksia puuttua kiusaamiseen.

484. Suomen Unicef muistuttaa, että koulukiusaamisen kitkemiseksi ei riitä kouluihin kohdistetut hankemuotoiset toimenpiteet, vaan kaikkeen kasvatukseen ja koulutukseen on sisällytettävä ihmisoikeudet, jotka tukevat ihmisoikeuksia kunnioittavan toimintaympäristön toteutumista. Ihmisoikeusvaltuuskunta on antanut raportissa jo aiemmin mainitut laajamittaiset, myös opettajankoulutusta koskevat suositukset ihmisoikeuskasvatuksen- ja koulutuksen edistämiseksi Suomessa vuonna 2014.

485. Vuosittain romanikieltä opiskelee yhteensä 150–180 oppilasta yhteensä noin 12 kunnassa.

486. YES-hankkeessa on verkkoon tuotettu oppimateriaali perusopetukseen romanien historiasta, kulttuurista ja romaninuorten nykypäivästä. Materiaalissa käsitellään myös romaneihin kohdistuvia ennakkoluuloja ja uskomuksia. Oppimateriaali on suunnattu yläkouluikäisille ja sisältää opettajan oppaan. Opetushallitus on järjestänyt romanivanhemmille seminaareja. Romanioppilaiden perusopetuksen kehittämiskunnissa esiopetukseen osallistumista on pidetty esillä romaniperheille suunnatuissa tilaisuuksissa. Romaniperheet ovat suhtautuneet asiaan myönteisesti.

487. Opetushallitus tuotti vuonna 2013 esitteen Romanioppilaiden ohjaus toiselle asteelle ja tuki jatko-opinnoissa, joka on tarkoitettu koulujen ja romaniperheiden käyttöön. Opetushallitus on tehnyt täydennyskoulutusyhteistyötä opettajankoulutuslaitosten, kuntien ja koulujen kanssa opettajien valmiuksien lisäämiseksi, jotta he pystyisivät tukemaan romanioppilaiden koulunkäyntiä.

488. Hyväksi käytännöksi ovat osoittautuneet myös läksykerhot romanioppilaiden oppimisen tukena. Kerhoissa säännöllinen läksyjen tekeminen on parantanut monen oppilaan koulunkäyntivalmiuksia. Läksykerho avaa myös koko perheelle mallin koulunkäynnin ja opiskelun pitkäjänteisyydestä. Läksykerhon kautta romanioppilaiden oppimistulokset ovat monesti parantuneet, mikä on johtanut poissaolojen vähentymiseen.

489. Romanitaustaisista koulunkäyntiavustajista on hyviä kokemuksia. Koulunkäyntiavustajat tukevat luokan kaikkia oppilaita, mikä on osoittautunut toimivaksi käytännöksi. Erityisesti romanilapsille he toimivat identiteetin tukena.

490. Romanien monipuolisia koulutusmahdollisuuksia ammatillisessa koulutuksessa on parannettu vuosina 2011 - 2013 tehdyillä opiskelijamäärälisäyksillä romanien koulutuskeskusta ylläpitävälle ammatillisen koulutuksen järjestäjälle. Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt koulutuksen järjestäjälle luvan myös perusopetuksen järjestämiseen.

491. Koulutus ei ole koskaan kulttuurisesti täysin neutraalia, vaan se on osa yhteiskunnan rakenteita. Romanien kouluttautumisessa ongelmia saattaa syntyä, kun eri instituutioiden, kuten koulun arvojärjestelmä ja sen toiminta kohtaa romaniopiskelijoiden kulttuuritaustan. Yhdeksi romanien koulussa viihtymättömyyden syyksi onkin esitetty, ettei koulu ota

riittävästi huomioon romanikulttuurin erityispiirteitä, vaan kaikkia oppilaita käsitellään samalla tavalla.

492. Ammatillisessa peruskoulutuksessa on nähtävissä kehitystrendi, jossa sosiaali- ja terveysalan tutkinnosta juuri lähihoitajaopiskelijoissa on sekä romaninaisia että maahanmuuttajainaisia.

493. Ohjaus- ja oppimispolkuja kehitetään opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta ja tavoitteena on, että opiskelija voi itse etsiä koulutuksia sähköisestä opintopolusta. Ammatillisen koulutuksen osalta sähköinen yhteishaku toteutetaan syksyllä 2013 ensimmäistä kertaa, mikä osaltaan parantaa tasa-arvoa eri hakijaryhmien välillä.

494. Opetus- ja kulttuuriministeriö on rahoittanut erillisrahoituksella romanikielen perus- ja aineopintojen koulutusta Helsingin yliopistossa. Romanikielen ja -kulttuurin opinnot kouluttavat osajia erilaisiin romanikielen asiantuntijuutta vaativiin tehtäviin, kuten tutkijoiksi sekä romanikielisen kulttuurin, kirjallisuuden ja viestinnän asiantuntijoiksi ja kääntäjiksi. Romanikielen ja -kulttuurin opinnot antavat valmiudet myös oppimateriaaliasiantuntijan sekä opetuksen ja oppimisen tutkimuksen tehtäviin. Opintojen tavoitteena on tarjota opiskelijalle valmiuksia opettaa Suomen romanikieltä ja -kulttuuria eri kouluasteilla. Sivuaineeksi romanikieli ja -kulttuuri sopii hyvin myös lastentarhanopettajiksi opiskeleville.

Romanikielen sähköinen oppimateriaali

495. Helsingin yliopiston ja Opetushallituksen yhteistyönä työstitään Euroopan Neuvoston vetämää *QualiRom*-hanketta, jossa eri-ikäisille romanioppilaille tehdään romanikielen sähköistä oppimateriaalia. Opetushallituksessa on lisäksi tekeillä romanikielen lukemistoja, sanakirjoja ja kieliooppioppaita eri-ikäisille. Tuloksia on vaikea arvioida, mutta tilanne oppimateriaalin saatavuuden suhteen on viime vuosina parantunut.

Tutkimus Suomen romanien historiasta

496. Romanien historiaa kartoittaneen monitieteisen tutkimushankkeen tuloksena Suomen romanien historiaa koskeva teos julkistettiin lokakuussa 2012. Erityistavoitteena oli etsiä romanien omaa näkökulmaa historiaansa. Hanketta rahoitti opetus- ja kulttuuriministeriö ja sen toteutti Suomalaisen Kirjallisuuden Seura yhteistyössä valtakunnallisen romaniasian neuvottelukunnan kanssa. Hankkeessa mukana olleet tutkijat palkittiin tiedonjulkistamisen valtionpalkinnolla syyskuussa 2013.

497. Romanijärjestöt ovat todenneet, että romanien suullinen perimätieto, sukujen tieto kiertävästä elämästä ja vanhoista tavoista, on häviämässä. Edellä mainitun julkaistun historiikin lisäksi tulisi suullista perimätietoa tallentaa systemaattisesti.

Saamenkielinen oppimateriaalituotanto

498. Saamenkielisen oppimateriaalin suunnittelu, valmistaminen, jakelu ja oppimateriaalia koskeva tiedottaminen kuuluu saamelaiskäräjien koulutus- ja oppimateriaalitoimiston tehtäviin. Opetushallitus myöntää saamelaiskäräjille saamen kielen ja saamenkielisten oppimateriaalien tuottamiseen vuosittain valtionavustusta. Valtionavustuksen määrä oli pitkään 258 000 euroa vuodessa. Vuonna 2014 määräraha nousi 400 000 euroon. Määrärahalla tuotetaan saamen kielten oppimateriaaleja sekä saamenkielisessä opetuksessa

tarvittavia eri oppiaineiden materiaaleja. Saamelaiskäräjät jakaa tuottamansa saamenkieliset oppimateriaalit kouluille ilmaiseksi.

499. Saamelaiskäräjät tuottaa opetussuunnitelman perusteiden mukaisia oppimateriaaleja eri kouluasteita varten. Toistaiseksi materiaaleja on tuotettu etupäässä perusopetuksen ja lukiokoulutuksen tarpeisiin. Eniten materiaaleja on tuotettu saamen kielten opetusta varten ja pohjoissaamenkielistä opetusta varten. Inarinsaamenkielisen materiaalin valmistaminen on lisääntynyt viime vuosina. Koltansaamenkielisiä materiaaleja on tuotettu toistaiseksi vähän.

500. Vuonna 2013 Saamelaiskäräjille osoitettiin yhteensä 290.000 euroa valtionavustuksena saamenkielisen oppimateriaalin valmistamiseen. Erityisesti inarinsaamenkielinen oppimateriaalityö on tehostunut. Valtionavustuksella rahoitettiin noin 40 hanketta, joista vuoden aikana valmistui neljä uutta pohjoissaamenkielistä, kaksi uutta inarinsaamenkielistä ja yksi uusi koltansaamenkielinen oppimateriaali. Saamelaiskäräjät osti saamelaisopettajille oikeudet e-girjin julkaisemiin pohjoissaamen äidinkielen verkkomateriaaleihin. Lisäksi otettiin seitsemän uudistettua painosta pohjoissaamenkielisistä ja viisi uudistettua painosta inarinsaamenkielisistä oppimateriaaleista. Useiden materiaalien käsikirjoitukset valmistuivat vuoden 2013 aikana, mutta painatus jouduttiin varojen puuttuessa siirtämään vuodelle 2014. Suurin oppimateriaalipula koskee koltan- ja inarinsaamen kieliä, lukio- ja ammatillista koulutusta sekä aikuiskoulutusta.

501. Taloudellisten resurssien vähäisyyden lisäksi ongelmana on ollut kääntäjien ja käsikirjoittajien puute, joka koskee pahiten koltansaamenkielisen materiaalin valmistamista. Saamelaiskäräjien raportin mukaan suurin materiaalipula koskee inarin- ja koltansaamen kieliä, lukio- ja ammatillista koulutusta sekä aikuiskoulutusta. Saamelaiskäräjät tekee pohjoismaista yhteistyötä Norjan saamelaiskäräjien ja Ruotsin saamelaiskouluhallituksen kanssa. Saamen kielen yhteispohjoismaista terminologiaa pyritään kehittämään siten, että saamen kieli pysyisi yhtenäisenä kussakin maassa ja oppimateriaaleja voitaisiin siten käyttää myös naapurimaissa. Yhteistyötä tehdään myös YLE Sámi radion kanssa (äänikirjat, äänitteet ja filmit).

Uusia oppimateriaaleja inarin- ja koltansaamen opetukseen

502. Inarin- ja koltansaamen kielten opetuksen tueksi on ilmestynyt kummallakin kielellä yhteensä neljä erilaista julistetta. Julisteet sisältävät kuvat ja nimitykset arkivaatteista ja asusteista, henkseleistä saunatakkeihin. Julisteet on tarkoitettu opetuksen tueksi kielipesiin, päivähoitopaikkoihin ja saamenkielisiin luokkiin.

503. Julisteiden lisäksi huhtikuussa 2014 ilmestyi myös uudistettu painos 2. luokan pohjoissaamen äidinkielen oppikirjasta Giellaleaika

504. Saamelais-suomalais-saamelaisesta sanakirjasta (*Sámi-suoma-sámi sátnegirji*) on myös ilmestynyt uusi painos. Edellinen lisäpainos ilmestyi helmikuussa ja myytiin pian loppuun. Saamelaiskäräjien julkaisema teos on näköispainos *Girjegiisá* Oy:n alunperin vuonna 1993 julkaisemasta teoksesta. Sanakirjan saame-suomi -osassa on yli 12.000 sanaa, suomi-saame -osassa puolestaan yli 20.000 sanaa.

Saamen kielen ja kulttuurin tutkimusseura

505. Kesäkuussa 2014 perustettiin Saamen kielen ja kulttuurin tutkimusseura. Seuran tarkoituksena on vaalia saamen kielen ja kulttuurin tutkimusta ja pyrkiä lisäämään saamelaisen kulttuurin ja muiden kulttuurien välistä ymmärrystä. Seura lisää tietoa ja

tietoisuutta vähemmistö- ja alkuperäiskansakielistä ja –kulttuureista sekä edistää saamen kielen vahvistamista ja palauttamista laajasti koko Suomessa.

Helsingin yliopiston uusi opintohanke alkuperäiskansoista

506. Helsingin yliopiston uusi hanke keskittyy alkuperäiskansojen tietoon ja käsitteisiin, käytäntöihin ja oppimismetodeihin sekä kulttuureihin muuttuvassa maailmassa. Se pohjautuu holistiseen ja monitieteelliseen ymmärrykseen tapahtumien ja toimijoiden välisistä suhteista. Opintokokonaisuudessa korostuvat alkuperäiskansojen yhteisöjen ja kielten monimuotoisuus ja kansojen erilaiset identiteetit sekä samalla niiden samankaltaisuudet. Tavoitteena on lisätä tietoisuutta alkuperäiskansoista, niiden ajattelutavoista ja käytännöistä. Hankkeen puitteissa tehdään läheistä yhteistyötä alkuperäiskansayhteisöjen kanssa tavoitteena vahvistaa alkuperäiskansojen tietoa.

507. Opintohanke on poikkitieteellinen sateenvarjo jo olemassa oleville kursseilla Helsingin yliopiston eri tiedekunnissa, mukaan lukien humanistinen tiedekunta, valtiotieteellinen tiedekunta ja Taiteiden yliopisto. Uniikki opinto-ohjelma kokoaa yhteen yliopiston eri tiedekunnissa jo tehtyä tutkimusta alkuperäiskansoista.

Tutkimus karjalan kielen asemasta

508. Karjalan kielen asemaa Suomessa on tutkittu vuosina 2010–2012 Euroopan unionin rahoittamassa projektissa *Eldia – Euroopan kielidiversiteettiä kaikille*. Projektin tulokset osoittavat, että enemmistö karjalankielisistä pitää kielensä säilymisen ja elpymisen avainkysymyksenä lasten kielitaidon luomista, ylläpitämistä ja kehittämistä. Tarvitaan myös oppikirjoja ja kirjallisuutta, erityisesti lastenkirjallisuutta. Karjalan kielen suomalaisilla puhujilla on monipuolista kielen elvyttämiseen tarvittavaa asiantuntemusta.

509. Tulevaisuudessa eniten kielen asemaan vaikuttava uudistus tehtiin kesäkuussa 2012: Pohjois-Karjalan Maakuntaliiton kanssa tuolloin solmittu sopimus karjalaisten kotiseutualueesta tehostaa kielen ja kulttuurin elvytystyötä huomattavasti. Maan muiden karjalaiskeskusten toiminta verkostoidaan kiinteästi painopistealueena toimivan kotiseutualueen kanssa.

13 ARTIKLA

1. Sopimuspuolet tunnustavat opetusjärjestelmiensä puitteissa kansalliseen vähemmistöön kuuluvien henkilöiden oikeuden perustaa ja hallinnoida omia yksityisiä opetus- ja koulutuslaitoksiaan.

2. Tämän oikeuden käyttämisestä ei aiheudu taloudellisia velvoitteita sopimuspuolille.

Yksityiskoulut

510. Suomessa yksityisiä kouluja on noin 85. Koulut noudattavat samoja tuntijakoja ja opetussuunnitelmia kuin kuntien, kuntayhtymien ja valtion vastaavat koulut. Suurin osa yksityiskouluissa opiskelevista oppilaista käy ns. yleispedagogiikkaa noudattavissa kouluissa. Steiner- ja Freinet-pedagogisissa kouluissa käy noin 8% ja kristillisissä kouluissa 5% yksityiskoulujen oppilaista.⁶² Noin 2,6 % perusopetuksen oppilaista saa opetusta yksityisessä peruskoulussa.

⁶² <http://www.yksityiskoulut.fi/>

511. Valtioneuvosto voi myöntää rekisteröidylle yhteisölle tai säätiölle luvan perusopetuksen tai lukiokoulutuksen järjestämiseen. Lähtökohta luvan myöntämiselle on paikallinen tarve. Lisäksi perusopetusluvan hakijan ja kunnan, jossa opetusta annetaan, tulee sopia asiasta. Tällaista kunnan kanssa tehtävää sopimusta ei välttämättä tarvita esimerkiksi vieraskielisen opetuksen, erityisopetuksen tai erityiseen maailmankatsomukseen perustuvan opetuksen järjestämiseen, jos voidaan katsoa, että opetuksella on alueellinen tai valtakunnallinen koulutus- tai sivistystarve. Lupaa opetuksen järjestämiseen on haettava viimeistään vuotta ennen opetuksen suunniteltua aloittamista.

512. Luvan hakijalla tulee olla ammatilliset ja taloudelliset edellytykset opetuksen tai koulutuksen järjestämiselle. Opetusta ja koulutusta ei saa järjestää voiton tavoittelemiseksi. Koulut eivät saa tuottaa taloudellista voittoa tai kerätä koulumaksuja. Talous perustuu valtiolta ja mahdollisesti kunnilta saataviin oppilaskohtaisiin avustuksiin.

513. Esimerkkinä kansallisen vähemmistön ylläpitämästä yksityiskoulusta on Helsingin Juutalainen Yhteiskoulu. Helsingin juutalainen seurakunta ylläpitää myös juutalaista päiväkotia *Päiväkotia Gan Jeladimia*, jossa on paikka 40 seurakunnan 3–6-vuotiaalle lapselle.

514. Lisäksi perusopetusta ja lisäopetusta järjestetään muille kuin oppivelvollisuusikäisille eräissä yksityisissä aikuislukioissa ja 23 kansanopistossa.

14 ARTIKLA

1. Sopimuspuolet sitoutuvat tunnustamaan, että jokaisella kansalliseen vähemmistöön kuuluvalla henkilöllä on oikeus oppia vähemmistökieltään.

2. Mikäli alueilla, joilla asuu perinteisesti tai huomattava määrä kansallisiin vähemmistöihin kuuluvia henkilöitä, on riittävää kysyntää, sopimuspuolet pyrkivät mahdollisuuksien mukaan ja opetusjärjestelmiensä puitteissa varmistamaan, että näihin vähemmistöihin kuuluvilla henkilöillä on riittävät mahdollisuudet saada vähemmistökielen opetusta tai opetusta tällä kielellä.

3. Tämän artiklan 2 kappaletta sovelletaan siten, ettei se vaikuta virallisen kielen oppimiseen tai tällä kielellä tapahtuvaan opetukseen.

Ruotsin kieli varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa

515. Suomen koulutusjärjestelmä on kolmiasteinen. Ensimmäisen asteen muodostaa perusopetus, toisen asteen muodostavat lukio- ja ammatillinen koulutus ja kolmannen asteen yliopisto- ja ammattikorkeakoulukoulutus. Kieltenopetus varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen ei toteudu riittävästi nykyisillä resursseilla ja menettelytavoilla. Puutteellinen ruotsin kielen opetus saattaa johtaa siihen, että kielellisten oikeuksien toteuttamisesta vastaa jatkossa yhä pienempi joukko kielitaitoisia ihmisiä.

516. Lasten päivähoidosta annetun lain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lasten päivähoitoa on saatavissa kunnan järjestämänä tai valvomana siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin, kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Kunnan on lisäksi huolehdittava siitä, että lasten päivähoitoa voidaan antaa lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Päivähoidosta annetun lain muutoksen myötä päivähoitopalvelujen lainsäädännön valmistelu ja ohjaus siirtyivät vuonna 2013 opetussektorille osaksi kasvatus- ja koulutusjärjestelmää.

517. Päivähoidon kieliympäristö on tärkeä lapsen kielellisen kehityksen tukemisessa, ja se vaikuttaa lapsen kieli-identiteettiin ja koulukielen perustaan. Useat ruotsinkieliset päiväkodit, joissa henkilöstö joskus puhuu suomea, ovat viime vuosina laatineet

kielistrategian tai erityisperiaatteet, jotka koskevat kielenkäyttöä lasten kanssa. Joissakin päiväkodeissa, joissa on paljon suomenkielisiä lapsia, henkilöstö puhuu lähtökohtaisesti ruotsia keskenään ja lasten kanssa ja pyrkii välttämään suomen ja ruotsin sekoittamista.

518. Pätevistä lastentarhanopettajista on ollut puutetta ruotsinkielisessä päivähoidossa, mutta tilanne on kuitenkin helpottunut jonkin verran viime vuosina. Vuonna 2011 aloitettiin ruotsinkielinen lastentarhanopettajakoulutus Helsingin yliopiston ja Åbo Akademin yhteistyönä. Yksi koulutuksen painopistealueista on monikielisyyskasvatus.

Ruotsin kieli peruskoulussa

519. Perustuslain mukaan Suomessa on kaksi kansalliskieltä, suomi ja ruotsi. Toisen kotimaisen kielen opiskelu on pakollista, ruotsinkielisille suomen opiskelu ja suomenkielisille ruotsin opiskelu, peruskouluissa ja myös lukioissa ja ammattioppilaitoksissa.

520. Kaikilla on oikeus perusopetukseen omalla kielellään eli suomenkielisillä oppilailla suomeksi ja ruotsinkielisillä oppilailla ruotsiksi. Opetuksen järjestää ensisijaisesti kunta. Perusopetuslain mukaan kunnan on järjestettävä perusopetusta molemmilla kansalliskielillä, mikäli kunnassa on suomen- ja ruotsinkielisiä.

521. Yksikieliset ruotsinkieliset kunnat tarjoavat perusopetusta suomeksi, jos tähän on tarvetta. Yksikieliset suomenkieliset kunnat pyrkivät tarjoamaan ruotsinkielistä perusopetusta joko omassa kunnassa tai yhteistyössä toisen kunnan kanssa.

522. Suomenkielisten oppilaiden ruotsin kielen taidot ovat heikentyneet. Ne eivät anna peruskoulun jälkeen riittävää pohjaa toisen asteen opintoihin, mikä heijastuu myöhemmin muun muassa korkeakoulujen kieliopintoihin. Yksi keskeisistä päätelmistä on ollut, että suomenkielisissä kouluissa ruotsin opintojen aloittaminen seitsemännellä luokalla on monin tavoin ongelmallinen ajankohta.

523. Tuntijakouudistus hyväksyttiin kesällä 2012. Uudistuksen tavoitteena on muun muassa turvata yhdenvertainen mahdollisuus kielten opetukseen, eli kaventaa kuntien välisiä eroja ja tarjota monipuolista kielten opetusta sekä mahdollistaa molempien kansalliskielten opiskelu myös jatkossa. Painopisteen tulee olla viestintävalmiuksissa ja tarkoituksena on tukea oppilaita opinnoissa äidinkielen monipuoliseen hallintaan ja lisätä heidän valmiuksiaan vuorovaikutukseen myös toisella kotimaisella ja muilla kielillä. Toisen kotimaisen kielen opetus aikaistuu alkavaksi kuudennelta luokalta.

Ruotsin kieli lukioissa ja korkeakouluissa

524. Siirtyminen perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen ja korkeakouluihin on erityisen ratkaiseva vaihe. Nykytilanne alemmilla koulutusasteilla on johtanut siihen, että korkeakoulut joutuvat korjaamaan opiskelijoiden puutteellisia ruotsin kielen taitoja, mikä vähentää entisestään korkeakoulujen mahdollisuuksia kehittää opiskelijoiden kielitaitoa esimerkiksi työelämän tarpeisiin.

525. Kieliopinnoissa vaadittavat perustiedot yllättävät monet yliopisto- ja ammattikorkeakoulujen opiskelijat. Riittämättömät kieliopinnot lukio-opetuksessa heijastuvat korkeakoulujen kieliopintoihin ja työelämään.

526. Toisesta kotimaisesta kielestä tuli ylioppilastutkintouudistuksen jälkeen valinnainen aine vuoden 2004 ylioppilaskirjoituksissa. Ruotsin kielen kirjoittavien ylioppilaskokelaiden osuus on sittemmin pienentynyt jatkuvasti. Lisäksi kurssitarjonta on ruotsinkielisissä lukioissa pienempi kuin suomenkielisissä. Jotkin tahot ovat sitä mieltä, että olisi panostettava

opintopaikkojen lisäämiseen tietyissä ammattikoulutuksissa, jotta kielitaitoisen henkilöstön saatavuus voitaisiin varmistaa myös tulevaisuudessa. Ilman riittäviä ruotsin kielen opintoja ja kielitaitoa ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden voi lisäksi olla vaikea saada virkoja kaksikielisistä kunnista tai korkeampia virkoja hallinnosta ja tutkimusalalta.

Selvitys ruotsin kielen opetuksen järjestämiseksi

527. Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti keväällä 2011 työryhmän arvioimaan ruotsin kielen opetuksen laajuutta ja opetusjärjestelyitä eri koulutusasteilla ja selvittämään eri vaihtoehdot ruotsin kielen opetuksen järjestämiseksi perusopetuksessa. Lisäksi työryhmää pyydettiin tekemään ehdotukset ruotsin kielen opetuksen ja oppimisen parantamiseksi kaikilla koulutusasteilla sekä kielellisen yhdenvertaisuuden turvaamiseksi. Työryhmän raportti⁶³ julkaistiin keväällä 2012 ja siinä todettiin, että ruotsin kielen opetuksen kehittämiseen liittyvissä ehdotuksissa painotetaan opetussuunnitelmien ja opetusmenetelmien uudistamista sekä opettajankoulutuksen perus- ja täydennyskoulutuksen jatkumoa.

528. Selvityksen mukaan ruotsin kielen osaamisen heikentyminen johtuu useasta syystä. Ruotsin opinnot ovat vähentyneet ja yksipuolistuneet perusopetuksessa. Ylioppilastutkinnon rakenneuudistuksen jälkeen toisesta kotimaisesta tuli vapaaehtoinen aine ylioppilaskokeissa vuonna 2004. Kirjoittajien määrä on tämän päätöksen jälkeen laskenut. Alueellisia ja sukupuolittuneita eroja ruotsin valitsemisessa kirjoitettavaksi aineeksi on niin ikään havaittavissa.

529. Nämä rakenteelliset ja määrälliset muutokset vaikuttavat ruotsin kielikoulutuksen laatuun, eikä ruotsin opintojen jatkumo varhaiskasvatuksesta aikuiskoulutukseen nykyisillä resursseilla ja käytänteillä toteudu. Ruotsin oppimistulokset eivät ole tyydyttäviä, ja sukupuolten väliset osaamis- ja asennoitumiserot näyttävät kasvavan.

530. Erityisen kriittisiä ovat nivelvaiheet perusopetuksesta toiselle asteelle ja korkeakouluihin. Nykytilanne alemmilla asteilla on johtanut siihen, että korkeakoulut joutuvat paikkaamaan puutteita ruotsin kielen taidossa, mikä entisestään vähentää korkeakoulujen resursseja kehittää opiskelijoiden osaamista muun muassa työelämän tarpeita varten.

531. Työryhmän yksi keskeisimmistä johtopäätöksistä on, että ruotsin kielen opintojen aloitus peruskoulun seitsemänneltä luokalta on monella tapaa ongelmallinen ajankohta. Tästä syystä työryhmä piti tärkeänä, että ruotsin aloituksen ajankohtaa tarkastellaan jatkossa. Ruotsin kielen opetuksen kehittämiseen liittyvissä ehdotuksissa painotetaan opetussuunnitelmien ja opetusmenetelmien uudistamista sekä opettajankoulutuksen perus- ja täydennyskoulutuksen jatkumoa.

Ruotsin kielen kielikyllyn koulutusohjelma

532. Suomessa kielikylpyopetus alkoi jo vuonna 1987. Kielikylpy alkaa päiväkodissa ja jatkuu peruskoulun viimeiselle vuosikurssille. Suomessa ruotsinkielinen kielikylpy suomenkielisille on yleisintä. Kielikylpyopetuksen tarjontaa pyritään valtakunnallisesti laajentamaan.

⁶³ Toiminnallista ruotsia – lähtökohtia ruotsin opetuksen kehittämiseksi toisena kotimaisena kielenä. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2012:9.
http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2012/Toiminnallista_ruotsia.html

Valtioneuvoston Kansalliskielistrategia (2012) nostaa kielikyllyn esiin yhtenä keskeisenä kansalliskielen oppimista ja osaamista parantavana opetusmenetelmänä.

533. Vaasan yliopisto ja Åbo Akademi allekirjoittivat tammikuussa 2014 ruotsin kielen kielikyllyn koulutusohjelmaa koskevan yhteistyösopimuksen. Sopimus koski syksyllä 2014 Vaasan yliopistossa alkanutta koulutusta, joka järjestetään yhdessä Åbo Akademin kanssa.

534. Kielikylpykoulutuksen yhteistyömallissa opiskelijat suorittavat Vaasan yliopistossa ruotsin kielen ja monikielisuuden opinnot sekä Åbo Akademiassa opettajan pedagogiset opinnot ja muut luokanopettajalta edellytettävät opinnot. Koulutus suuntautuu ruotsin kielen kielikylpyyn suomenkielissä kouluissa.

Romanikielen opetus

535. Romanikielen opetuksen kehittämistä edistää syksyllä 2010 Helsingin yliopistossa käynnistynyt romanikielen opetus. Yliopisto on laatinut romanikielen opintojen opintosuunnitelmat. Suunnitelman laadinnassa otettiin huomioon opettajankoulutuksen järjestelyt. Opetus- ja kulttuuriministeriö on suunnannut Helsingin yliopistolle erillisrahoituksen koulutuksen käynnistysvaiheeseen. Lisäksi Opetushallituksen ja Opetusalan koulutuskeskus Educode Oy:n yhteistyönä on vuosina 2009 – 2010 koulutettu noin 20 opettajan verkostoa. Erityistä valtionavustusta saavissa kunnissa tavallisille perusopetuksen opettajille on tarjottu romanikulttuuriin liittyvää täydennyskoulutusta.

Romanikielinen kielipesätoiminta

536. Opetushallitus koordinoi Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella romanien kielipesätoimintaa. Suomen romanipoliittisen ohjelman yhtenä toimintalinjana mainitaan vakavasti uhanalaisen Suomen romanikielen elvyttämisen toimenpiteet kielipesätoiminnan avulla. Erityisavustuksella tuetaan romanikielen elpymistä siten, että eri puolilla Suomea kaikenikäisillä romaneilla olisi mahdollisuus harjoittaa romanikielen puhumista säännöllisesti ja ohjauksessa. Avustuksen kohderyhmänä ovat kunnat sekä järjestöt. Vuodelle 2013 erityisavustusta romanikielen kielipesätoimintaan oli varattu 75 000 euroa.

537. Opetushallituksen koordinoiman romanikielen kielipesätoiminnan yhteydessä järjestetään vuosittain 1-2 romanikielen kesäkoulua, johon osallistuvat sekä romanikielen opettajat että romaniperheet. Kesäkoulujen opetus on eriytetty romanikielen osaamisen tason mukaan. Opetushallitus tukee myös vankiloissa annettavaa koulutusta romanivangeille. Opetushallituksen rahoittama koulutus on sisältänyt romanikielen opetuksen lisäksi myös yleissivistävää koulutusta.

Saamenkielen opetus

538. Saamelaisten kotiseutualueella asuvilla saamea osaavilla oppilailla on oikeus saada omakielistä perusopetusta. Lukiossa ja toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa voidaan antaa opetusta saamen kielellä. Saamea voidaan opiskella myös valinnaisena aineena.

539. Saamelaisten kielelliset oikeudet perusopetuksessa toteutuvat parhaiten opetuksessa saamelaisten kotiseutualueella. Saamelaisopetuksen erityinen rahoitussäännös (L 29.12.2009/1705, 45 § 1 mom) tarkoittaa käytännössä noin 100 % valtionavustusta saamen kielen ja saamenkielistä opetusta antavien opettajien palkkamenoihin. Vuodesta 2008 inarin opetus on lisääntynyt hieman. Lukuvuonna 2013 – 2014 inarinsaamenkielisessä perusopetuksessa on yhteensä 15 oppilasta. Osoituksena onnistuneesta kielenelvytyksestä

on inarinsaamenkielisen opetuksen oppilasmäärien kasvu: oppilasmäärät ovat tasaisesti kasvaneet sitten 1990-luvun, jolloin inarinsaamenkielisessä opetuksessa ei ollut yhtään oppilasta. Inarinsaamen kielen opetusta saa kuluvana lukuvuonna 39 oppilasta. Opetuksen tilanne on kuitenkin edelleen uhanalainen, ja pätevistä opettajista ja oppimateriaaleista on jatkuvasti pulaa.

540. Lukuvuonna 2013 – 2014 koltansaamenkielistä opetusta ei annettu yhdellekään oppilaalle, mutta koltansaamen opetusta annettiin 22 oppilaalle. Oppilasmäärät ovat pysyneet samoina koko 2000-luvun eikä merkittävää muutosta vuodesta 2008 ole tapahtunut. Saamenkielinen opetus vähenee (kaikilla saamen kielillä) ylemmille vuosiluokille tultaessa. Lukioista ainoastaan Utsjoen saamelaislukio antaa joissakin oppiaineissa opetusta myös pohjoissaamen kielellä.

Saamenkielisen ja saamen kielen opetuksen kokonaisoppilasmäärä perusopetuksessa 2012–2013

	Saamenkielinen	Äidinkieli	Vieras kieli	Yhteensä	Muutos 2011–2012
Peruskoulussa yhteensä	173	9	318	500	(+30)
Lukiossa yhteensä	3	23	28	54	(-1)
Saamelaisten kotiseutualueella yhteensä	176	28	240	444	(+24)
Kotiseutualueen ulkopuolella yhteensä		4	106	110	(+5)
Saamelaisten <u>kotiseutualueen kunnissa</u> yht	176	28	312	516	(+35)
Kotiseutualueen <u>kuntien ulkopuolella</u> yht *		4	34	38	(-6)
Inarinsaame	15	5	41	61	(+6)
Koltansaame	5	5	15	25	(+3)
Pohjoissaame	156	23	289	468	(+20)
Suomen peruskouluissa ja lukioissa yhteensä	176	32	346	554	(+29)

* = saamelaisopetuksen erityisen rahoituksen ulkopuolella

Saamenkielisen ja saamen kielen opetuksen kokonaisoppilasmäärä perusopetuksessa 2013–2014

	Saamenkielinen	Äidinkieli	Vieras kieli	Yhteensä	Muutos 2012–2013
Peruskoulussa yhteensä	165	11	366	542	(+42)
Lukiossa yhteensä		24	47	71	(+17)
Saamelaisten kotiseutualueella yhteensä	165	26	274	465	(+21)
Kotiseutualueen ulkopuolella yhteensä		8	139	147	(+37)
Saamelaisten <u>kotiseutualueen kunnissa</u> yht	165	26	358	549	(+33)
Kotiseutualueen <u>kuntien ulkopuolella</u> yht*		8	55	63	(+25)
Inarinsaame	15	4	39	58	(-3)
Koltansaame	-	4	22	26	(+1)
Pohjoissaame	150	26	352	528	(+60)
Suomen peruskouluissa ja lukioissa yhteensä	165	35	413	613	(+59)

* = saamelaisopetuksen erityisen rahoituksen ulkopuolella

541. Perusopetuksen haasteina voidaan pitää pätevien aineenopettajien sekä hyvätasoisten ja omaan kulttuuriin perustuvien oppimateriaalien puutetta. Opettajatilanne on vaikeutunut viime vuosina ja tähän tulisi pystyä vaikuttamaan. Erityisen huolestuttava tilanne on inarin- ja koltansaamen kielten osalta. Kunnilta puuttuvat toisaalta suunnitelmat pätevien

opettajien rekrytoimiseen yläasteille ja lukioihin, mutta myös opetussuunnitelmat saamen kielen opintopoluista ensimmäisestä luokasta peruskoulun loppuun asti.

542. Saamelaisalueen ulkopuolella saamen kielen opetuksen tila on hälyttävä. Saamelaiskäräjien viimeisen vaaliluettelon mukaan jo yli 70 % saamelaislapsista asuu saamelaisalueen ulkopuolella. Vuoden 2012 syksyllä kotiseutualueen ulkopuolella saamen kielen opetusta sai vain 32 oppilasta ja opiskelijaa. Saamelaisalueen ulkopuolella opetus on mahdollista opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksen (1777/2009) perusteella. Ministeriö on alentanut valtionavustuksen ehtona olevan oppilasryhmän vähimmäiskokovaatimuksen neljästä kahteen oppilaaseen vuonna 2010.

543. Kotiseutualueen ulkopuolella toimiville koulutuksen järjestäjille ei ole säädetty velvollisuutta järjestää opetusta saamen kielessä. Niille mahdollisen valtionavustuksen määrä on noin 1/3 kotiseutualueen kuntien saamen opetukseen saaman valtionavustuksen tuntihinnasta. Koska oppitunteja on vähän, opetuksessa ei ole mahdollista noudattaa olemassa olevia saame äidinkielenä tai saame vieraana kielenä -opetussuunnitelmia. Myös opettajien saatavuus on ongelma kaupunkialueilla.

544. Toimenpideohjelmassa saamen kielen elvyttämiseksi on ehdotettu yhdeksi ratkaisuksi verkko-opetuksen mahdollistamista ja vakiinnuttamista saamelaisalueelta sellaisiin kuntiin, joissa saamelaisoppilaita on vähän. Toiseksi ratkaisuksi saamelaiskäräjät on ehdottanut saamen opetuksen erityisrahoitusta koskevan alueellisen rajauksen poistamista sellaisten kuntien osalta, joissa saamelaisväestön osuus on huomattavan suuri (Rovaniemi, Oulu ja Helsinki).

545. Ylioppilastutkinnossa saamen kielestä voi suorittaa äidinkielen kokeen inarinsaamen ja pohjoissaamen kielessä ja kevään 2012 tutkinnosta lähtien myös koltansaamen äidinkielen koe. Vieraan kielen kokeen voi suorittaa pohjoissaamesta, inarinsaamesta ja koltansaamesta.

546. Vähemmistövaltuutetun (yhdenvertaisuusvaltuutettu 1.1.2015 lähtien) näkemyksen mukaan ylioppilastutkinto tulisi olla mahdollista suorittaa saamen kielellä niissä aineissa, jossa opiskelija on saanut opetusta saamen kielellä. Nyt tilanne on se, että monet saamenkielistä perusopetusta saaneet oppilaat vaihtavat suomenkieliselle luokalle suomenkielisen ylioppilastutkinnon takia. Ylioppilastutkinnon suorittaakseen heidän tulee hallita käsitteet ym. suomen kielellä. Mahdollisuudella suorittaa ylioppilastutkinto saamen kielellä olisi suuri vaikutus koko saamelaisopetuksen kokonaisuuteen. Vähemmistövaltuutettu on tehnyt asiaa koskevan aloitteen opetus- ja kulttuuriministeriölle alkuvuodesta 2010 ja saamelaiskäräjät huhtikuussa 2014⁶⁴.

547. Ammatillisessa koulutuksessa opiskelija voi suorittaa äidinkielen oppimääränä saamen kielen. Inarissa sijaitseva Saamelaisalueen koulutuskeskus - Sámi oahpahusguovddáš on Suomessa ainoa ammatillinen oppilaitos, jossa opetuskielenä käytetään myös saamen kieltä.

548. Saamen kieltä ja kulttuuria voi opiskella kolmessa Suomen yliopistossa: Oulun, Helsingin ja Lapin yliopistoissa. Oulun yliopiston *Giellagas*-instituutilla on valtakunnallinen erityistehtävä saamen kielen ja kulttuurin korkean asteen opetuksessa ja tutkimuksessa. Lapin yliopisto on aloittanut saamelaisen pedagogiikan opintotarjonnan. Oulun yliopisto on käynnistänyt inarinsaamen kielen elvyttämiseen pohjautuvan pääaineopintomahdollisuuden, sama toteutuu koltansaamen osalta syksyllä 2014. Norjan Koutokeinossa sijaitseva saamelainen korkeakoulu *Sámi allaskuvla* on Pohjoismaiden ainoa korkeakoulu, jossa

⁶⁴ Saamelaiskäräjien aloite;

http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=234&Itemid=10

opetuksen, tutkimuksen ja hallinnon pääkielenä on saamen kieli. *Sámi allaskuvla* kouluttaa mm. saamenkielisiä opettajia ja ottaa opiskelijoita myös naapurimaista Suomesta, Ruotsista ja Venäjältä.

549. Saamelaiskäräjät ja Oulun yliopiston *Giellagas*-instituutti ovat selvittäneet saamenkielisten varhaiskasvatushenkilöstön koulutustarpeita sekä saamen kielten ja kulttuurin sekä aineenopettajakoulutuksen kehittämistarpeita. Aiemmin on toteutettu mm. Oulun ja Lapin yliopiston yhteistyönä erillisiä aineenopettajakoulutusprojekteja. Lapin ja Oulun yliopistoissa on joissain aineissa ainakin aikaisemmin ollut yhden henkilön kiintiöitä saamenkielisille hakijoille. Arvion mukaan suuri osa saamelaisista on kuitenkin hakeutunut korkeakouluun normaalien väylien kautta ja on voinut kokea kiintiön leimaavana. Lapin yliopisto on korostanut profiilissaan saamelaisuuteen ja alkuperäiskansoihin liittyvää tutkimusta erityisesti oikeustieteessä, mutta myös muilla aloilla (matkailu, yhteiskuntatieteet, kasvatustiede, taiteet). Rovaniemen ammattikorkeakoulussa on mahdollista suorittaa porotalouteen suuntautuva Agrobiologi AMK tutkinto. ESR-rahoituksella rahoitettu ja 31.7.2014 päättyvä Lapin yliopiston *Davvi-hanke* on tarjonnut nuorille ja aikuisille avoimia yliopisto-opintoja koko saamelaisalueella. Opintoihin on voinut osallistua työn ohella ilman työkokemusta tai pohjakoulutusta. Hanke on Lapin yliopiston ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen yhteistyöprojekti, jossa on mukana myös Oulun yliopiston *Giellagas*-instituutti. Inarissa järjestetyn lähiopetuksen lisäksi koulutusta on toteutettu virtuaaliluokassa etä- ja monimuoto-opetusta hyödyntäen.

550. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen tarkoituksena on lisätä erityisesti saamelaisväestön ammatillista osaamista, järjestää saamelaisten kotiseutualueen elinkeinoelämän tarpeita vastaavaa koulutusta ja edistää alueen työllisyyttä sekä säilyttää ja kehittää saamelaiskulttuuria. Tarkoituksen toteuttamiseksi koulutuskeskus järjestää ammatillista koulutusta ja saamen kielen ja kulttuurin opetusta sekä tuottaa ja kehittää niihin liittyvää oppimateriaalia, verkko-opetusta ja muita opetuksen tukipalveluja. Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus on vuonna 2014 myöntänyt rahoitusta Utsjoen kunnalle saamelaismusiikin aikuiskoulutuksen esiselvityshankkeeseen.

551. SAKK voi antaa kielen ja kulttuurin koulutusta myös valtakunnallisesti. Lain mukaan Koulutuskeskuksen tulee toimia yhteistyössä saamelaisten kotiseutualueella toimivien sekä muiden saamelaisväestölle koulutusta tarjoavien koulutuksen järjestäjien, oppilaitosten ja korkeakoulujen kanssa. Tämä selkeyttää mahdollisuutta esim. verkko-opetuksen järjestämiseen tai yhteistyöhön korkeakoulujen kanssa.

552. *Sapmi Miehtá* on koulutuskeskuksen toteuttama ESR-hanke, jota toteutetaan ajalla 1.1.2011–31.12.2014. Hankkeessa luodaan toimintamalli siitä, miten saamen kielen ja kulttuurin etäopetusta toteutetaan valtakunnallisesti ja miten museoiden ja kirjastojen saamelaisaineistot saadaan palvelemaan oppimista. Hankkeessa pilotoidaan ja kehitetään etäkoulutusta yhteistyössä eri koulutuksen järjestäjien, yliopistojen ja kulttuurilaitosten kanssa. Lisäksi toteutetaan koulutusta etäopetusta tukeviin työvälineisiin, erilaisiin oppimisympäristöihin ja niiden pedagogiikkaan

Saamenkielinen kielipesätoiminta

553. Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan alkuperäiskansan lapsille suunniteltua hoitopaikkaa, jossa kaikki toiminta tapahtuu alusta asti pelkästään alkuperäiskansan, tässä tapauksessa saamen kielellä. Toiminta toteutetaan järjestämällä alle kouluikäisille lapsille saamenkielistä päivähoitoa tai avointa varhaiskasvatustoimintaa sekä koululaisille iltapäivätoimintaa kelikylpymenetelmää käyttäen.

554. Valtion talousarvioon on vuodesta 2011 lukien sisältynyt erillinen määräraha saamelaisten kielipesätoimintaan, jonka tarkoituksena on turvata koltansaamen, inarinsaamen ja pohjoissaamen kielten kulttuuri- ja kielipesätoiminnan jatkuvuus ja kehittäminen. Vuosina 2011 ja 2012 määräraha oli valtion talousarviossa 350 000 euroa, joka on osoittautunut tarpeisiin nähden riittämättömäksi. Vuoden 2013 talousarviossa määräraha korotettiin 500 000 euroon.

555. Vuosina 2008 – 2013 kielipesätoiminta on lisääntynyt merkittävästi saamelaisten kotiseutualueella. Enontekiön, Utsjoen ja Inarin kunnista sekä Sodankylän kunnan pohjoisosasta koostuvalla saamelaisten kotiseutualueella toimii kielipesiä kaikilla kolmella, Suomessa puhutulla saamen kielellä. Saamen kielistä pohjoissaame on uhanalainen, inarinsaame ja koltansaame ovat välittömässä katoamisvaarassa.

556. Saamelaiskäräjien vuonna 2011 keräämien tietojen mukaan alle 10-vuotiaista saamelaislapsista n. 75 % asui saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Kielipesätoiminnan aloittamiselle myös saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella on siten olemassa erityinen tarve. Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi vuonna 2013 saamelaiskäräjille 150 000 euroa käytettäväksi kielipesätoiminnan kehittämiseen saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella. Vuonna 2014 myös tätä määrärahaa korotettiin siten, että vuonna 2014 se on 200 000 euroa. Kielipesä avautui Helsingissä marraskuussa 2013. Rovaniemellä ja Oulussa kartoitetaan parhaillaan mahdollisuuksia kielipesätoiminnan aloittamiseen.

557. Elvytystoimenpiteenä kielipesätoiminta on todettu tehokkaaksi tavaksi elvyttää kieltä ja sillä on saatu aikaan konkreettisia tuloksia. Saamelaiskäräjät on esittänyt lausunnossaan saamen kielten elvytysohjelmaksi saamen kielen kielipesien pysyvän rahoituksen järjestämisen asetuksen nojalla kaikille kolmelle saamen kielelle.

Venäjän kielen opetus

558. Venäjän kielen opetus on Suomessa yhä melko vähäistä. Vuonna 2012 oman äidinkielen opetusta venäjän kielessä sai noin 4000 oppilasta ja opiskelijaa. Peruskoulujen ja lukiodien venäjän kielen opetustarjonta on hieman kasvanut ja venäjä äidinkielenä -opetuksen määrä on myös lisääntynyt. Helsingin suomalais-venäläinen koulu ja Itä-Suomen koulu ovat ainoita venäjän opetukseen painottuneita oppilaitoksia.

559. Venäjän kielen opetusta vaikeuttaa opiskelijoiden heikko motivaatiotaso ja tuntien sijoittuminen kouluajan ulkopuolelle. Etenkin pienemmillä paikkakunnilla venäjän äidinkielenopetus on usein järjestetty muussa kuin oppilaan omassa koulussa. Opetusryhmät koostuvat usein eri-ikäisistä ja eritasoisista oppilaista. Lisäksi on puutetta ammattitaitoisista venäjän kielen opettajista ja kielenopetukseen soveltuvasta opetusmateriaalista.

560. Viime vuosina on käynnistetty erilaisia venäjän kielen opetuksen edistämishankkeita. Venäjän kielen opetusta on haluttu lisätä etenkin Itä-Suomessa. On tuotu esiin, että kunnilla on mahdollisuus saada määrärahaa esimerkiksi kielistrategian laatimiseen.

561. Suomen Venäjänkielisten Yhdistysten Liiton mukaan huomattava puute, johon tarvittaisiin muutoksia, on heikko tilanne venäjän äidinkielenä opetuksen ja opiskelun kanssa. Ongelmina ovat muun muassa ammattitaitoisten venäjän kielen opettajien ylikuormittuminen johtuen hajanaisista ja eritasoisista oppilaita sisältävistä ryhmistä, huono opiskelumotivaatio ja Suomessa asuville kehitetyn opetusmateriaalin puute.

Jiddishin kielen opetus

562. Vuonna 2002 julkaistun kyselytutkimuksen⁶⁵ mukaan Helsingin ja Turun juutalaisten seurakuntien yli 18 vuotiaista jäsenistä 27 % ilmoitti osaavansa jiddishiä (näistä 15 % ilmoitti puhuvansa, 9 % puhuvansa ja lukevansa ja 3 % vain lukevansa jiddishiä) ja 41 % ilmoitti ymmärtävänsä jiddishiä jollakin tasolla.

563. Pääosa jiddishinkielisistä henkilöistä on pääkieleltään ruotsinkielisiä. Heidän äidin/kotikielensä on ollut monissa tapauksissa jiddish ruotsin ohella, mutta pääkieli ruotsi. Monet näistä 1920–30-luvuilla syntyneistä henkilöistä puhuivat vanhempiensa ja isovanhempiensa kanssa jiddishiä, mutta eivät käyttäneet jiddishiä keskenään tai siirtäneet kieltä edelleen lapsilleen.

564. Jiddishin kielen opetukseen ja kulttuuritoimintaan aloitettiin kiinnittää enemmän huomiota 2000-luvun alusta lähtien, jolloin Helsingin juutalaisessa seurakunnassa perustettiin *Idishe vort* -niminen seura. Tätä ennen esimerkiksi jiddishinkielistä kulttuuria lauluperinnettä on pitänyt yllä Juutalainen laulukuoro ry (heidän kuoronsa toimii edelleen nimellä *Hazamir*). *Idishe vort* järjesti 2000-luvulla jiddishinkielen alkeis- ja jatkokursseja ja piti yllä keskustelupiiriä. Toiminta sai tukea Opetushallitukselta. Keskustelupiiri toimii edelleen ja siinä on noin 15 aktiivia jäsentä. *Idishe vortin* teatteriverstas esitti 2006–2008 jiddishinkielistä näytelmää. Teatteriverstas sai tukea monilta rahastoilta, mm. Kulturfonden ja Taiteen keskustoimikunta.

565. Jiddishin kulttuurinen harrastaminen Suomen ja varsinkin Helsingin juutalaisen seurakunnan parissa jatkuu edelleen. Joulukuun alussa saa ensi-iltansa *Idishe vortin* teatteriprojektin uusi näytelmä *Dibbuk*. Projektissa ovat mukana näyttelijöiden ja teatteriväen lisäksi Helsingin juutalainen laulukuoro ry:n *Hazamir* sekä seurakunnan hyväntekeväisyisyhdistys *Judiska Fruntimmers Vålgörenhetsförening*.

566. Jiddishin kieltä voi opiskella Helsingin yliopistossa.

567. Jiddishin kieli puhuttuna kielenä on katoamassa Suomesta. Jiddishinkielisellä kulttuuriperinnöllä on kuitenkin jatkossakin merkitystä juutalaiselle identiteetille ja kieltä tullaan tästä syystä opiskelemaan ja harrastamaan. Valtaosa Suomen juutalaisista on sukutaustaltaan itäeurooppalaisia – venäläisiä, puolalaisia, baltialaisia jne. – ja jiddish-kulttuuri melodioineen, ruokineen ja mentaliteetteineen näkyy perheiden arjessa vuosi vuodelta määrän tosin vähetessä. Juutalaisessa koulussa jiddishiä ei opeteta kielenä kuten (nyky)hepreaa. Jiddishinkieliset laulut kuuluvat kuitenkin musiikin opetusohjelmaan ja Itä-Euroopan juutalaisten kulttuuri ja vaiheet historian opetukseen. Nuoret tuntevat ja käyttävät joitakin jiddishinkielisiä sanoja. Tietoutta jiddishin kielestä voisi kuitenkin lisätä. Lukuvuonna 2002–2003 Juutalainen koulu vietti jiddishin teemavuotta. Keskusteluja uudesta vastaavasta hankkeesta on käyty.

Heprean kielen opetus

568. Heprean kieli on osa Suomen juutalaisten kieliperintöä ja -kulttuuria. Hepreaa puhuu yhä useampi Suomen juutalainen kotikielensä tänne muuttaneiden israelilaisten myötä, ja heprean osaamisen taso on nousussa Suomen juutalaisten keskuudessa muutenkin. Helsingin Juutalaisen Yhteiskoulun oppilaista osa saa heprean opetusta kotikielenä (A1) ja muut opiskelevat hepreaa ensimmäisestä luokasta alkaen vieraana kielenä. Heprea on juutalaisen uskonnon ja pyhien tekstien kieli, mutta myös Israelin valtion virallinen kieli, eli

⁶⁵ Svante Lundgren, Suomen juutalaiset : uskonto, tavat, asenteet, Åbo Akademi, 2003.

maailmallakin yksi valtiollisista kielistä. Se on olennainen osa juutalaista identiteettiä myös Suomessa.

Karjalan kielen opetus

569. Karjalan kielen opetus on käynnistynyt jo peruskoulussa Joensuussa. Syksyllä 2012 yksityinen Itä-Suomen koulu aloitti ensimmäisenä peruskouluna karjalan kielen opetuksen valinnaisena vieraana kielenä ja useilla muilla paikkakunnilla sitä ollaan parhaillaan käynnistämässä. Karjalaa voidaan nykyisen lainsäädännön mukaan opettaa joko äidinkielenä tai valinnaisena vieraana kielenä. Opettajina toimivat kiertävät opettajat samaan tapaan kuin ortodoksien uskonnon opettajat.

570. Karjalan kielen ja muidenkin aineiden kirjoittaminen karjalaksi ylioppilaskokeissa tulisi tehdä mahdolliseksi sitä mukaa, kun kielen opiskelu lisääntyy. Opettajien koulutusta on syytä kehittää Joensuun yliopistossa. Karjalan kielen seuran tavoitteena on perustaa lähivuosina peruskoulu ja lukio, jossa kaikkia aineita opetetaan karjalaksi. Toinen tärkeä tavoite on perustaa rajan yli toimiva koulu Karjalaisten kotiseutualueelle.

15 ARTIKLA

Sopimuspuolet luovat tarpeelliset olosuhteet kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden tehokkaalle osallistumiselle kulttuuri-, yhteiskunta- ja talouselämään sekä erityisesti heitä koskeviin julkisiin asioihin.

Demokratiapoliittinen selonteko 2014

571. Oikeusministeriö valmisteli yhdessä poikkihallinnollisen Demokratiaverkoston kanssa hallituksen ensimmäisen demokratiapoliittisen selonteon⁶⁶, jonka valtioneuvosto antoi eduskunnalle keväällä 2014. Selonteon tavoitteena on vahvistaa pitkäjänteistä ja suunnitelmallista demokratian edistämistä ja sitoutumista demokratiapolitiikan toimeenpanoon kaikilla tasoilla.

572. Selonteossa tarkastellaan harjoitetun demokratiapolitiikan tavoitteita ja niiden toteutumista sekä osallistumismahdollisuuksien ja yhdenvertaisen osallistumisen kehitystä viimeisen runsaan kymmenen vuoden aikana. Lisäksi selonteossa annetaan valtioneuvoston linjaukset demokratiapolitiikan tavoitteiksi 2010-luvulle.

573. Artiklan eri osa-alueista, kuten tuesta vähemmistökulttuureille, on raportoitu edellisten artikloiden yhteydessä.

16 ARTIKLA

Sopimuspuolet pidättyvät toimenpiteistä, jotka muuttavat väestörakennetta kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden asuttamilla alueilla ja joiden tarkoituksena on rajoittaa tähän puiteyleissopimukseen sisältyvistä periaatteista johtuvia oikeuksia ja vapauksia.

⁶⁶ Avoin ja yhdenvertainen osallistuminen. Valtioneuvoston demokratiapoliittinen selonteko 2014. Selvityksiä ja ohjeita 14/2014. Oikeusministeriö.

<http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1394630106756.html>

Aluehallinnon uudistaminen

574. Valtion aluehallintoa on uudistettu laajalla kokonaisuudistuksella vuoden 2010 alusta lukien. Valtion aiempien keskeisten aluehallintoviranomaisten - lääninhallitusten, työ- ja elinkeinokeskusten, alueellisten ympäristökeskusten, ympäristölupavirastojen, tiepiirien ja työsuojelupiirien työsuojelutoimistojen- tehtävät on koottu 1.1.2010 lukien kahteen monitoimialaiseen viranomaiskokonaisuuteen, joita ovat aluehallintovirastot (6 virastoa) sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (15 keskusta).

575. Eduskunta edellytti hyväksyessään aluehallinnon uudistamista koskevan lainsäädännön (EV 150/2009 vp), että eduskunnalle annetaan seikkaperäinen selonteko vuoden 2012 loppuun mennessä aluehallintouudistuksen toimeenpanosta ja toteutumisesta. Valtioneuvosto antoi Eduskunnalle selonteon helmikuussa 2013. Selonteossa arvioidaan uudistuksen toimeenpanoa ja toteuttamista Eduskunnan edellyttämällä tavalla sekä tehdään arviointiin perustuvia ehdotuksia aluehallinnon edelleen kehittämiseksi.

576. Syyskuussa 2013 julkaistiin Tampereen yliopiston johtamistieteiden laitoksen tekemä arviointiraportti ”Työvoitto - Haastavan ajan hallinnonuudistus”. Hankkeen toteutumista arvioinut raportti toteaa, että uusi aluehallinto on saatu toimintakykyiseksi osin nopeammassakin aikataulussa kuin mihin ohjaavissa ministeriöissä ja valmistelijoiden keskuudessa varauduttiin. Aluehallintovirastojen ja ELY-keskusten palvelukykyisyys on pystytty säilyttämään melko hyvällä tasolla, kun mittarina käytetään ulkoista palvelukykyä koskevia tarkasteluja ja asiakaspalautetta. Raportti kuitenkin arvioi, että lisätyötä tarvitaan tuloksellisen aluehallinnon toimintakyvyn varmistamiseksi.

Kielibarometri 2012

577. Oikeusministeriön ja Åbo Akademin yhteistyönä toteutettiin keväällä 2012 *Kielibarometri – Språkbarometern 2012*, jolla selvitettiin suomen- ja ruotsinkielisten palvelujen saatavuutta kaksikielisissä kunnissa. Valtion aluehallinnon viranomaisista tarkastelun kohteena olivat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset. Kielibarometrin mukaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kouluarvosana valtion kielellisestä palvelusta oli suomenkielisten asiakkaiden osalta 8,7 ja ruotsinkielisten asiakkaiden osalta 6,8. Ruotsinkielisten vastaajien antama arvosana elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksille oli tarkastelun kohteena olleista valtion viranomaisista alhaisin.⁶⁷

Yksikielisestä kunnasta kaksikieliseksi entistä vapaammin

578. Valtioneuvosto voi kunnanvaltuuston esityksestä säätää kunnan kaksikieliseksi kesken säädetyn kymmenvuotiskauden. Lakimuutos tuli voimaan 15.12.2014. Lainmuutoksella pyritään turvaamaan niille kunnille, jotka vuoden 2015 alusta valtionosuusuudistuksen myötä menettävät kieleen perustuvia valtionapuja, mahdollisuudet saada korvauksia kielellisistä palveluista aiheutuviin kustannuksiin. Kunnan kieleen perustuvaa valtionosuutta kunta voi jatkossa saada vain silloin, jos kunta on kaksikielinen.

579. Valtioneuvosto säätää edelleen kunnan kielellisen aseman kymmeneksi vuodeksi kerrallaan väestötilastojen perusteella. Kunta määritetään kaksikieliseksi, jos kunnan suomen- tai ruotsinkielinen vähemmistö on vähintään 8 prosenttia asukkaista tai vähintään 3

⁶⁷ Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle aluehallintouudistuksen toimeenpanosta ja toteutumisesta. Helmikuu 2013, <http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/04_hallinnon_kehittaminen/Valtioneuvoston_selonteko_Eduskunnalle.pdf>.

000 asukasta. Kaksikielinen kunta on säädettävä yksikieliseksi, jos vähemmistön osuus laskee alle 6 prosentin tai alle 3 000 asukkaan.

580. Lisäksi yksikielinen kunta voi hakea valtioneuvostolta kaksikielisen kunnan asemaa kunnanvaltuuston esityksellä. Jatkossa hakeutua voi siis ilman, että tarvitsee odottaa kymmenvuotiskauden loppuun.

17 ARTIKLA

1. Sopimuspuolet sitoutuvat olemaan puuttumatta kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuteen solmia ja ylläpitää vapaita ja rauhanomaisia yhteyksiä yli rajojen toisissa valtioissa laillisesti oleskeleviin henkilöihin, varsinkin henkilöihin, joiden kanssa heillä on sama etninen, sivistyksellinen, kielellinen tai uskonnollinen identiteetti tai yhteinen kulttuuriperintö.

2. Sopimuspuolet sitoutuvat olemaan puuttumatta kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuteen osallistua kansalaisjärjestöjen toimintaan sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla.

Kansalaisjärjestöjen toimintaedellytysten tukeminen

581. Demokratiaindikaattoreiden mukaan noin 60 prosenttia täysikäisistä on osallistunut jonkin yhdistyksen tai järjestön toimintaan viimeksi kuluneen vuoden aikana. Tilastollisesti luku on jonkin verran kasvanut. Näiden tietojen valossa nykyisin ainakin noin joka toinen suomalainen lapsi, nuori tai aikuinen osallistuu vähintään yhden yhdistyksen tai järjestön toimintaan. Huippuaktiivien, eli vähintään neljän yhdistyksen toimintaan osallistuvien, osuuden arvioidaan jäävän alle kymmeneen prosenttiin aikuisväestöstä.

582. Nykyinen hallitus on sitoutunut tukemaan kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä. Hallitusohjelman mukaan kansalaisjärjestöjen toimintaedellytyksiä vapaaehtois- ja vertaistuen, auttamistyön ja erityispalvelujen tuottajina vahvistetaan, resursointia parannetaan sekä varainhankintaa ja verovapautta selkeytetään.

583. Yhdistyslaki uudistettiin 2011, jotta se vastaisi paremmin erimuotoisten yhdistysten tarpeita ja nykyaikaisen kansalais- ja järjestötoiminnan vaatimuksia. Uudistus teki mahdolliseksi muun muassa etäosallistumisen yhdistyksen tai valtuutettujen kokoukseen postitse tai tietoliikenneyhteyden tai muun teknisen apuvälineen avulla, jos yhdistyksen säännöt sen sallivat. Kansalaisjärjestöille annettavia rahallisia toiminta-avustuksia on valtion talousarviossa useilla ministeriöillä, erityisesti sosiaali- ja terveysministeriöllä, ulkoasiainministeriöllä, opetus- ja kulttuuriministeriöllä ja ympäristöministeriöllä. Ministeriöt ovat hallituskauden aikana pyrkineet selkeyttämään rahoitusohjelmiensa hakukriteerejä ja ottamaan käyttöön sähköisiä hakujärjestelmiä. Hankerahoituksessa on pyritty laaja-alaisiin kokonaisuuksiin ja ohjelmiin.

584. Neuvontaa on kehitetty RAY:n liittyvissä avustuksissa. Avustuslakia (2001/1056) on uudistettu 2013 ja järjestöjen asiointia on pyritty helpottamaan yhden luukun periaatetta noudattaen. Valtion vaikuttavuus- ja tuloksellisuusohjelma vaikuttaa osaltaan avustusten jakamiseen. Järjestöjä koskevia vero-ohjeita on uudistettu ja selkeytetty.

Kansainvälinen demokratiatyö

585. Suomi antaa merkittävää taloudellista tukea demokratiaa valvoville ja edistäville kansalaisjärjestöille sekä tukee näiden mahdollisuutta osallistua hallitusten välisiin kokouksiin osana yhteiskuntien ja kansainvälisen päätöksenteon avoimuuden lisäämistä.

586. Valtioneuvoston kehityspoliittisen ohjelman painopisteiden mukaisesti Suomi tukee ihmisoikeuksia edistävien, demokraattisten ja vastuullisten yhteiskuntien kehittymistä erityisesti pitkäaikaisissa kumppanimaissaan. Tähän pyritään sekä vahvistamalla demokraattisia instituutioita, että kansalaisyhteiskunnan toimintavalmiuksia ja kansalaisten kykyä puolustaa oikeuksiaan.

587. Vuonna 2013 hyväksytyssä ulkoasiainministeriön demokratiatukilinjauksessa pyritään vähentämään tuen pirstaleisuutta ja lisäämään näin pidempikestoista vaikuttavuutta.

Kansainvälinen romaninaisten konferenssi

588. Kansainvälinen romaninaisten konferenssin järjestettiin Suomessa 16.–17.9.2013 teemalla "Toimintaa tänään - tasa-arvoa huomenna"⁶⁸. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (TANE), romaniasiaain neuvottelukunta (RONK) ja Euroopan neuvosto järjestivät kansainvälisen konferenssin romaninaisten aseman edistämisen parissa työskenteleville romaninaisille ja heidän edustamilleen järjestöille sekä kansallisille ja kansainvälisille tasa-arvo-organisaatioille. Konferenssiin osallistui noin 200 osanottaja 47 eri maasta.

589. Konferenssin tavoitteena oli edistää romaninaisten oikeuksien toteutumista ja tasa-arvoa kaikissa Euroopan maissa ja laatia esitys eurooppalaiseksi romaninaisten strategiaksi. Pyrkimyksenä oli antaa pontta romaninaisten omien organisaatioiden toiminnalle ja auttaa niitä verkostoitumaan sekä keskenään että muiden tasa-arvo instituutioiden kanssa.

18 ARTIKLA

1. Sopimuspuolet pyrkivät tarvittaessa tekemään kahden- ja monenvälisiä sopimuksia toisten valtioiden, varsinkin naapurivaltioiden kanssa varmistaakseen asianomaisiin kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden suojelun.

2. Sopimuspuolet ryhtyvät tarpeen mukaan toimenpiteisiin rohkaistakseen yhteistyötä yli rajojen.

Luonnos pohjoismaiseksi saamelaisopimukseksi

590. Suomi, Ruotsi ja Norja aloittivat maaliskuussa 2011 neuvottelut pohjoismaisesta saamelaisopimuksesta, jonka tavoitteena on kehittää saamelaisten asemaa alkuperäiskansana sekä vahvistaa ja lujittaa saamelaisten oikeuksia. Neuvottelut on tarkoitus saattaa päätökseen viiden vuoden kuluessa. Suomen neuvotteluvaltuuskunnassa on kuusi jäsentä, joista kolme edustaa valtiota ja kolme saamelaisia. Valtuuskuntaa tukee kansallinen asiantuntijaryhmä.

591. Neuvottelujen kehiksenä käytetään yhteispohjoismaisen asiantuntijaryhmän valmistelemaa sopimusluonnosta. Neuvottelut on tarkoitus saada päätökseen vuoden 2016 aikana.

Pohjoismainen lainsäädäntöyhteistyö

592. Pohjoismaisella lainsäädäntöyhteistyöllä on pitkät perinteet. Lainsäädännön harmonisointiin ja rajaesteiden poistamiseen tähtäävää työ on ollut keskeisesti esillä myös Pohjoismaiden neuvoston ja Pohjoismaiden ministerineuvoston toiminnassa. Neuvoston toimintaa sääntelevän yhteistyösopimuksen (SopS 28/1962) mukaan sopimuspuolten on pyrittävä säilyttämään ja kehittämään maiden välistä yhteistyötä oikeudellisella,

⁶⁸ http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5088341&name=DLFE-27514.pdf

sivistyksellisellä, sosiaalisella ja taloudellisella alalla sekä liikenne- ja ympäristönsuojelukysymyksissä, ja neuvoteltava keskenään niistä yhteisesti kiinnostavista kysymyksistä, joita käsitellään eurooppalaisissa ja muissa kansainvälisissä konferensseissa.

Pohjoismainen sairaanhoitoyhteistyö

593. Kuntien ja sairaanhoitopiirien kesken on ollut rajat ylittävää yhteistyötä niin Suomen ja Norjan kuin Suomen ja Ruotsin välillä. Lapin sairaanhoitopiiri ja Finnmarkin läänin erikoissairaanhoitoa järjestävä Helse Finnmark solmivat sopimuksen erikoissairaanhoidon palvelujen käytöstä vuonna 2007. Sopimuksen perusteella on ostettu saamenkielisiä lapsi- ja nuorisopsykiatrisia palveluja (Karasjoki), aikuispsykiatrisia palveluja (Tana) ja erikoissairaanhoidon palveluja (synnytyksiä Kirkkonniemen sairaalassa). Utsjoen kunnan Tenojokilaakso-hankkeessa on selvitetty mahdollisuuksia rajat ylittävän yhteistyön avulla parantaa sosiaali- ja terveystalouden saatavuutta erityisesti saamen kielellä. Hankkeessa on tarkasteltu lasten päivähoitoa, lastensuojelua ja perheneuvolapalveluja, perusterveydenhuoltoa sekä vanhusten ja vammaisten palveluja. Hanke on päättynyt 31.10.2012.

Pohjoismainen koulutus- ja tutkimusyhteistyö

594. Pohjoismaisella koulutus- ja tutkimusyhteistyöllä on pitkät perinteet. Virallista pohjoismaista tutkimusyhteistyötä tehdään useissa yhteistyöelimissä, joista yksi on Pohjoismainen saamelaisinstituutti. Instituuttia rahoitetaan yhteispohjoismaisesta budjetista mutta myös suoraan kansallisella rahoituksella.

Pohjoismainen oppilaitosten yhteistyö

595. Peruskoulujen, lukioden ja ammatillisten oppilaitosten pohjoismaista yhteistyötä tukevat monet tahot Suomessa eri tavoin toiminnassaan tai myöntämällä rahallista tukea oppilas- ja opettajavaihtoihin sekä kehittämishankkeille. Uusi Portti Pohjolaan -sivusto⁶⁹ avaa laajasti lähinnä peruskoulujen, lukioden ja ammatillisten oppilaitosten pohjoismaisen yhteistyön mahdollisuuksia. Sivuille kerätään tietoa ja ideoita pohjoismaisesta yhteistyöstä koulujen opettajille ja oppilaille. Lisäksi sivuilta löytyy laajemmin koulutuksen, kulttuurin, lapsi- ja nuorisotyön, kesätöiden ja kuntien pohjoismaisen yhteistyön lähteitä.

596. Opetus- ja kulttuuriministeriö on tukenut vuodesta 2008 Hanasaaren kulttuurikeskuksen koordinoimaa Svenska nu -hanketta ruotsin kielen taidon tukemiseksi yleissivistävässä koulutuksessa.

Pohjoismainen kulttuuriyhteistyö

597. Pohjoismaisessa yhteistyössä korostetaan pohjoismaiden keskinäistä kulttuuriyhteistyötä, pohjoismaiden näkyvyyttä Euroopan unionissa ja yhteistyötä lähialueiden kanssa. Kulttuuriyhteistyön perustana on viiden Pohjoismaan vuonna 1971 allekirjoittama kulttuurisopimus.

598. Pohjoismaiden kulttuuriministerit päättivät vuoden 2012 lopulla uudesta, entistä kauaskantoisemmasta kulttuuriyhteistyön strategiasta, vuosille 2013–2020. Strategia sisältää seuraavat viisi visiota:

⁶⁹ <http://www.edu.fi/porttipohjolaan>

- kestävä Pohjola
- luova Pohjola
- kulttuurienvälinen Pohjola
- nuori Pohjola
- digitaalinen Pohjola

599. Laaja-alaista pohjoismaista kulttuuriyhteistyötä tukee Pohjoismainen kulttuurirahasto. Rahasto sijaitsee Kööpenhaminassa. Suomi osallistuu aktiivisesti rahaston toimintaan.

600. Suomella on lisäksi kahdenvälinen kulttuurirahasto kaikkien Pohjoismaiden kanssa: Suomalais-ruotsalainen kulttuurirahasto (perustettu 1960), Islantilais-suomalainen kulttuurirahasto (1974), Suomalais-norjalainen kulttuurirahasto (1979) ja Suomalais-tanskalainen kulttuurirahasto (1981). Kahdenvälisiä kulttuurirahastoja hallinnoi Hanasaaren ruotsalais-suomalainen kulttuurikeskus.

Pohjoismainen kirjastoalan yhteistyö

601. Pohjoismaiset valtion kirjastoviranomaiset kokoontuvat vuosittain vaihtamaan kansallisia kuulumisia ja keskustelemaan pohjoismaisesta kehittämistyöstä ja yhteisistä hankkeista; esimerkkinä yhteisesti ylläpidettävä, neljä kertaa vuodessa ilmestyvä Scandinavian Library Quaterly -lehti. Suomen opetus- ja kulttuuriministeriöstä on lehden toimituksessa oma edustajansa.

602. Suomella on kaksi yhteispohjoismaista kirjastoautoa Lapissa. Toinen on yhteisomistuksessa Norjan ja Ruotsin kanssa (Enontekiö, Muonio, Karesuando, Kautokeino) ja toinen Norjan kanssa (Kaarassjoki, Porsanki, Utsjoki). Opetus- ja kulttuuriministeriön vuotuinen rahoitus kohdistuu Suomen osuuteen.

Suomalais-venäläinen kulttuurifoorumitoiminta

603. Suomalais-venäläinen kulttuurifoorumitoiminta käynnistyi vuonna 2000. Foorumitapahtumia järjestetään kerran vuodessa, vuorovuosin Suomessa ja Venäjällä. Vuonna 2012 isäntäpaikkana toimi Joensuun kaupunki Suomessa ja vuonna 2013 foorumi järjestettiin Velikij Novgorodissa Venäjällä. Mukana toiminnassa on koko Suomi sekä Venäjältä säännöllisesti Moskova, Moskovan alue ja kaksitoista Luoteis-Venäjän aluetta. Kulttuurifoorumitoiminnan avulla pyritään kehittämään uusia yhteistyömuotoja niin alueellisten kuin paikallisten kulttuurihallintojen sekä Suomen opetus- ja kulttuuriministeriön ja Venäjän federaation kulttuuriministeriön välille.

604. Foorumitoiminnan avulla edistetään suomalaisten ja venäläisten kulttuuritoimijoiden välistä yhteistyötä. Foorumeihin liittyvän partneritoiminnan avulla autetaan yhteistyöstä kiinnostuneita suomalaisia ja venäläisiä kulttuurikentän toimijoita löytämään toisensa ja käynnistämään yhteistyöhankkeita. Foorumissa myös annetaan tietoa kulttuurihankkeiden rahoitusmahdollisuuksista.

19 ARTIKLA

Sopimuspuolet sitoutuvat kunnioittamaan ja toteuttamaan tähän puiteyleissopimukseen sisältyviä periaatteita tekemällä vain sellaisia välttämättömiä rajoituksia tai poikkeuksia, joista määrätään kansainvälisissä oikeudellisissa asiakirjoissa, erityisesti yleissopimuksessa ihmisoikeuksien ja

perusvapauksien suojaamiseksi, sikäli kuin niillä on merkitystä mainituista periaatteista johtuville oikeuksille ja vapauksille.

605. Artiklan osalta ei ole raportoitavaa.

= = =

LIITE 1 - Valtioneuvoston kertomus kielilainsäädännön soveltamisesta 2013